

DANMARKS STATISTIK

STATISTISKE MEDDELELSER

4. RÆKKE 64. BIND 3. HÆFTE

COMMUNICATIONS STATISTIQUES 4me SÉRIE TOME 64 3me LIVRAISON

DET NORDISKE STATISTISKE MØDE

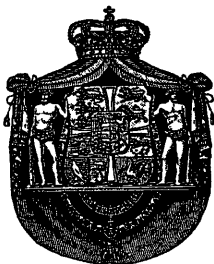
I KØBENHAVN 29.—31. AUGUST 1921

RÉUNION SCANDINAVE DE STATISTIQUE

À COPENHAGUE 29—31 AÔUT 1921

UDGIVET AF DET STATISTISKE DEPARTEMENT

PUBLIÉ PAR LE DÉPARTEMENT DE LA STATISTIQUE

KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1921

Indholdsfortegnelse.

	Side
Forhandlingerne ved det 12. nordiske statistiske Møde	5
Betænkninger:	
1. Huru erhålla ett för de nordiska länderna enhetligt mått på brukningsdelarnas storlek? Av byråchefen E. J. Höijer	17
2. Om et Grundlag for Inddeling af Landejendommene efter Størrelse. Af Sekretær K. J. Kristensen	21
3. Om et nytt grunnlag for inndeling av jordbrukene efter størrelse. Av sekretær S. Skappel	24
4. Om utnyttelsen av folketellingsopgavene for en statistikk over dødeligheten innen de forskjellige livsstillinger og muligheten av å kombinere dette med dødsårsakene. Av direktør Gunnar Jahn.....	27
5. Den officielle Høststatistiks Metoder. Af Departementschef Adolph Jensen.....	41
Bilag A. Høststatistikken i Danmark, Norge, Sverige, Finland og Tyskland	46
Bilag B. Om Forudvurdering af Kornhøstens Størrelse.....	61
Bilag C. Litteraturfortegnelse vedrørende Høststatistikens Metoder.....	65
6. De i Danmark under Krigsaarene anvendte særlige Høstbedømmelsesmaader. Af Statskonsulent K. Hansen	67
Bilag A. Vejledende Bemærkninger vedrørende den af Udvalget af 4. April 1917 iværksatte distriktsvise Bedømmelse af Kornmarker	71
Bilag B. Vejledende Bemærkninger vedrørende den af Ernæringsraadet iværksatte sognevise Bedømmelse af Kornmarker 1918.....	74
7. De internasjonale tabeller i de nordiske landes statistiske årbøger. Av direktør Gunnar Jahn.....	76
8. Den islandske Statistiks Omfang og Vilkaar. Af Bureauchef Thorsteinn Thorsteinsson.....	81
9. Om Udarbejdelsen af aarlige Emne-Lister over de nordiske Landes statistiske Litteratur. Af Departementschef Adolph Jensen....	88
Bilag. Emne-Liste over den danske statistiske Litteratur i 1920.	91

Forhandlingerne ved det 12. nordiske statistiske Møde.

Paa det 11. nordiske statistiske Møde i Stockholm 1920 vedtoges det, at næste Møde skulde afholdes i København i Sommeren 1921. I Overensstemmelse hermed tilstillede den danske Regering i Juni Maaned 1921 Regeringerne i Sverige, Norge og Island Indbydelse til ved et Møde i København i Slutningen af August at lade sig repræsentere ved Cheferne for de paagældende Landes statistiske Centralbureauer.

Det 12te nordiske statistiske Møde afholdtes derefter i København i Dagene 29.—31. August 1921.

Deltagerne var følgende:

Chefen for det kgl. svenske statistiske Centralbureau, Overdirektør Ludvig Widell,

Chefen for Norges statistiske Centralbureau, Direktør Gunnar Jahn, samt

Chefen for Danmarks statistiske Departement, Departementschef Adolph Jensen,

medens Chefen for Islands statistiske Bureau, Bureauchef Thorsteinn Thorsteinsson ved andet offentligt Hverv var forhindret i at deltage personlig.

I Forhandlingerne deltog desuden: Bureauchef i det norske statistiske Centralbureau Th. Toftdahl; Kontorcheferne i Danmarks statistiske Departement Henrik Pedersen, Johs. Dalhoff og Einar Cohn samt Sekretær i samme Departement K. J. Kristensen.

Mødets Sekretærforretninger besørgedes af Fuldmægtig i Det statistiske Departement H. Cl. Nybølle med Bistand af Sekretær i samme Departement C. F. Steenstrup.

I Overensstemmelse med de Aftaler, der allerede i 1888 blev truffet angaaende Formen for de nordiske statistiske Møder, var Mødets Program blevet fastlagt ved forudgaaende Korrespondance, og Forhandlingerne forberedt paa den Maade, at hvert af de deltagende Landes Bureauer nogen Tid før Mødet afgav Betænkninger angaaende de forskellige Forhandlingsemner, hvilke Betænkninger i Afskrift tilstilledes Deltagerne i Mødet. Betænkningerne findes gengivne i det følgende.

Mødets Dagsorden omfattede følgende Emner:

1. Huru erhålla ett för de nordiska länderna enhetligt mått på brukningsdelarnas storlek? (Indledes af Chefen for Sveriges statistiske Centralbureau).
2. Om utnyttelsen av folketellingsopgavene for en statistikk over dødeligheten innen de forskjellige livsstillinger og muligheten av å kombinere dette med dødsårsakene. (Indledes af Chefen for Norges statistiske Centralbureau).
3. Den officielle Høststatistiks Metoder. (Indledes af Chefen for Danmarks statistiske Departement).
4. De internasjonale tabeller i de nordiske landes statistiske årbøker. (Indledes af Chefen for Norges statistiske Centralbureau).
5. Den islandske Statistiks Omfang og Vilkaar. (Meddelelse fra Chefen for Islands statistiske Bureau).
6. Om Udarbejdelsen af aarlige Emne-Lister over de nordiske Landes statistiske Litteratur. (Indledes af Chefen for Danmarks statistiske Departement).
7. Fastsættelse af Tid, Sted og Dagsorden for næste Møde.

Angaaende Forhandlingerne om ovennævnte Emner meddeles i det følgende en kortfattet Redegørelse, udarbejdet paa Grundlag af Mødets Forhandlingsprotokol.

Ad 1. Huru erhålla ett för de nordiska länderna enhetligt mått på brukningsdelarnas storlek? (Se Betænkningerne Nr. 1—3, Side 17—26).

Overdirektør Widell forelagde Sagen, idet han henviste til den af Bureauchef Höijer udarbejdede Betænkning. I Sverige havde man allerede længe været klar over Manglerne ved at anvende det samlede Landbrugsareal som Grundlag ved Landejendommenes Inddeling efter Størrelse; Manglerne traadte blandt andet stærkt frem i de Egne af Landet, hvor der findes et uforholdsmæssig stort Kvæghold, der i Virkeligheden er baseret paa Tilstedeværelsen af særlig store Græsningsarealer. Taleren var ikke blind for de store Vanskeligheder, der var forbundet med Gennemførelsen af det af Bureauchef Höijer udarbejdede Forslag, og han kunde ogsaa delvis give sin Tilslutning til de Betragtninger, der var fremført fra dansk og norsk Side (Betænkningerne Nr. 2 og 3), i hvilken Forbindelse Taleren fremhævede, at Forskellighederne i Agerjordens Bonitet næppe var mindre i Sverige end i Danmark. Trods alt, mente Taleren dog, at det var paakrævet at søge en Løsning af Problemet, og han anbefalede at gøre et Forsøg i den af Bureauchef Höijer foreslaaede Retning.

Direktør Gunnar Jahn fremhævede, at hvis man konsekvent vilde gennemføre Tanken i det svenske Forslag, maatte man forlade Inddelingen efter Areal og gaa over til en Inddeling efter Afkastning eller rettere Afkastningsevne. Det vilde imidlertid, baade af administrative og sociale Hensyn, være af største Betydning at bevare selve Produktionsfaktoren, Jorden, som Inddelingsgrundlag. Taleren kunde ikke anbefale at gaa over til Benyttelse af et reduceret Areal for Engens Vedkommende og forlade det nuværende Inddelingsgrundlag alene af Hensyn til Sammenligninger fra Land til Land. Det maatte ogsaa erindres, at saavel Afkastning som Afkastningsevne var Momenter, som var meget vanskelige at bestemme, og en Inddeling paa Grundlag heraf vilde derfor blive langt mere usikker end en Inddeling paa Grundlag af Arealet. Derimod kunde det tænkes, at man med Udgangspunkt i en Hovedinddeling af Brugene efter Areal kunde

foretage Gennemsnitsberegninger over Afkastningsevnen indenfor hver Klasse. Gennem saadanne Tal vilde man muligvis kunne faa noget nøjere bestemt, hvad vedkommende Klasse af Brug betyder økonomisk set, og saadanne Angivelser vilde være en god Støtte ved Sammenligninger med andre Lande.

Departementschef Adolph Jensen udtalte sin Glæde over, at det svenske Bureau havde bragt dette Spørgsmaal paa Bane. I vor Tid, da man — med Rette — forlanger af den administrative Statistik, at den skal gaa i Dybden, var den af Bureauchef Højjer foreslaaede Plan utvivlsomt et Skridt i den rigtige Retning. En anden Ting var det, om netop den foreslaaede Fremgangsmaade frembød den ideale Løsning af Problemet, og her havde Taleren visse Tvivl, idet han bl. a. var enig med Sekretær K. J. Kristensen i, at man ved Reduktionen af Engarealet burde benytte Forholdet mellem det hele Antal Foderenheder i Stedet for Forholdet mellem Udbyttet af Hø paa Eng og Agermark. Direktør Jahns Betænkelse ved at forlade det samlede Areal som Inddelingsgrundlag kunde Taleren ikke fuldt ud dele. Man havde hidtil benyttet Arealet, fordi man ikke havde noget bedre Inddelingsgrundlag, men i Grunden var vel en Inddeling af Brugene efter Afkastning at foretrække.

Sekretær K. J. Kristensen henledte Opmærksomheden paa, at efter Bureauchef Højfers Forslag var det Afkastningsevnen, ikke selve Afkastningen, man havde tænkt sig som Inddelingsgrundlag.

Sluttelig anbefalede Departementschef Adolph Jensen, at man i hvert af de 3 Lande i denne Sag skulde søge Føling med den landøkonomiske Sagkundskab, indhente Erklæringer fra Landbrugets økonomiske og tekniske Organisationer og derefter udveksle de ad denne Vej indvundne Erfaringer. Derefter vilde man formentlig med større Tryghed kunne genoptage Sagen til fornyet Drøftelse. Dette Forslag blev tiltraadt af Overdirektør Widell og Direktør Jahn.

Ad 2. Om utnyttelsen av folketellingsopgavene for en statistikk over dødeligheten innen de forskjellige livsstil-

linger og muligheten av å kombinere dette med dødsårsakene. (Se Betænkningen Nr. 4, Side 27—40).

Direktør Gunnar Jahn gjorde Rede for de Grunde, der havde bevæget ham til at tage dette Spørgsmaal op til Behandling, herunder særlig den Overdødelighed, der hersker i Norge blandt Mænd i arbejdsdygtig Alder. Naar Taleren havde taget den i Norge tidligere foretagne Gruppering af de Døde efter Erhverv og Alder op til fornyet Prøvelse, var det fordi det har Betydning for den Undersøgelse, der nu planlægges, at kunne paapege, hvor og hvordan Grupperingsfejlene virker. De rent tekniske Resultater af Undersøgelsen havde Taleren sammenfattet i de 4 Punkter, der findes anført og kommenteret i Betænkningen (Side 37). Ved den norske Folketælling 1920 var Grupperingen efter Livsstilling lagt saaledes, at den blandt andet ogsaa skulde kunne danne Grundlag for en Dødelighedsstatistik. Hvad angaar Oplysningerne om de Døde, var der lagt stor Vægt paa en Revision af Livsstillings-Angivelserne, og Grupperingen vilde saa vidt muligt blive søgt gennemført efter samme Principper som i Folketællingen. Selvfølgelig vilde dog Statistikken over Dødeligheden efter Erhverv først faa sin egentlige Værdi, naar Dødsårsagerne kan inddrages i Undersøgelsen. I hvilket Omfang og med hvilket Udfald dette kan gøres, beroede først og fremmest paa administrative Forhold, i hvilken Henseende det maatte fremhæves som et Fremskridt, at man i Norge havde naaet at faa Dødsårsags-Betegnelsen opført paa de almindelige Lister over Døde. Sluttelig paapegede Taleren Betydningen af, at man i alle de nordiske Lande gennemførte en rationel Statistik over Dødeligheden efter Livsstilling. Oplysningerne for de forskellige Lande vilde gensidig kunne støtte hinanden og dermed vinde i Værdi.

Overdirektør Widell oplyste, at da i Sverige baade Folketællingerne og Materialet til Dødelighedsstatistikken tidligere hvilede paa Oplysninger fra samme Kilde, nemlig de af Præsterne førte Register, fremkom der her færre Uoverensstemmelser med Hensyn til

Livsstillings-Angivelserne. Ved sidste Folketælling havde man dog, foruden Præsternes Indberetninger, tillige modtaget Oplysninger fra de talte Personer selv om deres Erhverv, og disse Oplysninger skal tildels lægges til Grund ved Bearbejdelsen af Folketællingen. Et Moment, der gjorde det paakrævet at anvende stor Forsigtighed under Udarbejdelsen af en Dødelighedsstatistik efter Livsstilling, var dette, at mange Personer i noget fremrykket Alder forlader særlig anstrængende Arbejde og gaar over til lettere Eihverv, hvorunder de saa henføres, naar de dør.

Departementschef Adolph Jensen kunde ganske slutte sig til Tanken i Direktør Jahns Forslag, saa meget mere som dette gik i samme Retning, som man var slaaet ind paa i Planerne for Bearbejdelsen af den danske Folketælling af 1921.

Efter at Kontorchef Dalhoff havde gjort Rede for de Principper, der var lagt til Grund for Grupperingen efter Livsstilling (Erhverv og social Stilling) i Danmark, enedes man om under det fortsatte Arbejde paa dette Omraade at tilstræbe den størst mulige Ensartethed gennem Udveksling af Udkast og Forslag til Gruppefortegnelser.

Under den fortsatte Forhandling om forskellige tekniske Spørgsmaal, der rejser sig, naar Opgaven som her er at sammenarbejde Oplysninger fra to forskellige Kilder, redegjorde Kontorchef Cohn for en Plan, man havde beskæftiget sig med i Danmark, og som gik ud paa at følge de enkelte Individder fra den ene Folketælling til den anden.

Fuldmægtig Nybølle fremhævede, at Vanskeligheden ved dette System især laa i Identificeringen. I den Del af Materialet, man ikke var i Stand til at identificere, spillede navnlig de Udvandrede en stor Rolle, men man havde tænkt sig helt at bortse fra de Individder, der ikke lod sig identificere, saaledes at man fik et rent Materiale.

Overdirektør Widell stillede sig meget tvivlende overfor Muligheden af en Identificering af Personerne fra en Folketælling til en anden, selv naar Mellemrummet kun er 5 Aar.

Ad 3. Den officielle Høststatistik's Metoder. (Se Betænkningerne Nr. 5 og 6, Side 41—75).

Departementschef Adolph Jensen havde ønsket Høststatistikens Metoder underkastet en fælles Drøftelse, dels fordi han ansaa denne Gren af den officielle Statistik for at være et af de vigtigste Led i Arbejdet paa at belyse Landenes økonomiske Liv, og dels fordi der her er et Omraade, hvor der med Udsigt til Held kan arbejdes paa at tilvejebringe Ensartethed indenfor Kredsen af de nordiske Lande. — Med Hensyn til Høstudsigts-Statistikken var det, efter Talerens Opfattelse, det væsentligste, at Korrespondent-Korpset vælges saa omhyggeligt som muligt, og at man lægger Vægt paa at faa de skønmæssige Meddelelser fra Folk, der ikke er fristede til at lade Skønnet stærkt paavirkes af Forholdene paa eget Brug. At Høstudsigts-Bedømmelserne erfaringsmæssigt afspejler Korrespondenternes Opfattelse af Afgrødernes Tilstand i det enkelte Øjeblik, var efter Talerens Mening et Moment til Gunst for disse Beretninger. Hvad Almenheden har Krav paa, er netop dette — og kun dette — at blive oplyst om, i hvilken Tilstand Markens Afgrøder paa hvert Tidspunkt af Vækstperioden befinder sig. — Hvad den talmæssige Høststatistik angaar, kunde det ikke stærkt nok fremhæves, at uden aarlige Oplysninger om Størrelsen af de Arealer, der anvendes til de forskellige Afgrøder, risikerer man, at Mængdeopgørelsen af Høstudbyttet kommer til at svæve i Luften. — Med Hensyn til Oplysningerne om Høstudbyttet pr. Arealenhed maatte man vel i det væsentlige holde sig til skønmæssige Vurderinger med Støttepunkter i Prøvetærskninger o. l. Men der var sikkert Anledning til — som Kontrol og til Brug ved dybere gaaende Undersøgelser — tillige at benytte den direkte Metode, enten helt gennemført eller anvendt paa et repræsentativt Udvalg af Jordbrug. Taleren var dog ikke blind for, at man ved Anvendelse af den direkte Metode lagde en betydelig Byrde paa Landbrugerne, og at den »Statistik-Træthed«, som Krigsaarene maaske har efterladt, opfordrer til netop i Øjeblikket at vise megen Forsigtighed, naar Talen er om Indsamling af statistiske Data.

Overdirektør Widell meddelte, at man i Sverige i Øjeblikket stod noget uvis overfor den fremtidige Organisation af Høststatistikken. Det hidtil anvendte System med Lokalundersøgelser bl. a. til Konstatering af Arealanvendelsen havde jo den Mangel, at de forskellige Lokalteter undersøgtes paa forskelligt Tidspunkt. Dette i Forening med Metodens Kostbarhed var Grunden til, at der i Øjeblikket ikke var paabegyndt nogen ny Turnus af Lokalundersøgelser. — Taleren ansaa det for ret haabløst at forsøge paa i Sverige at opbygge en Statistik over Høstudbyttet paa direkte Oplysninger fra Jordbrugerne. Noget andet var det, at det selvfølgelig forudsattes, at de skønsmæssige Meddelelser altid i saa stort Omfang som muligt støttede sig til positive Erfaringer. — Sluttelig meddelte Taleren, at man i Sverige havde under Overvejelse at slaa den foreløbige og den endelige Høstberetning sammen, da det havde vist sig, at de to Opførelser som Regel kun differerede ganske ubetydeligt.

Direktør Gunnar Jahn understregede Nødvendigheden af at faa gode aarlige Oplysninger om Arealanvendelsen. I Norge, hvor man havde Arealtællingerne i 1907, 1917 og 1918 at holde sig til, stod man i Virkeligheden uden sikkert Kendskab til, hvordan Arealbenyttelsen er i Øjeblikket. Af økonomiske Grunde lod det sig næppe gøre at foretage en fuldstændig Arealtælling i den nærmeste Fremtid, og Taleren ansaa det for ganske udelukket at holde fuldstændige Arealtællinger i Norge hvert Aar. Derimod havde Taleren tænkt sig, at man maatte kunne naa til brugelige Resultater ved at iagttage et repræsentativt Udvalg af Gaarde hvert Aar, og med Støtte i en Tælling af alle Brug beregne Arealfordelingen, saaledes at man hvert Aar fik et Grundlag for Beregning af Høstens Mængdeudbytte. — Ogsaa de skønsmæssige Oplysninger om Høstudbyttet lod i Norge meget tilbage at ønske. Den direkte Metode lod sig næppe anvende, da Oplysningerne ikke vilde kunne fremskaffes saa tidligt, at de kunde anvendes i Aarets Høststatistik. Derimod kunde der nok være Tale om at faa forbedret de Gennemsnitsavlingstal, som nu benyttes, men de maatte dog fremdeles bygges paa Skøn. Direkte Oplysninger fra

enkelte Gaarde, som tærsker tidligt, var det farligt at bygge paa, da saadanne Jordbrug næppe er repræsentative.

Ad 4. De internationale tabeller i de nordiske landes statistiske årbøger. (Se Betænkningen Nr. 7, Side 76—80).

Direktør Gunnar Jahn gennemgik den af ham udarbejdede Betænkning. Efter en Forhandling om de enkelte Punkter enedes man om følgende:

a) Tabellerne over Befolkningsforholdene ændres i Overensstemmelse med et af Overdirektør Widell udarbejdet Udkast, der slutter sig til Direktør Jahns Forslag i Betænkningen.

b) Der gøres et Forsøg paa at fremstille Børnedødeligheden i en særlig Tabel.

c) Der gøres et Forsøg paa at udvide Tabellen over Befolkningens Bevægelser til at omfatte udeneuropæiske Lande.

d) Den Tabel over Arealets Fordeling paa Ager, Eng, Skov og andet Areal, som man paa Mødet i 1917 vedtog at søge udarbejdet, ansaas det ikke for muligt at fremstille i Øjeblikket. Derimod overdrages det det danske Bureau at forsøge en Deling mellem Ager og Eng i den nuværende Tabel over Arealanvendelsen samt at fremskaffe en Oversigt over Skovarealerne.

e) Med Hensyn til Fiskeristatistikken erklærede Direktør Jahn sig villig til at forsøge udarbejdet en Tabel over de Fiskerier, som spiller den største Rolle i de nordevropæiske Lande (Sild, Torsk, Makrel). Værdiangivelserne skulde ske i hvert enkelt Lands Mønt.

f) Det svenske Bureau paatog sig Udarbejdelsen af en Tabel over Bjergværksproduktionen i Overensstemmelse med Beslutningen af 1917.

g) Med Hensyn til Handelsomsætningen erklærede Direktør Jahn sig villig til at gøre et Forsøg paa at gennemføre Beslutningen fra 1917, saaledes at Tallene fra 1913 udgaar. Tabellen bygges paa hvert enkelt Lands Møntenhed. Tallene for Specialhandelen medtages for de Lande, hvorfra de kan skaffes.

h) Som Reduktionsfaktor ved Omsætningen af Sejltonnage til Damptonnage fastholdes Tallet 3,6.

i) Det danske Bureau paatog sig Udarbejdelsen af en Tabel over Engros-Pristal og Leveomkostnings-Tal i de forskellige Lande. Den hidtidige Tabel over Economists Pristal i en længere Aarrække indskrænkes til en mindre, historisk Oversigt, i Omfang afpasset efter de typografiske Hensyn.

k) Det norske Bureau paatog sig Udarbejdelsen af en Tabel over Arbejdsledigheden.

l) Det danske Bureau paatog sig at omarbejde Produktions-tabellen ved at optage nye Varer til Erstatning for dem, der overgaar til den nye Tabel over Bjergværksdriften.

m) Udarbejdelsen af Tabeller over Parlamentsvalg, Forsikringsvæsen, Beskatning og Drivkraft stilles indtil videre i Bero.

Ad 5. Den islandske Statistiks Omfang og Vilkaar. (Se Betænkningen Nr. 8, Side 81—87).

Den af Bureauchef Th. Thorsteinsson udarbejdede Redegørelse toges til Efterretning, idet man vedtog at optage den i Beretningen om Mødet.

Ad 6. Om Udarbejdelsen af aarlige Emne-Lister over de nordiske Landes statistiske Litteratur. (Se Betænkningen Nr. 9, Side 88—100).

Departementschef Adolph Jensen vilde sætte Pris paa at erfare, hvorledes man i Nabolandene stillede sig til Tanken om Udarbejdelse af Emne-Lister over den nordiske statistiske Litteratur, og om man vilde medvirke ved det Forsøg, der er indledet i Danmark. I bekræftende Fald vilde det jo være rimeligt, om man ogsaa paa dette Møde tog Stilling til Spørgsmaalet om Emne-Listernes Form. Foruden de to Systemer, der var omtalt i Betænkningen, kunde der jo tænkes adskillige andre. Endelig havde man jo den Udvej at gaa udenom System-Vanskelighederne ved at vælge den alfabetiske Ordning.

Overdirektør Widell kunde give Tanken sin Tilslutning, men han vilde for Sveriges Vedkommende foretrække en noget anden Form ved at sætte Sagen i Forbindelse med Udarbejdelsen af en Kildefortegnelse til Aarbogen. Hvis man knyttede Fortegnelsen til Aarbogen, maatte naturligvis Emne-Opstillingen slutte sig nær til Aarbogens Inddeling. En fælles Fortegnelse for de tre Lande ansaa Taleren ikke for at være af stor Interesse; gik man videre end til Hjemlandets Litteratur, vilde man sikkert ogsaa kræve andre end de nordiske Lande medtaget.

Direktør Gunnar Jahn ansaa Udarbejdelsen af Emne-Lister for at være af stor Betydning. Af Hensyn til Arbejdets Økonomi vilde det for Norges Vedkommende være hensigtsmæssigt at lægge det op til det Klassificerings-System, der anvendes i Bureauets Bibliotek, nemlig Dewey's System med Udvidelser for de Emner, hvor Bureauets Bogsamling er et Fagbibliotek. Klassificeringen er her af praktiske Grunde lagt nær op til Aarbogens System. — Med Hensyn til Nyttens af en fælles Emne-Liste for de nordiske Lande indtog Taleren samme Standpunkt som Overdirektør Widell.

Man enedes sluttelig om at søge Emne-Lister udarbejdet i alle tre Lande, men uden at tilstræbe en Sammenarbejden til en fælles Liste. I Sverige vilde man begrænse Opgaven stærkt og knytte Emne-Listen til Aarbogen. I Norge vilde man nærmest behandle Opgaven som en Katalogsag. I Danmark vilde man tilstræbe at faa en saa vidt muligt fuldstændig Fortegnelse og eventuelt optage den i Aarbogen.

Ad 7. Fastsættelse af Tid, Sted og Dagsorden for næste Møde.

Departementschef Adolph Jensen henledte Opmærksomheden paa det hensigtsmæssige i, at man paa et tidligt Tidspunkt fastsætter Forhandlingsemnerne for det næste Møde. Det var af stor Betydning for Udbyttet af Forhandlingerne, at der levnes rundelig Tid til Forberedelsen. Af Emner, som Taleren kunde ønske at faa frem til Be-

handling, nævnte han dels Kriminalstatistikken, dels Spørgsmaalet om Opdeling af Befolkningen efter samlevende økonomiske Enheder, dels endelig Anvendelsen af repræsentative Metoder. Med Hensyn til det sidstnævnte Punkt henstillede Taleren, at der, naar Løjlighed gaves dertil, anstilledes Forsøg i de forskellige Lande, og at man derefter drøfter Erfaringerne paa næste Møde.

Overdirektør Widell bemærkede, at Aarbogens internationale Tabeller naturligt maatte blive Genstand for Drøftelse ogsaa paa det næste Møde.

Sluttelig vedtog man, i Overensstemmelse med en af Direktør Jahn fremsat Indbydelse — under Forbehold af de paagældende Regeringers Samtykke — at afholde næste Møde i Kristiania i 1923 samtidig med det planlagte nordiske nationaløkonomiske Møde.

Betänkning Nr. 1.**Huru erhålla ett för de nordiska länderna enhetligt mått på brukningsdelarnas storlek?**

Av byråchefen E. J. Höijer.

Lika litet som det allmänna dödstalet utan åtskillnad för åldersgrupper kan giva en uttömmande eller alltid fullt tillförlitlig bild av dödligheten inom en befolkning, lika litet kunna jordbruksstatistikens siffror, om de anföras i summor eller medeltal för alla brukningsdelar inom ett område, giva en tillräcklig inblick i jordbrukets förhållanden. Vare sig det gäller att med statistikens siffror belysa jordens användning för olika växtslag eller kreatursantalets storlek, är en uppdelning av brukningsdelarna på storleksgrupper nödvändig, emedan såväl den vegetabiliska som animaliska produktionen har mycket olika karaktär vid det större, medelstora och mindre jordbruket. Om exempelvis för Sverige, Norge och Danmark förelegat fullständiga statistiska uppgifter för brukningsdelar av olika storlek beträffande jordbrukets utveckling från och med slutet av 1880-talet, då brödsädstullar infördes i Sverige, skulle ett uttömmande svar kunnat lämnas på den viktiga frågan, huruvida den i vissa avseenden starkt divergerande utveckling i jordbrukets produktion, som föranletts av de tre ländernas olika tullpolitik, varit likformig för jordbruk av alla storleksgrupper, eller om eventuellt inom det svenska jordbruket brukningsdelar av någon viss storlek i högre grad än andra förmått tillgodogöra sig det rådande tullskyddet.

En detaljerad bearbetning av det statistiska materialet efter brukningsdelarnas storlek har emellertid först sent börjat genomföras i de nordiska länderna och de grunder, efter vilka fördelningen på storleksgrupper därvid utförts, ha icke varit enhetliga.

I Sverige verkställdes en uppdelning på storleksgrupper första gången vid bearbetningen av det vid de jordbruksstatistiska lokalundersökningarna insamlade materialet, vilka togo sin början år 1913. Då dessa undersökningar varje år omfattade endast omkring $\frac{1}{8}$ av hela landet, avslutades de fullständigt först år 1920 och de detaljerade resultaten härav ha ännu icke publicerats. En hela landet omfattande statistik föreligger däremot i den av statistiska centralbyrån utgivna redogörelsen för 1919 års arealinventering och husdjursräkning, i vilken uppgifter meddelas om såväl åkerjordens användning som kreatursantalet vid brukningsdelar av olika storlek.

Uppdelningen av brukningsdelarna har i den svenska jordbruksstatistiken skett efter åkerarealens storlek, och materialet har uppdelats på följande storleksgrupper:

1.	—	0,25	hektar	åker		
2.	0,26	—	1	—	—	
3.	1	—	2	—	—	
4.	2	—	5	—	—	
5.	5	—	10	—	—	

6.	10	—	20	hektar	åker
7.	20	—	30	—	—
8.	30	—	50	—	—
9.	50	—	100	—	—
10.	Över	100	—	—	—

Såsom egentliga brukningsdelar räknades icke lägenheter tillhörande den lägsta storleksgruppen.

I Norge har fördelning på storleksgrupper verkställt vid jordbruksräkningarna 1907 och 1917. Vid den förstnämnda räkningen ägde den huvudsakliga bearbetningen rum efter åkerarealens storlek, men vid sidan härav företogs jämväl en indelning efter hela inmarkens areal, d. v. s. åker och naturlig äng. Av redogörelsen för 1917 års jordbruksräkning föreligger ännu endast första delen, innefattande en redogörelse för kreatursbeståndet, i vilken materialet har uppdelats på grupper efter åkerarealens storlek. Härvid har följande gruppindelning kommit till användning:

1.	Utan odlad jord.
2.	— 0,5 hektar åker
3.	0,5— 1 — —
4.	1 — 2 — —
5.	2 — 5 — —
6.	5 — 10 — —
7.	10 — 20 — —
8.	20 — 30 — —
9.	30 — 50 — —
10.	50 — 70 — —
11.	70 —100 — —
12.	Över 100 — —

Mellan Sverige och Norge råder sålunda en god överensstämmelse i avseende på såväl själva indelningsgrunden som de storleksgrupper, på vilka brukningsdelarna fördelats.

I Danmark verkställdes en uppdelning av brukningsdelarna efter arealen i redogörelserna för husdjursräkningarna 1898 och 1909. Som mått på brukningsdelarnas storlek användes därvid deras totalareal av alla ägoslag. Likaså har vid bearbetningen av materialet från 1919 års arealinventering utförts en fullständig bearbetning på storleksgrupper, men som mått på brukningsdelarnas storlek har därvid använts icke totalarealen utan »det landbrugsmaessigt benyttade Areal», varuti inbegripits åker, naturlig äng, trädgård och tomtplats. Vid sistnämnda undersökning hava de minsta lägenheterna med under 0,55 hektar jordbruksareal utslutits, och brukningsdelarna i övrigt fördelats på följande storleksgrupper:

1.	0,55—	1,7	hektar	jordbruksareal
2.	1,7	—	3,3	— —
3.	3,3	—	5	— —
4.	5	—	10	— —
5.	10	—	15	— —
6.	15	—	30	— —
7.	30	—	60	— —
8.	60	—	120	— —
9.	120	—	240	— —
10.	240	—	—	— —

Den föregående kortfattade redogörelsen visar, att uppdelningen på storleksgrupper i de nordiska länderna icke skett efter enhetliga synpunkter, vilket givetvis försvårar en ingående jämförelse mellan deras jordbruksför-

hållanden och omöjliggör en fullt adekvat sammanställning av brukningsdelarnas fördelning på storleksgrupper till belysning av jordfördelningens ställning inom de olika länderna.

Av de i det föregående omnämnda indelningsgrunderna lämpar sig emellertid ingen till gemensam användning för alla de nordiska länderna med deras i hög grad skiftande förhållanden. Att som mått på brukningsdelarnas storlek taga deras totalareal skulle giva fullkomligt vilseledande resultat, emedan särskilt i stora trakter av Sverige och Norge en till utsträckningen mycket avsevärd del av totalarealen ofta utgöres av för jordbruket improduktiv mark. Icke heller är det för Sverige och Norge lämpligt att som mått använda brukningsdelarnas sammanlagda areal av åker och naturlig äng, emedan ängen ofta lämnar en mycket lägre avkastning än åkern och de båda ängslagens arealer därför icke utan vidare äro med varandra jämförbara. Men icke heller enbart åkern är ett riktigt mått på en brukningsdels storlek. Även om den naturliga ängens avkastning, som nämnt, ofta är väsentligt lägre än åkerns, upptager densamma dock i vissa delar av Sverige och Norge en så avsevärd areal i jämförelse med åkern, att den blir av mycket stor betydelse för jordbruket, främst därigenom, att kreatursbesättningarna kunna göras talrikare, men även i det avseendet, att brukningsdelar med stor ängsareal icke behöva upptaga så stor del av den egentliga åkern för foderproduktion utan kunna i större utsträckning använda densamma för spannmålsodling.

Ett fullt exakt mått på brukningsdelarnas storlek torde icke kunna erhållas, med mindre man för varje brukningsdel sammanräknar åkern med en till jämförbarhet med åkern reducerad ängsareal, varvid som reduktionstal bör användas storleken av ängens avkastning per ytenhet i förhållande till åkerns. På detta sätt förfares i den på grundval av räkenskaper från svenska jordbruk av Ludvig Nannesson utarbetade driftsstatistiken. Att vid allmänna jordbruksräkningar, som omfatta ett helt land, på detta sätt för varje särskild brukningsdel göra en uppskattning av ängens värde i förhållande till åkern, låter sig dock av flera skäl knappast utföras.

Vid ifrågavarande reduktion torde emellertid ett något förenklat förfaringsätt med fördel kunna användas, om man utgår från det antagandet, att inom ett område med likartade naturförhållanden ängens värde i jämförelse med åkerns är i stort sett detsamma för flertalet brukningsdelar, och därför för hela området använder samma reduktionstal. Som mått på ängens relativa värde kan därvid lämpligen användas förhållandet mellan skörden per hektar av hö från naturlig äng och från odlad vall. Det vore givetvis ur vissa synpunkter lämpligt att uträkna nämnda reduktionstal för så små områden som möjligt, helst för varje socken, men åtminstone i Sverige äro skördeuppgifterna för socknarna stundom jämförelsevis osäkra, och den på sockenuppgifterna grundade beräkningen skulle därför bliva mindre tillförlitlig. Å andra sidan är inom flertalet svenska län ängens beskaffenhet alltför växlande för att medgiva användandet av ett och samma reduktionstal för hela länet. För Sveriges del synes det därför lämpligast att utföra en beräkning av ängens relativa värde för vart och ett av de naturliga områden med såvitt möjligt likartade naturförhållanden, i vilka länen numera i jordbruksstatistiken uppdelats. En översikt av de reduktionstal, som för dessa områden skulle erhållas för omräkning av den naturliga ängens areal, meddelas i bifogade tabell, där ängens värde uträknats i procent av åkerns med tillhjälp av den officiella jordbruksstatistikens uppgifter om skörden per hektar av hö från naturlig äng och från odlad jord i medeltal för åren 1913—1917. I samma tabell anges även den naturliga ängens storlek i förhållande till åkerarealen.

Därest den här ifrågasatta metoden för reduktion av ängsarealen skulle komma till användning, bör givetvis beräkningen av ängens relativa värde grundas på skördeuppgifter för en längre följd av år än i det i tabellen anförda exemplet.

Den naturliga ängens storlek och värde i förhållande till åkerns.

Län och naturligt område	Äng på 100 hektar åker	Ängens värde i % av åkerns	Län och naturligt område	Äng på 100 hektar åker	Ängens värde i % av åkerns
Stockholms stad och län..	9,6	51,0	Skaraborgs län:		
Uppsala län.....	15,0	50,6	a) Slättbygden.....	4,2	53,2
Södermanlands län.....	4,5	36,8	b) Falbygden.....	9,3	80,7
Östergötlands län:			c) N:östra höglandet..	9,8	30,7
a) Norra skogsbygden..	29,0	33,1	d) S:östra höglandet..	14,1	39,1
b) Östgötaslätten.....	7,7	50,7	Värmlands län:		
c) Södra skogsbygden..	36,8	42,5	a) Slättbygden.....	6,7	56,6
Jönköpings län.....	60,6	26,0	b) Skogs- och bergsbg.	27,2	38,6
Kronobergs län.....	64,1	31,3	Örebro län:		
Kalmar län:			a) Södra skogsbygden	8,9	42,9
a) Slättbygden i Norra.			b) Slättbygden.....	3,7	62,3
och S:a Möre.....	7,2	65,0	c) Bergslagen.....	28,7	38,4
b) Öland.....	23,0	55,6	Västmanlands län:		
c) Skogsbygden.....	28,4	35,1	a) Bergslagen.....	31,5	33,5
Gottlands län.....	19,7	37,1	b) Slättbygden.....	10,1	47,5
Blekinge län:			Kopparbergs län:		
a) Skogsbygden.....	37,0	32,4	a) Slättbygden.....	19,2	44,7
b) Slättbygden.....	12,1	45,0	b) Mellanbygden.....	123,7	29,9
Kristianstads län:			c) Skogs- och fjällbyg.	124,3	51,0
a) Skogsbygden.....	36,6	54,4	Gävleborgs län:		
b) Mellanbygden.....	7,4	66,6	a) Kustlandet.....	48,8	44,9
c) Slättbygden.....	3,4	64,5	b) Inlandet.....	90,3	36,3
Malmöhus län:			Västernorrlands län:		
a) Skogsbygden.....	13,5	60,7	a) Kustlandet.....	39,7	39,4
b) Mellanbygden.....	5,6	86,1	b) Inlandet.....	73,2	42,6
c) Slättbygden.....	3,8	91,7	Jämtlands län:		
Hallands län:			a) Siluområdet.....	50,3	41,7
a) Slättbygden.....	4,9	45,0	b) Återstoden av länet.	95,9	34,3
b) Skogsbygden.....	40,0	27,6	Västerbottens län:		
Göteborgs och Bohus län:			a) Kustlandet.....	54,0	40,9
a) Bergsbygden.....	15,7	72,1	b) Mellanbygden.....	195,2	35,3
b) Kustlandet.....	10,9	57,0	c) Inlandet.....	1668,2	33,5
Ävlsborgs län:			Norrbottnens län:		
a) Slättbygden.....	5,4	52,1	a) Kustlandet.....	240,1	42,7
b) Dalslands bergsbygd.	16,5	45,1	b) Inlandet.....	1188,7	34,1
c) Södra höglandet....	29,2	41,5	Hela riket.	31,5	37,9

Betænkning Nr. 2.

Om et Grundlag for Inddeling af Landejendommene efter Størrelse.

(Bemærkninger i Anledning af Bureauchef E. J. Højers Forslag).

Af Sekretær K. J. Kristensen.

I sin Betænkning over Spørgsmaalet »Huru erhålla ett för de nordiska länderna enhetligt mått på brukningsdelarnas storlek?« har Bureauchef Høijer fremsat et Forslag, der gaar ud paa som fælles Maal at benytte Agerarealet med Tillæg af Arealet af naturlig Eng, dog saaledes at dette sidste reduceres med en Faktor, der for Omraader med ensartede Naturforhold er bestemt ved Forholdet mellem Udbyttet af Hø pr. Hektar fra naturlig Eng og fra dyrket Mark.

Dette særdeles interessante Forslag, der tilsigter at afhjælpe Mangelen af et for de nordiske Landes Jordbrugsstatistik fælles Inddelingsgrundlag, fortjener utvivlsomt en nøje Prøvelse som et Led i Bestræbelserne for at udvikle Jordbrugsstatistikens Metoder i Overensstemmelse med de Krav, der nutildags med Føje stilles til denne Gren af den officielle Statistik, baade fra landøkonomiske og fra mere almindelige Synspunkter.

Som et Bidrag til Forhandling om Bureauchef Højers Forslag fremsættes — efter Opfordring — de efterfølgende Bemærkninger, der, uden at gøre Krav paa at betragtes som en udtømmende Behandling af Emnet, dels tager Sigte paa det rent principielle i Spørgsmaalet, dels understreger de Betæneligheder, der vil kunne rejses mod Forslagets Anvendelse ved Behandlingen af Jordbrugsstatistiken i Danmark.

De vigtigste Krav til et godt Inddelingsgrundlag for Landejendomme efter Størrelse kan vistnok sammenfattes under følgende fire Hovedpunkter:

- 1) Grundlaget skal muliggøre Sammenligning mellem Størrelsesgrupperne. Dette kræver Homogenitet i Gruppernes Indhold.
- 2) Grundlaget skal muliggøre Sammenligning fra Egn til Egn indenfor Landet og om muligt fra Land til Land. Dette kræver homogent Indhold i den enkelte Gruppe i de forskellige Landsdele og Lande.
- 3) Grundlaget skal muliggøre Sammenligning fra Aar til Aar. Dette kræver, at Inddelingsgrundlaget skal være uafhængigt af de Forhold, hvis Udvikling man ønsker at belyse, og i det hele, at Grundlaget er stabilt. Dette er saaledes en Hindring for at benytte Ejendomsværdien eller endnu bedre Jordværdien, der for den enkelte Tælling i mange Retninger kunde synes fortrinligt egnet som Inddelingsgrundlag.
- 4) Grundlaget skal i videst muligt Omfang tilstede en Jævnføring af Tællingsresultater, Regnskabsresultater m. m. fra forskellige af Landbrugets Omraader: Kreaturhold, Arealanvendelse, Høstudbytte, Driftsudbytte, Værdi, Prioritering o. s. v.

Disse Krav vilde vistnok bedst tilfredsstilles ved en Inddeling, der foruden til Arealets Størrelse ogsaa tog Hensyn til Jordens Bonitet, altsaa en Inddeling efter boniteret Areal. I Danmark vilde Hartkornsansættelsen have været et fortrinligt Grundlag, hvis ikke Opdyrkning og Grundforbedring samt nye Driftsmaader i Tidens Løb havde gjort den forældet.

Saa vel i Danmark som i Norge og Sverige er man hidtil blevet staaende ved Arealet som Inddelingsgrundlag.

Dette Grundlag tilfredsstiller særlig Kravene under 3) og 4), men kun i nogen Grad 1) og 2), fordi det ikke tager Hensyn til den forskellige landbrugsmæssige Ydeevne. Ikke blot er Jorden i de forskellige Egne af vidt forskellig Bonitet, men Ejendomsstørrelsen og Boniteten er heller ikke uden en vis Sammenhæng. De mindre Ejendomme har i hvert Fald i Danmark sikkert gennemsnitlig den letteste Jord, hvad der delvis forklares ved den historiske Udvikling (de er i stort Omfang opstaaede ved Frasalg af Udmærksparceller), men iøvrigt ogsaa kan staa i Sammenhæng med, at den sværere Jord stiller større Fordringer til Trækraften end et lille Brug evner at tilfredsstille.

Det er derfor rimeligt, at man søger i nogen Maade at bøde paa de Mangler, som Arealet frembyder som Inddelingsgrundlag.

Hvor Landbrugsejendomme i betydelig Udstrækning har Tilliggende af Arealer, der ikke anvendes landbrugsmæssigt, vil det være nødvendigt at fraregne disse i Arealet. I Danmark, hvor saadanne Arealer kun i visse Egne af Landet har nogen større Betydning, har man først ved Opgørelsen af Arealtællingen 1919 efter Ejendomsstørrelse foretaget denne første Korrektion.

Grænsen mellem Arealer, der benyttes landbrugsmæssigt, og Arealer, der ikke benyttes landbrugsmæssigt, er imidlertid i mange Tilfælde vanskelig at drage, fordi der i Virkeligheden findes jævne Overgange fra den intensivt benyttede Landbrugsjord til Arealer, der er ganske værdiløse for Landbruget. Hvor der foruden Arealer, der slet ikke benyttes landbrugsmæssigt, findes betydelige Arealer, hvis Benyttelse er af meget ringe Værdi i Sammenligning med de egentlige Landbrugsarealer, vilde det sikkert være en værdifuld Forbedring af Inddelingsgrundlaget, hvis man, som foreslaaet af Bureauchef Höijer, kunde reducere disse Arealer i Forhold til deres landbrugsmæssige Betydning sammenlignet med den egentlige Landbrugsjord.

De Arealer, der her er Tale om, er navnlig Eng og andre naturlige Græsningsarealer udenfor Agermarken, og Forslaget gaar ud paa, som Reduktions-tal at anvende Størrelsen af Engens Afkastning pr. Arealenhed i Forhold til Agerens og saaledes, at der som Maal herfor anvendes Forholdet mellem Høsten af Hø pr. Hektar fra naturlig Eng og fra dyrket Græsmark. Denne Fremgangsmaade synes kun at tage Sigte paa Eng, der anvendes eller kunde anvendes til Høslæt, men ikke paa de ringere Arealer, som kun egner sig til Afgræsning. Men bortset herfra kunde det synes rigtigere at anvende Forholdet mellem den gennemsnitlige Avl af Foderenheder paa Engen og paa Agermarken som Reduktions-tal, da Agermarkens Evne til at yde Græsning næppe overalt er noget godt Maal for dens landbrugsmæssige Ydeevne. Muligt vilde det være endnu rigtigere at anvende Værdiforholdet i Handel og Vandel mellem disse Arealer og Agermarken som Reduktionsfaktor.

I Danmark vil imidlertid de Skøvheder, der mulig foraarsages ved, at Eng og andre Græsningsarealer udenfor Agermarken regnes lige med Ageren, overskygges af den Ulighed, der er i selve Agerjordens Bonitet.

Til Belysning heraf skal anføres nogle Oplysninger om, hvilke Værdier der i forskellige Egne af Landet blev regnet med for Agerjord af forskellig Bonitet og for Eng og Kærjord af forskellig Godhed ved Jordvurderingen i 1920, saaledes som dette fremgaar af Indberetninger, der forud for den almindelige Vurdering blev indhentet af Overskyldraadet fra Vurderingsraadene.

Fra Falster søndre Skyldkreds angiver man eksempelvis følgende Værdiskala for Ager og for Eng:

Ager:	
God lermuldet Jord med godt Løunderlag	1200 Kr. pr. Td. Ld.
Mindre god, men muldet Jord med Sten, Sand eller Blaa- ler som Underlag	900 - - - -
Sandjord egnet til Rug, Vaarsæd og Foderroer	600 - - - -

Eng og andre Græsningsarealer:	
Eng med Dyndunderlag	900 - - - -
Højere Enge, dog egnet til Høslæt	600 - - - -
Eng kun egnet til Græsning	300 - - - -
Sandjorder kun egnet til Græsning	300 - - - -

Fra Ribe Amt i Vestjylland angives for samtlige Skyldkredse under et følgende Værdier:

Ager:	
Lermuld med gode Læforhold	750 Kr. pr. Td. Ld.
Lermuld med mindre gode Læforhold	600 - - - -
Sandmuld med lerblandet Underlag	500 - - - -
Sandmuld med lettere Underlag	300 - - - -
Mager Sandmuld	150 - - - -

Eng og andre Græsningsarealer:	
Marskeng	6—1200 - - - -
Geest Eng (almindelig Eng langs Aaerne)	500 - - - -
Kæreng	300 - - - -
Kær og lav Hede	100 - - - -

Medens Engen paa Egne med gode Jorder er betydelig mindre værd end Agerjorden, er lige det omvendte Tilfældet i de magre Egne af Landet, ja her er selv Kærengen lige saa meget værd som den almindelige Type af Agerjord, og den meget tarvelige Græsning, som betegnes ved »Kær og lav Hede«, ikke meget mindre værd end den magre Sandmuld. Man kunde altsaa endog hævde, at i Danmark virker Engarealerne til at udligne Forskellen i Agerjordens Bonitet, saa meget mere som de store Engarealer netop findes i Egne med magre Jorder, og som der vistnok ogsaa vil være en ret stærk Tendens til især at skaffe Ejendomme med særlig tarvelig Agerjord et passende Eng-Areal, fordi dette er af ganske særlig Betydning for saadanne Ejendomme, hvor Avlen paa Agerjorden i det hele er usikker, navnlig hvad Straafoder og Græs angaar og hvor Høst af Agerhø er meget ringe om ikke umulig.

Resultatet af de foranstaaende Betragtninger synes da at maatte være det, at Bureauchef Höijers Forslag, der er tilpasset efter Forholdene i Sverige, er mindre anvendeligt for Danmarks Vedkommende. I Sverige og delvis i Norge spiller den naturlige Eng i mange Egne en forholdsvis større Rolle i Sammenligning med Arealet af dyrket Jord, end Tilfældet i Almindelighed er i Danmark. Muligvis er Bonitetsforskellen indenfor Agermarkens Arealer (og indenfor samme Egn) ogsaa mindre i Sverige end i Danmark. Man kan næppe se bort fra, at for Danmarks Vedkommende er Behovet for en Maalestok, der tager Sigte paa selve Agerjordens Bonitet, langt mere paakrævet end en Reduktionsformel for Engarealer og andre Græsningsarealer udenfor Agermarkeu.

Betænkning Nr. 3.

Om et nytt grunnlag for inndeling av jordbrukene etter størrelse.

(Bemerkninger i anledning av byråchef Hoiijers forslag.)

Av sekretær S. Skappel.

I henhold til hvad sekretær Kristensen har antydnet for Danmark må man anta at forslaget er mindre anvendelig for dette lands vedkommende. Allerede denne omstendighet synes altså å stille sig hindrende for at man ad denne vei vil kunne få et for de nordiske land ensartet inndelingsgrunnlag for brukenes klassifisering etter størrelsen.

Hvad angår forslagens anvendelighet spesielt for Norge skal man tillate sig å anføre følgende:

Man er enig i de betraktninger som forslagsstilleren anfører om ufullkommenhetene ved det for tiden benyttede inndelingsgrunnlag, den dyrkede jords areal, likeså i at en inndeling etter hele innmarksarealet, dyrket jord og naturlig eng, neppe vil være å foretrekke.

Når man her i landet ved bearbeidelsen av vår første arealtelling i 1907 besluttet å legge det dyrkede areal til grunn for inndelingen, så var visstnok en av de vesentligste årsaker hertil at man fryktet for at opgavene over arealet av den naturlige eng var og fremtidig vilde bli mindre pålitelige enn de tilsvarende for den dyrkede jord.

Den erfaring man senere har vunnet i dette spørsmål godtgjør at denne frykt ikke var ugrunnet. Det viser sig nemlig at gårdbrukerne er meget usikre i sine angivelser av areal naturlig eng.

Der var for øvrig enkelte omstendigheter som talte for at man her i landet burde velge hele innmarken som inndelingsgrunnlag. Over store deler av landet, fornemmelig på Vestlandet, hvor der forefinnes lite åpen aker, men derimot et relativt stort areal naturlig eng, der er det en gammel bruksmåte å gjødsle en del av den naturlige eng, ofte hvert år. Disse gjødslede engpartier gir en avkastning som fullkommen kan sidestille dem med den dyrkede eng. Det riktigste vilde da være å regne den gjødslede eng sammen med dyrket jord ved brukenes inndeling i klasser. Imidlertid var man avskåret herfra av mangel på særskilte opgaver over arealet av den slags eng, likesom jo denne metode på grunn av en mindre bestemt praksis i henseende til regelmessig gjødsling vilde føre ut på gyngende grunn. Skjønt derfor systemet med alene dyrket jord som inndelingsgrunnlag blev meget ufullkomment, særlig for Vestlandet og flere andre strøk, så man sig dog nødt til å benytte samme.

En annen, mindre vesentlig grunn til å velge en inndeling etter hele innmarken var at den eneste i vår offisielle statistikk inntatte eldre oppgave over brukenes fordeling etter arealet (matrikuleringsoppgavene fra 1860-årene) var utført etter denne metode.

Idet byrådet har vært fullt opmerksom på det mangelfulle i systemet med dyrket jord som inndelingsgrunnlag, har man ved den detaljerte bearbeidelse av tellingsresultatene av 1907 og 1918 utført forskjellige optellinger og beregninger siktende til å bøte på denne mangel.

Byrådet har således ikke helt forkastet det samlede innmarksareal som inndelingsgrunnlag. Ved bearbeidelse av tellingsresultatene for 1907 blev der nemlig tillike foretatt en inndeling av brukene efter hele innmarken (dyrket jord + naturlig eng).

Se herom Norges Officielle Statistik V, 179. En lignende bearbeidelse er foretatt for 1918, men ennå ikke trykt. Denne inndeling efter hele innmarksarealet gjelder dog alene brukenes antall.

Enn videre har man både ved tellingen i 1907 og 1918 ved de detaljerte beregninger over arealets anvendelse, kreaturhold m. v. ved bruk av forskjellig størrelse visstnok benyttet klassifisering efter dyrket jord, men til belysning av jordbruksforholdene innen de enkelte klasser er tillike foretatt detaljerte beregninger grunnet på hele innmarksarealet (tellingsgjenstandene fordelt pr. 1000 mål innmark ved bruk av forskjellig størrelse). Se herom Norges Officielle Statistik V, 109, tab. 3, og VII, 12, tab. 5.

Ved denne dobbelte bearbeidelse og kombinasjon av oppgavene tror man å ha opnådd å gi en riktig vurdering av de forskjellige eiendomsklassers fremtredende kjennemerker og eiendommeligheter, og således kunnet i hovedsaken bøte på de ufullkommenheter som begge inndelingsgrunnlag, anvendt hver for sig og alene, unektelig er i besiddelse av.

Dette er også en av grunnene til at man ikke har villet foreta nogen inndeling og bearbeidelse på grunnlag av dyrket jord + redusert areal naturlig eng, et system som man tidligere har hatt oppmerksomheten henvendt på og hatt under overveielse.

Systemets gjennomførelse støter på forskjellige vanskeligheter.

Den naturlige engs reduksjon efter dens avkastning relativt til dyrket eng forutsetter at denne avkastning overalt og til enhver tid er kjent. Men i denne henseende synes saken langt fra moden til realisasjon, her i landet ialfall. Vi har nok noen oppgaver over avkastningen av de forskjellige slags eng, men disse er neppe så pålitelige at de i denne henseende med trygghet kan finne anvendelse. Saken blir enn mer betenkelig ved at denne upålitelighet i oppgavene fortrinnsvis gjelder de distrikter hvor den naturlige eng forekommer i størst utstrekning.

Der er forskjellige slags naturlig eng, av høist ulike beskaffenhet.

Den beste slags, som gjødsles og gir avkastning omtrent som dyrket jord, er foran berørt. Og så har vi foruten den almindelige naturlige eng på innmark de såkalte utslåtter. Det er et spørsmål om man i denne henseende overhodet skal ta utslåttene med.

Til belysning av dette spørsmål skal man meddele noen orienterende opplysninger.

Her i landet er der foruten naturlig eng på innmark ikke ubetydelige arealer av slåtteland dels i hjemmeutmark, dels i annen utmark og på fjellet. Dette er jo også naturlig eng, men av en dårligere beskaffenhet enn innmarkens.

Efter oppgavene pr. $\frac{1}{2}$ -1918 fantes der her i landet av naturlig eng på innmark 2839 km², av utslåtter i hjemmeutmark 395 km², av seterløkker 225 km² og av andre utslåtter 492 km². Altså 1112 km² slåtteland utenfor innmarken.

Mens den kunstige eng gir 340 kg. høi pr. dekar som middelavling, gir den naturlige eng på innmark 185, utslåtter i hjemmeutmark 114, seterløkker 147, andre utslåtter 104 kg.

Med utslåttene har det sig enn videre slik at de ikke i almindelighet høstes hvert år, kanskje høstes de jevntover bare annethvert år. Ovenstående oppgave skulde egentlig omfatte alene de arealer som i 1917 var avhøstet.

Det ligger i sakens natur at oppgavene over utslåttenes areal og avkastning er mindre pålitelige enn de tilsvarende for innmarkens vedkommende. Også av den grunn må man nære betenkelighet ved å regne dem med i denne henseende.

Hertil kommer at utslåttenes høi jevntover er av en dårligere kvalitet

enn det som på innmarkens naturlige eng produseres, og navnlig meget dårligere enn høi fra dyrket jord. Således forekommer der f. eks. under «andre utslåtter» meget av myrslåtter, hvis avkastning av halvgressarter o. l. er yderst slett.

Det synes rimelig at man ved den naturlige engs omregning til dyrket jords verdi også tar behørig hensyn til den ringere kvalitet som høi fra disse enger i sin almindelighet og navnlig fra lavtliggende, sumpige enger og utslåtter har. Der bør ikke utelukkende tas hensyn til vekten av høiet.

Men dette fører jo for vidt. Vår landbruksstatistikk er ikke ennå blitt så fullkommen at man tør anbefale innført en reform der, som det synes, setter så store fordringer til den, i form av mangehånde opgaver på felter som ennå kun delvis og ufullkomment er blitt gjenstand for undersøkelser.

Dog selv om alle nødvendige opgaver forelå i betryggende form, må man anse det tvilsomt om det foreslåtte har fordeler fremfor den benyttede, foran skisserte bearbeidelse.

De ufullkommenheter som kleber ved de hittil anvendte inndelingsgrunnlag — henholdsvis dyrket jord og hele innmarksarealet — forminskes efterhånden og i de siste år overordentlig raskt ved den tiltagende opdyrkning av naturlig eng.

Nødvendigheten eller ønskeligheten av å gå til et nytt system blir derfor mindre og mindre.

Betänkning Nr. 4.

Om utnyttelsen av folketellingsoppgavene for en statistikk over dødeligheten innen de forskjellige livsstillinger og muligheten av å kombinere dette med dødsårsakene.

Av direktør Gunnar Jahn.

En utnyttelse av folketellingsoppgavene for dette forhold er som bekjent gjort i forskjellige land, først i England, helt fra 1861 av. I Schweiz har man fra 1880 av gjennomført en lignende statistikk. Nevnes skal også undersøkelser i Skottland, i byene Wien, Leipzig og Paris, den siste av Bertillon. De fleste av disse oppgaver er benyttet av Westergaard i «Die Lehre von der Mortalität und Morbidität», Jena 1901, se side 529 ff. En sammenstilling og behandling av oppgavene for England, Skottland, Schweiz, Wien og Paris er gjort av Jacques Bertillon i «Recueil de Statistique Municipale de la Ville de Paris 1912», hvor han også meddeler en beregning for Frankrike 1907—08. De nevnte undersøkelser bygger enten på en bestemt folketelling og dødsfallene omkring denne (2, 3 eller 4 år) eller på det aritmetiske middeltall av to folketellinger og de døde mellom folketellingene (Schweiz). I de skandinaviske land har der i den offisielle statistikk ikke vært foretatt nogen dyperegående undersøkelser av disse forhold. For Danmark har man dr. Sørensens ganske inngående undersøkelse for 1870, for Sverige undersøkelsen for 1880 i «Arbetareförsäkringskommitténs Betänkande III, 7», Stockholm 1889. I publikasjonen over dødsårsaker er der fra 1880 en summarisk beregning for større erhvervsgrupper, en beregning hvor aldersgruppene ikke er trukket inn. I Norge er der intet forsøk gjort på å utnytte det materiale som er lagt til rette for årene 1890—92 og 1901—10.

Forutsetningene for å kunne lage en statistikk over erhvervsdødeligheten er at man kan skaffe et ensartet materiale over levende og døde: et materiale hvor de enkelte enheter er bestemt ensartet og gruppert ensartet i massene levende og døde.

Å nå dette er meget vanskelig både fordi iakttagelsens form for de to masser er forskjellig og fordi iakttagelsen skjer på forskjellige tidspunkter i livsløpet. Erfaringer fra Norge synes således å tyde på at oppgavene over de døde livsstilling ofte er preget av det personen har beskjeftiget sig med i lengere tid, gir m. a. o. en karakteristikk av personens erhvervsforhold gjennom en del av livsløpet, mens oppgavene over de levende blir sterkt preget av personens beskjeftigelse i tellingsøieblikket. Selve formen vil som regel lede til at oppgavene over de levende blir sikrere og mer spesifisert. Begge disse forhold kan til en viss grad rettes om der blir lagt mere vekt på å få gode oppgaver over erhverv i statistikken over folkemengdens bevegelse. Alt dette er ganske selvinnyttende.

Et annet forhold som ikke er berørt ovenfor er den betydning som prinsippene ved erhvervsgrupperingen i folketellingen har for dødelighetsundersøkelsene. Som kjent kan grupperingen foregå etter personlig livsstilling eller

etter arten av den næringsvei, nærmere bestemt bedrift, som personen er knyttet til. For mange stillinger vil begge prinsipper falle sammen, men for en rekke stillinger vil den lede til forskjelligartede resultater. Gjennomføres f. eks. gruppering etter næringer konsekvent, blir mange personlige livsstillinger delt op, og statistikken vil være mindre godt skikket for dødelighetsundersøkelser, hvor det først og fremst er de personlige stillinger det kommer an på. Hertil kommer at det som regel vil være lettere, ialfall for mange stillinger, å få oppgave over de døde personlige stilling enn over den bedrift de var knyttet til. Det gjelder både fagutdannede folk og folk med skiftende arbeidsgivere.

Ingen av disse to prinsipper har vært gjennomført rent i noget lands folketelling. I England har man lagt mest vekt på den personlige stilling, og det er mulig at det er en av grunnene til at det har vært lettere å få dødelighetsstatistikken i gang der enn i andre land. I Schweiz er klassifikasjonen av de levende i stor utstrekning skjedd etter bedrifter, men klassifikasjonen av de døde er skjedd etter den personlige stilling. Dette har delvis hatt innflydelse på de beregnede dødelighetskoeffisienter.

Med utgangspunkt i disse almindelige bemerkninger vil jeg forelegge hvad der hittil har vært gjort på dette område i norsk statistikk, de erfaringer man kan trekke ut av dette, og gi en kort redegjørelse for utnyttelsen av folketellingsoppgavene i 1920 for dødelighetsstatistikken.

I statistikken over folkemengdens bevegelse i Norge har der vært gruppert etter livsstilling alt fra 1890-årene av, men materialet over de døde er egentlig først lagt til rette for en dødelighetsstatistikk innen de forskjellige erhverv og aldersgrupper for årene omkring folketellingen 1890, for tidsrummet 1900—10 og for 1911—15. For årene 1889—92 er der («Folkemængdens Bevægelse, 1900—05, Norges Officielle Statistik, V, 123») utarbeidet en tabell over døde menn gruppert etter aldersklasser, civilstilling og erhverv. For årene 1901—05 (samme publikasjon) en gruppering av menn og kvinner etter egen livsstilling og alder. Denne gruppering er gjennomført for Riket, bygder og byer, men ikke for civilstand. Spesifikasjonen etter livsstilling er heller ikke så detaljert som for årene 1889—92. Statistikken for 1901—05 inneholder også en tabell over de privatforsørgede voksne, husmødre og barn fordelt etter aldersgrupper og forsørgernes livsstilling. Disse tabeller er ikke gjentatt i 1906—10, men der foreligger utrykte oppgaver for dette femår. For 1911—15 er grupperingen fra 1901—05 igjen tatt op. Ingen av disse tabeller har hittil vært benyttet.

Av materialet før 1889—92 har jeg foretatt en ganske rå bearbeidelse av noen stillinger og stillet dem sammen med folketellingen for 1890. Bearbeidelsen har til hensikt å prøve materialet for å se hvor meget en slik gruppering kan gi, og hvor store feil man får ved den når der ikke er lagt særlig arbeide på grunnmaterialet i folkemengdens bevegelse. For årene 1900—10 har jeg latt foreta en lignende bearbeidelse for de samme stillinger. Som levende har jeg tatt det gjennomsnittlige antall ved folketellingene 1900 og 1910.

Før jeg går over til å se på oppgavene skal jeg komme med et par ganske korte bemerkninger om grupperingen av de levende og de døde i statistikken. Hovedsprinsippene for grupperingen av de levende har stort sett vært uendret ved de norske folketellinger 1890—1900 og 1910. Prinsippet har vært at personene skulde grupperes etter næringer, nærmere bestemt etter bedrifter. Et bevisst brudd på dette er grupperingen av de håndverkere som arbeider utenfor eget fag, f. eks. en maler ved skibsbyggeri er klassifisert som maler, en smed ved det samme derimot som arbeider ved skibsbyggeri. På denne måte har man ikke fått helt fullstendige håndverksgrupper og heller ikke ført alle personer hen til de bedrifter hvor de har vært beskjeftiget. Et annet brudd er at bud og kjøpere er samlet etter personlig stilling uten hensyn til de bedrifter de hører inn under. Grupperingen i folketellingenes hovedtabeller er dog så detaljert at det for mange viktige stillinger er mulig å samle alle som hører til en og samme personlige stilling. Denne detaljerte gruppering

har imidlertid ikke vært gjennomført helt ut i alderstabellene. Heller ikke er de ovennevnte prinsipper i sine detaljer gjennomført ens i de tre tellinger, et forhold som spiller betydelig rolle for dødelighetsstatistikken. Grupperingen av de døde (1889—92) består av en opdeling av alle personer på de store næringsgrupper (I Jordbruk, fedrift etc. II Industri osv.) og en spesifikasjon av en rekke viktigere stillinger (107). Der er lagt vinn på å plukke ut stillinger med sikker fagbetegnelse. Innen industrien først og fremst håndverksstillingene, for fabrikkene de viktigere industrigrupper. For 1901—05 og 1906—10 er som før sagt spesifikasjonen ikke så vidtgående (60 grupper). For industriens vedkommende har man for disse år fulgt et annet og mindre rasjonelt prinsipp enn for årene 1889—92. Man har nemlig ført hen alle de døde til den industrigruppe de har vært beskjeftiget ved. Tallene over de døde for hver industrigruppe omfatter derfor i en sum både selvstendige, disponenter, kontorfolk, arbeidere osv. osv. En så vidtgående fordeling av funksjonærene og de selvstendige er ikke foretatt i folketellingen. Gruppene av døde og levende er derfor ikke helt ensartede. Ved siden av disse almindelige grupperingsprinsipper skal man merke sig at der er lagt meget mere arbeide på revisjon og bearbeidelse av folketellingen 1890 enn på folketellingene 1900 og 1910.

Som nevnt foreligger der for årene 1889—92 opgaver over døde menn i 107 forskjellige grupper, for 1900 og 1910 i 60. En hel del av disse grupper kan man ikke bruke fordi der ikke finnes nogen tilsvarende grupper av levende. Jeg har valgt å ta ut nogen av de mer karakteristiske, men antar at en grundigere gjennomgåelse av materialet vil gjøre det mulig å benytte materialet videre. Som man lett vil se må materialet for mange av de stillinger som her er plukket ut være usikkert, og koeffisientene er slett ikke lette å tolke, men for enkelte stillinger er dog opplysningene ganske gode. Naturligvis vil den eldste aldersgruppe «65 år og over» alltid bli mindre verdifull i en erhvervsstatistikk fordi de forhenværende som oftest ikke vil komme med blandt de levende, men mange ganger blandt de døde.

Dødspromillene for den mannlige befolkning 1890—1910 var følgende:

	1891 ¹⁾	1900—1910 ²⁾
15—19	0,5	5,5
20—24	10,1	8,7
25—29	9,2	8,2
30—34	8,4	7,2
35—44	8,7	7,4
45—54	12,5	10,7
55—64	21,7	18,5
65 og over	72,1	72,3

Det karakteristiske ved disse dødelighetskoeffisienter er kulminasjonspunktet omkring 20—24 år med følgende nedgang til 30—34, senere stigning. Denne bevegelse kan man også spore i enkelte andre land, f. eks. i Sverige, men jeg har ikke funnet den så utpreget noget annet sted som i Norge. Bevegelsen påvirkes overordentlig sterkt av massens sammensetning av gifte og ugifte (jfr. Kiær Norges Officielle Statistik III, 68 side LXVII).

Videre karakteriseres norske menns dødelighet ved de usedvanlig høie koeffisienter i den arbeidsdyktige alder. Efter dødelighetstabellen 1901—10 var således dødelighetspromillen i Norge for menn 20 år gamle 9,11, Sverige 6,4, Danmark (1906—10) 3,9 og England 3,8. Dette ugunstige forhold vedvarer til alderen 35—40. Ved 40-årsalderen var dog ennå dødelighetskoeffisienten

¹⁾ D. 1889—1892 . 1000.
L. 1890 . 4

²⁾ D. 1901—1910 . 1000.
L. 1901+L. 1910 . 10

i Norge høiere enn i Sverige og Danmark. Fra 45-årsalderen av forandrer forholdet sig til Norges favør.

Dødelighetskoeffisienten for de enkelte livsstillinger som her er plukket ut synes å peke i retning av at denne eiendommelighet også går igjen ved de fleste av stillingene. Man finner således i de aller fleste tilfelle en kulminasjon i dødeligheten i 20-årene med senere nedgang. Kulminasjonen inntreffer i aldersgruppene 20—24 eller 25—29, nedgangen fortsetter til aldersgruppene 30—34 eller 35—44.

A. Jordbruk, fiske m. m

Av de viktigere stillinger som tilhører jordbruket foreligger der spesifiserte oppgaver for gårdbrukere, leilendinger og forpaktere, gartnerne, husmenn, hjemmeværende sønner, tjenere og almindelige jordbruksarbeidere. Av disse har jeg slått sammen gårdbrukere, leilendinger og forpaktere. Av de andre stillinger har jeg behandlet husmenn, hjemmeværende sønner, tjenere og almindelige jordbruksarbeidere. Gartnerne er en meget fåtallig gruppe, som også er usikkert avgrenset mot gartnerarbeidere, som er slått sammen med jordbruksarbeidere.

Koeffisienten for gårdbrukerne er gitt i tabellen nedenfor:

		Døde pr. 1 000 leveår.						
Norge		15—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—64
Samtlige	1891)	6,5	10,1	9,2	8,4	8,7	12,5	21,7
	1901—1910)	5,5	8,7	8,2	7,2	7,4	10,7	18,5
Gårdbrukere, leilendinger, forpaktere	1891)	5,7	8,4	6,2	6,5	7,6	10,6	18,4
	1901—1910)	4,1	5,5	5,4	5,5	6,1	8,9	15,7

England								
Samtlige	1890)	4,1	5,6	7,7	13,0	21,4	39,0	
	1900)	3,5	4,8	6,4	10,9	18,7	34,8	
Gårdbrukere, sønner etc.	1890)	1,3	2,4	4,3	7,0	11,2	24,0	
	1900)	3,3	3,3	4,0	5,7	10,1	20,3	

For gårdbrukerne skulde materialet ved første øiekast synes å være temmelig sikkert. Riktignok drives gårdsbruk ofte sammen med fiske, skogdrift og forskjellig håndverk, men man må dog gå ut fra at der ikke er nogen vesensforskjell i oppgavene for levende og døde, når man undtar de høiere aldersgrupper, hvor det nok kan være almindeligere å opgi stillingen føderådsmann i folketellingen enn ved dødsfall. Et annet forhold som imidlertid kan antas å ha spillet en viss rolle er den klassifikasjonsendring som har funnet sted i 1910. I 1890 og 1900 skilte man ut fra gårdbrukergruppen endel personer som etter jordbrukstelingens skjemaer ikke hadde tilstrekkelig store gårder til å bli kalt gårdbrukere. I 1910 blev intet sådant skille trukket (jfr. N. O. S. T. VI, 77 pag. 95 ff.). Dette har antagelig ledet til at antallet av levende i 1891 er blitt noget for lite i forhold til 1901—10, m. a. o. dødelighetskoeffisientene i 1891 noget høiere enn de skulde være. Stor innflydelse kan dog dette neppe ha hatt.

Ser man bort fra dette forhold synes dog tallene ganske rimelige sammenlignet med samtlige menn. De viser som i andre land at dødeligheten innen denne gruppe er gunstig. Forholdet mellom den almindelige dødelighet i Norge og England gjentar sig også for denne spesielle gruppe. Dog er forskjellen ikke stor. Å merke er at de gunstigere forhold som de norske koeffisienter viser for hele befolkningen fra 35-årsalderen av, ikke gjør sig så sterkt gjeldende for gårdbrukerne.

Koeffisientene for de andre stillinger innen jordbruket er ført op i følgende tabell:

		Døde pr. 1 000 leveår.							
		15—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—64	
Samtlige menn	{ 1891	6,5	10,1	9,2	8,4	8,7	12,5	21,7	
	{ 1901—1910	5,5	8,7	8,2	7,2	7,4	10,7	18,5	
Hjemmeværende sønner	{ 1891	5,2	9,5	10,2	9,1	8,1	9,1	(4,5)	
	{ 1901—1910	5,4	9,7	10,0	7,3	7,4	7,7	(9,2)	
Husmenn	{ 1891	(25,0)	7,5	10,2	10,9	13,4	19,7	31,7	
	{ 1901—1910	(17,9)	5,8	6,6	7,1	7,9	13,0	22,5	
Tjenere	{ 1891	0,7	1,0	1,1	1,0	1,9	4,5	6,3	
	{ 1901—1910	3,3	6,3	7,2	5,5	4,8	5,5	8,7	
Jordbruksarbeidere	{ 1891	3,6	6,7	4,3	4,2	3,0	3,5	4,5	
	{ 1901—1910	3,4	9,4	7,7	5,8	5,2	6,3	10,6	
Skogbruksarbeidere	{ 1891	0,9	1,6	1,9	1,0	0,6	0,9	2,9	
	{ 1901—1910	1,5	2,0	2,4	2,3	2,2	1,4	2,5	

Tallene synes ikke meget sikre. Efter et almindelig skjønn synes de dels å være for høie (hjemmeværende sønner og husmenn), dels urimelig lave (tjenere, jordbruks- og skogsarbeidere). Der synes også å være liten sammenheng i oppgavene for de to år for enkelte av stillingene (husmenn, tjenere, jordbruksarbeidere).

Dødelighetskoeffisientene for husmennene er som sagt høie, hvis man kan bygge på erfaringer fra andre land, som viser ganske gunstige dødelighetsforhold for jordbruksarbeidere. De er høiest omkring 1891 og faller overordentlig sterkt i 1901—10. Her spiller imidlertid en klassifiseringsendring inn. Oppgavene over døde vil som regel omfatte alle som er husmenn. I oppgavene over de levende vil der skilles ut en rekke husmenn som har andre erhverv som er viktigere enn husmannsstillingen. Denne utskilling vil naturligvis alltid bli mer eller mindre skjønnsmessig. I 1890 fulgte man imidlertid den regel at husmennene ikke blev klassifisert som husmenn hvis ikke utsæd og kreaturhold nådde et visst minimum (jfr. Oversigt over Folketellingen 1890, N. O. S. T. III, 284 pag. 61). Denne regel er ikke fulgt hverken før eller senere. Bevegelsen i antall levende husmenn er derfor også lite rimelig. 1875: 52.826, 1890: 29.653, 1900: 27.319, 1910: 19.811. At tallene i nedgangen fra 1876—1890 ikke stemmer med det virkelige forhold er sannsynlig, men også i 1900 og 1910 må folketellingenes tall over antall husmenn være for lave hvis man ved husmenn skal forstå alle dem som virkelig har husmannsstilling, uansett, om denne er hoved- eller bierhverv (jfr. Faste eiendomme 1906—10 N. O. St. V, 179 pag. 68 ff.). Begge forhold leder til at dødelighetskoeffisientene blir for høie, dog mest i 1891.

Gruppene hjemmeværende sønner og tjenere hører til de vanskeligere å få riktige oppgaver over i folketellingene. Alt i alt er det dog lettere å få oversikt over de mannlige tjenere enn over de hjemmeværende sønner ved jordbruket, som for de yngre årsklasser ikke lett lar sig avgrense overfor de privatforsørgede. Som man ser ligger koeffisientene for de hjemmeværende sønner ved jordbruket temmelig høit sammenlignet med gårdbrukerne, til hvilken klasse de skulde høre. Jeg har undersøkt om der her skulde foreligge nogen større grupperingsfeil eller endringer, men det lar sig ikke påvise. Selv om man slår sammen de hjemmeværende sønner ved jordbruket med andre hjemmeværende sønner, blir koeffisientene ikke vesentlig forandret. De høie koeffisienter kan imidlertid tenkes å skyldes et annet forhold. Hjemmeværende sønner er som regel ugifte, gårdbrukerne gifte. De gifte menn har gjennomgående lavere dødelighet enn de ugifte. For gruppen hjemmeværende sønner skulde man kanskje ikke vente denne forskjell da de skulde leve under nogenlunde samme kår som de gifte. I omstående tabell er koeffisientene for gifte og ugifte stillet sammen. De viser at tallene for hjemmeværende søn-

ner er sterkt preget av de ugiftes dødelighetsforhold, men at de også efter denne deling har ugunstigere dødelighet enn gårdbrukerne. Opgavene over gifte hjemmевærende sønner synes for lave, noget som muligens henger sammen med at gifte hjemmевærende sønner ved dødsfall blir opgitt som gårdbrukere.

Gårdbrukere, leilendinger, forpaktere 1891

	ugifte			gifte		
	L.	D.	% ₀₀	L.	D.	% ₀₀
20—24.....	3176	36	11,3	3340	19	5,7
25—29.....	5020	40	8,0	17748	98	5,5
30—34.....	5652	47	8,3	36884	229	6,2

Hjemmевærende sønner 1891

	ugifte			gifte		
	L.	D.	% ₀₀	L.	D.	% ₀₀
20—24.....	40480	391	9,7	1368	5	(3,3)
25—29.....	18600	213	11,5	3060	9	(2,9)
30—34.....	7904	91	11,5	2492	5	(2,0)

For hele befolkningen var koeffisientene følgende:

	ugifte	gifte
20—24.....	10,8	4,5
25—29.....	12,0	5,6
30—34.....	12,9	6,4

I forhold hertil er tallene for de hjemmевærende sønner gunstige. Tallene for tjenere er usedvanlig lave i 1891, men rimeligere i 1901—10.

I 1891 viser det sig at en stor del av de døde tjenere er opført under gruppen tjenere uten nærmere betegnelse. Slår man nu sammen tjenerne ved jordbruk, huslig arbeide (herunder naturligvis ikke hotell-, restauranttjenere m. m.) og tjenere uten nærmere betegnelse, blir dødelighetskoeffisienten ganske anderledes. Man får da følgende:

	1890	1901—10
15—19.....	5,4	3,3
20—24.....	9,6	6,6
25—29.....	11,1	6,6
30—34.....	8,5	5,8
35—44.....	8,0	4,9
45—54.....	10,5	5,3
55—64.....	15,9	9,5

Tallene for 1891 ligger, som man ser, gjennemgående betydelig over tallene for den samlede befolkning, tallene for 1901—10 under. At man har nådd det riktige ved å slå disse grupper sammen er dog lite sannsynlig, uten at jeg tør uttale mig om hvor feilen ligger før jeg har fått anledning til å undersøke grupperingene for 1890 nøiere.

Ved de to næste grupper jordbruksarbeidere og skogbruksarbeidere er tallene meget usannsynlige. Forklaringen til dette forhold turde være følgende: Skogsarbeidet f. eks. er i stor utstrekning et sesongarbeide og et biarbeide, og det vil antagelig være meget få som ved døden opgis med titelen skogsarbeider, mens det vil være flere som opgir dette ved folketellingen, hvor der legges vekt på erhvervet. Det almindelige jordbruksarbeide er også mer eller mindre et sesongarbeide i Norge. De folk som utfører det arbeider dels på jorden, dels i skogen, dels ved anlegg osv., og storparten av dem vil både ved folketellingen og dødsfallsstatistikken bli klassifisert som dagarbeidere uten nærmere betegnelse; men dette skjer dog langt hyppigere i døds-

fallsstatistikken enn i folketellingene. Dette finner sitt uttrykk i tallene for dagarbeidere uten nærmere betegnelse:

		Døde pr. 1 000 leveår.						
		15—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—64
Alm. dagarbeidere	1891	41,7	90,7	79,5	77,4	76,6	86,2	122,2
	ut. nærm. betegn. { 1901—1910	14,0	29,2	34,1	27,1	23,6	29,0	43,3
England	1890	2,8	5,9	9,6	16,9	27,7	42,4	
	1900	4,4	9,0	14,4	24,9	38,6	55,3	

Usikkerhet i grupperingen av disse ufaglærte folk er en av de vanskeligste ting å komme forbi i denne gren av statistikken. Den gjør sig også gjeldende i England og berører hos oss flere enn de stillinger som er nevnt ovenfor. T. eks. anleggsarbeidere, handelsarbeidere (o: tomtearbeidere, sjauere m. m.) og til en viss grad også bergverksarbeiderne. Årsaken til de urimelige norske tall er dog ikke bare denne almindelige usikkerhet. Tallene for 1891 gir et ganske annet urimelig uttrykk for dødeligheten enn tallene i 1901—10. Forklaringen til dette forhold turde være følgende: Ved folketellingen av 1891 blev der lagt et overordentlig stort arbeide på revisjon av materialet. Følgen var at «dagarbeidergruppen» blev forminsket, de andre grupper som berøres av denne øket. I 1900 og 1910 under en mindre nøiaktig revisjon tiltok dagarbeidergruppen i antall, de andre grupper blev svakere besatt enn de skulde være. I folkemengdens bevegelse har fordelingen vært den samme hele tiden. Følgen av dette forhold er at der er blitt relativt flere levende i 1891 enn senere og derav lavere dødelighetskoeffisienter. En nøiaktigere folketelling kan altså — hvis der ikke samtidig legges vekt på arbeidet med folkemengdens bevegelse — gjøre materialet mindre brukbart.

Å rette på feilene i de tall som nu foreligger lar sig ikke gjøre. Det eneste er å slå de usikre stillinger sammen, som gjort nedenfor:

		Døde pr. 1 000 leveår.						
		15—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—64
Dagarbeidere ved jordbruk, dagarbeidere ut. nærmere betegnelse, skogbruks-, bergverks-, anleggs- og handelsarbeidere	1891	5,6	11,7	9,5	9,2	9,8	11,5	18,2
	1901	4,6	9,2	9,4	9,1	8,4	11,8	19,2
	—1910							

Koeffisientene blir herved rimeligere, men gruppen er i det hele tatt nokså ubestemt.

Fiskere. Koeffisientene er stillet sammen nedenfor:

		Døde pr. 1 000 leveår.						
		15—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—64
Norge	1890	6,5	10,1	9,2	8,4	8,7	12,15	21,7
	1900—1910	5,5	8,7	8,2	7,2	7,4	10,6	18,5
Samtlige menn . . .	1890	6,6	10,8	9,6	8,2	6,0	8,0	12,4
	1901—1910	7,1	12,0	10,2	9,5	7,8	8,5	15,1
England	1890	3,4	7,7	9,1	10,6	18,6	25,7	
	1900	3,4	6,4	8,1	11,1	14,3	25,3	

I de yngre aldersklasser (15—30, 1891 og 15—44, 1900) ligger dødelighetskoeffisienten høiere enn for samtlige menn, for de eldre aldersklasser

lavere. Noget lignende er forholdene i England: i 1890 høiere for fiskere i årene 20—34, ellers lavere, i 1900 i årene 20—44, ellers lavere. På grunnlag av erfaringene i forskjellige land fastslår Westergaard at fiskerbefolkningen som regel må gjelde for å ha gode sundhetsvilkår. Tallene ovenfor viser ikke egentlig nogen særlig lav dødelighet, den er i de første manndomsår, som en meget stor del av den norske fiskerbefolkning tilhører, ganske høi. Undersøker man hvordan forholdet var for de gifte og ugifte fiskere, finner man at de ugunstige dødelighetskoeffisienter bare gjelder de ugifte. De gifte har endog gunstigere dødelighet enn gårdbrukerne, om tallene er å stole på:

Døde pr. 1 000 leveår 1891.

	ugifte			gifte		
	samtlige menn	gårdbrukere	fiskere	samtlige menn	gårdbrukere	fiskere
20—24	10,8	11,3	11,6	4,5	5,7	3,7
25—29	12,0	8,0	13,4	5,6	5,5	5,1
30—34	12,9	8,3	15,3	6,4	6,2	5,1

Forholdet mellem dødeligheten hos gifte og ugifte gjentar sig altså også for dette erhverv. Nøiere rede på dette forhold vil man først kunne få ved en kombinasjon av dødsårsakene. (Om årsaken til det almindelige forhold har Kiær gitt en tolkning som synes ganske rimelig, jfr. L. c. p. LXIX.)

B. Bergverk og industri.

Opgavene over de døde i 1889—92 er i disse erhverv delt på en rekke stillinger, opgavene i 1901—10 på meget færre. Dessverre foreligger der ikke opgaver over de levende i alle grupper. Jeg har valgt å behandle de stillinger som der finnes opgaver for i 1889—92 og 1901—10.

Tallene for de store hovedgrupper bergverk, fabrikkindustri og håndverk var følgende:

Døde pr. 1 000 leveår.

		15—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—64
Samtlige menn . . .	{ 1891	6,5	10,1	9,2	8,4	8,7	12,5	21,7
	{ 1901—1910	5,6	8,7	8,2	7,2	7,4	10,7	18,5
Bergverk ¹⁾	{ 1891	3,8	6,6	6,1	6,5	6,9	8,4	10,1
	{ 1901—1910	3,4	5,3	6,3	5,6	4,0	8,0	14,4
Fabrikker ¹⁾	{ 1891	3,8	6,1	5,3	5,4	5,5	8,8	16,4
	{ 1901—1910	4,0	6,5	5,7	6,1	6,5	9,7	18,2
Håndverk ²⁾	{ 1891	5,2	9,8	9,2	7,9	8,8	12,3	20,0
	{ 1901—1910	3,6	6,1	7,6	7,0	7,5	10,0	19,2

Gjennemgående ligger tallene for disse tre store grupper lavere enn tallene for samtlige menn. Jeg har før gjort oppmerksom på at det er sannsynlig at tallene ikke er helt korrekte. Opgavene for bergverket er sannsynligvis noget for lave. Bergverket har i Norge en sterkt skiftende arbeidsstokk, og det er sannsynlig at mange av de folk som arbeider ved bergverkene blir oppgitt som almindelige dagarbeidere i dødsstatistikken. Skillet mellem fabrikkarbeidere og håndverkere er ikke sikkert. Som man ser viser tallene for fabrikkindustrien en stigende tendens fra 1891—1901-10. Tallene for håndverket er fallende. Her spiller utvilsomt en klassifikasjonsendring inn. Som før nevnt blev der i 1891 lagt meget større arbeide på å føre de enkelte håndverkere hen under de bedrifter hvor de hadde sitt arbeide. Der blev herved ført en rekke håndverkere over til fabrikkindustrien. Fabrikkindustriens antall levende

¹⁾ I 1891 bare arbeidere, levende 1900 og 1910 bare arbeidere, døde samtlige som har hatt arbeide der. ²⁾ Mestre og arbeidere.

blev altså øket, håndverkets antall levende minsket. I 1900 og 1910 blev ikke dette prinsipp gjennomført så skarpt. For en del synes dette å måtte forklare bevegelsen i tallene i de to år. Ved siden herav må man vel anta at også fabrikkindustrien for en del er påvirket av dagarbeidernes klassifikasjon, et forhold som er berørt tidligere. Alt i alt gir dog tallene, som de her fremstiller sig, uttrykk for gunstige dødelighetsforhold innen industrien, men jeg antar som sagt at de gir et for gunstig billede.

Innen de forskjellige industrigrupper og fag er der som bekjent stor forskjell på dødeligheten. Av fabrikkindustrien har jeg utelukkende behandlet tre store grupper, som følger nedenfor:

		15—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—64
Metall- og maskin- industri	1891	4,5	5,3	4,1	5,3	6,1	8,7	12,7
	1901—1910	3,0	6,1	6,4	6,5	6,3	8,8	15,6
Tresliperi, cellulose, papir	1891	5,7	4,5	5,3	2,5	4,1	5,1	8,6
	1901—1910	3,7	4,5	3,4	3,4	3,5	8,1	13,2
Sagbruk og høvleri	1891	2,8	6,7	5,1	6,2	5,3	9,0	13,9
	1901—1910	4,6	6,1	5,0	4,1	6,6	6,5	17,0

Erfaringene fra andre land er her nokså uensartede. Metall- og maskinindustrien viser der sterkt varierende dødelighetsforhold innen de forskjellige undergrupper. Flere har ganske høi dødelighet, andre lav. De norske tall synes mig etter et almindelig skjønn å ligge svært lavt. De viser en lignende stigning fra 1891 til 1901—10 som fabrikkindustrien tatt under ett. Det er vel nokså sannsynlig at den noget forskjelligartede gruppering av håndverkerne 1891—1901-10 her spiller en rolle. Likeledes at grupperingen av forskjellige hjelpearbeidere i de to år i folketellingene og dødelighetsstatistikken også har øvet nogen innflydelse på tallene. Begge deler skulde trekke i retning av å gi for lave dødelighetskoeffisienter. Hvad de to andre grupper angår, så er det sannsynlig at tresliperi- og cellulosearbeidere, hvor der beskjeftiges en rekke ufaglærte folk, er påvirket av dagarbeiderne, som er nevnt tidligere. Til en viss grad kan det samme gjelde sagbruksarbeiderne, som dog etter erfaringene annensteds fra alt i alt synes å ha gunstige dødelighetsvilkår.

Av håndverksfagene er spesifisert følgende:

		Håndverkere.							
		Døde pr. 1 000 leveår.							
Norge		15—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—64	
Samtlige menn . . .	1890	6,5	10,1	9,2	8,4	8,7	12,5	21,7	
	1901—1910	5,5	8,7	8,2	7,2	7,4	10,7	18,5	
Håndverkere	1890	5,2	9,3	9,2	7,9	8,8	12,3	20,0	
	1901—1910	3,6	6,1	7,6	7,0	7,5	10,0	19,2	
Smeder	1890	4,8	10,9	11,4	7,3	5,3	9,5	21,2	
	1901—1910	3,9	5,7	6,2	5,1	4,6	8,8	14,9	
Snekkere	1890	4,7	8,2	8,0	8,4	11,4	13,1	22,5	
	1901—1910	3,3	7,1	7,4	8,1	7,3	9,3	18,9	
Bakere	1890	5,6	13,2	9,0	10,9	10,1	14,3	35,1	
	1901—1910	3,1	6,8	11,4	8,9	8,3	8,9	24,0	
Skreddere	1890	6,4	9,3	10,9	6,9	9,5	11,8	21,3	
	1901—1910	4,5	10,0	11,3	8,9	9,0	9,9	15,3	
Skomakere	1890	4,5	9,6	11,2	7,4	9,0	10,8	17,5	
	1901—1910	3,9	9,6	10,0	8,3	7,7	10,4	19,4	
Tømmermenn	1890	(0,0)	4,3	5,9	4,7	3,9	8,9	15,0	
	1901—1910	(0,4)	2,5	3,6	3,2	4,0	6,2	14,3	
Murere	1901—1910 (1,3)	3,8	4,7	6,0	5,8	11,0	16,2		
	1890	5,1	8,9	8,0	8,1	10,5	11,3	23,9	
Malere	1901—1910	4,2	7,5	10,9	10,9	8,2	16,0	17,5	
	1890	5,1	8,9	8,0	8,1	10,5	11,3	23,9	
Boktrykkere	1901—1910	3,1	8,0	13,9	7,4	15,9	10,2	31,4	
	1890	5,1	8,9	8,0	8,1	10,5	11,3	23,9	

Her er, som man ser, store variasjoner. Smedene har i 1890 lavere koef-fisienter enn samtlige menn i alle aldersklasser undtagen i 20—30-årsalderen, i 1901—10 utpreget lavere over hele linjen. Erfaringene fra England synes å tyde på at dødeligheten er lav i dette fag, erfaringer fra Sverige peker mot en høiere dødelighet enn den almene. Ved de norske tall gjør jeg på nytt opp-merksom på klassifikasjonsendringene 1891—1900 og 1910, som skulde lede til noget for høie tall omkring 1890.

Snekkerne har gjennemgående lavere dødelighet enn samtlige menn, undtagen i aldersklassene 35 og over i 1891. I samme retning peker de engelske tall. De svenske opgaver (jfr. ovenfor) ligger for aldersklassene 15—20 over samtlige menn, for de andre under eller meget lite over. Erfaringene fra de forskjellige land synes ikke å vise en utpreget tendens, noget man vel heller ikke kan vente. I Norge er klassen blandet. Der er ikke skilt mellom byg-nings- og møbelsnekkerer, som dog er forskjellige fag med nokså forskjellige arbeidsbetingelser.

Opgavene for tømmermennene er meget lite sikre. Dette håndverk drives på den norske landsbygd i stor utstrekning sammen med andre erhverv, og det er sannsynlig at man i folketellingene, hvor der legges meget vekt på å få hovederhvervet frem, får med mange som ikke vil bli oppgitt som tømmer-menn i dødsfallsstatistikken. Dette leder til for lave koefisienter.

Over de levende murere foreligger ikke fullstendige opgaver i 1890, og de tall som meddeles for 1900—1910 må være for lave. Her er sannsynligvis feilen å finne i beregningsmåten. Denne forutsetter en jevn bevegelse i tallene fra 1900—1910. Nu er murerens antall gått meget sterkt ned i dette tidsrum, fra ca. 8.000 til ca. 5.000, og nedgangen faller først og fremst på årene til 1905—06. Antagelig var murerens antall begynt å vokse igjen før 1910. Dette leder nu til at man ved den valgte interpolasjon får for mange levende, flere enn der har vært under observasjonstiden, og dette igjen til for lave dødelighets-koefisienter.

For malerne har dette forhold ikke gjort sig gjeldende. Efter Wester-gaard peker tallene i flere land på en forholdsvis høi dødelighet i dette fag. De norske tall ligger i 1890 for de fleste aldersklasser lavere enn tallene for alle menn og håndverkerne, i 1901—10 ligger de for de fleste aldersklasser høiere enn for alle mennene og til dels betydelig høiere enn for håndverkerne.

Boktrykkernes dødelighetskoefisienter er uregelmessige, for flere aldersklasser ligger de til dels betydelig høiere enn alle menns koefisienter og for alle år høiere enn alle håndverkeres. Erfaringene fra andre land peker i retning av høi dødelighet i dette fag.

Skreddere og skomakere viser nokså ensartede tall; muligens er der en tendens til gunstigere forhold for skomakerne. Begge fag viser nærmest normal dødelighet i 1890, en tendens til høiere dødelighet enn alle menn i 1901—10. Forholdene synes ikke påfallende ulike med det man har funnet i andre land.

Bakernes tall peker i retning av ugunstigere dødelighetsforhold enn alle menn og alle håndverkerer. Forholdene for dette fag har vært forskjellige i de forskjellige land. I England og Danmark f. eks. forholdsvis gunstige, i Sverige (1880) ugunstige.

C. Handel og transport.

Jeg har her nøiet mig med å ta ut tre stillinger: sjømenn, kjøbmenn og handelskontorister. Tallene for sjømennene var:

		Døde pr. 1 000 leveår.							
		15—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—64	
Sjømenn, matroser, { fyrbøtere m. m. }	1890	8,1	16,2	16,2	12,2	12,0	20,0	29,0	
	1901—1910	8,7	16,2	17,9	13,2	13,8	20,4	40,8	
Gifte	1890	—	6,5	6,9	8,0	9,1	18,9	25,9	
Ugifte	1890	8,1	17,1	22,9	20,3	24,1	22,7	53,9	
Samtlige menn . . .	1890	6,5	10,1	9,2	8,4	8,7	12,5	21,7	
Gifte	1890	3,5	4,5	5,6	6,4	7,6	11,5	19,8	
Ugifte	1890	6,5	10,8	12,0	12,9	13,8	17,8	31,3	

Tallene er høie i begge år, et forhold som stemmer med erfaringene fra andre land. Opgavene etter civilstand viser en utpreget forskjell mellem gifte og ugifte. Overdødeligheten gjør sig langt sterkere gjeldende for de ugifte enn for de gifte.

Tallene for kjøbmenn og kontorister var:

		Døde pr. 1 000 levende.							
		15—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—64	
Kjøbmenn, land- handlere m. m. . }	1890	—	5,9	6,7	9,3	11,0	17,9	29,9	
	1901—1910 (3,2)		4,2	7,1	6,8	8,1	13,7	27,7	
Kontorchefer, han- delsbetjenter, kon- torister }	1890	5,0	9,2	12,1	9,7	10,1	14,4	14,9	
	1901—1910	3,1	7,2	6,8	8,3	8,7	17,0	23,2	

Gruppen kjøbmenn, landhandlere omfatter ganske forskjelligartede stillinger, som etter erfaringene i England har nokså forskjellige dødelighetskoeffisienter. Tallene ligger, som man ser, i 1890 over normaldødeligheten fra 30-årsalderen, tidligere under, i 1901—10 over fra 35-årsalderen, tidligere under Gruppen kontorchefer, handelsbetjenter, kontorister hører til de mindre ensartede i statistikken. I folketellingen 1890 har utvilsomt fordelingen av denne gruppe på de forskjellige erhverv forminsket antallet av levende og hevet dødelighetskoeffisientene. I 1901—10 ligger de litt høiere enn samtlige menn fra 30-årsalderen av, ellers lavere. De ligger noget høiere enn koeffisientene for kjøbmenn og landhandlere.

I bemerkningene ovenfor er der ikke tatt noget hensyn til den betydning det har at mange av massene er meget små. Bemerkningene må i det hele tatt betraktes som en ren foreløbig orientering. De turde dog vise at man neppe kan nå til meget gode resultater på dette område uten et nøie samarbeide mellem iakttagelse og gruppering ved folketellingene og i statistikken over folkemengdens bevegelse.

Ved gjennomgåelsen av det norske materiale har jeg pekt på enkelte av de punkter hvor det først og fremst gjelder å legge arbeidet, nemlig:

- I. De personer hvis livsstilling gir et uttrykk for deres beskjeftigelse, men hvor stillingene finnes ved forskjellige slags bedrifter, må grupperes efter den personlige stilling, ikke bedrift (eksempel: kontorister, håndverkere).
- II. En nøiere oppgave over ved hvilke erhverv (nærmere bestemt bedrifter) de personer er beskjeftiget hvis stilling ikke karakteriseres gjennom navnet alene (f. eks. dagarbeider, fabrikkarbeider).
- III. Å få karakterisert alle de stillinger som drives i forbindelse med annen virksomhet, og hvis navn i almindelighet brukes som tittel (f. eks. husmann, gårdbruker m. fl.) ut fra et erhvervssynspunkt i folketellingene og folkemengdens bevegelse.
- IV. En spesifikasjon av flere stillinger i folkemengdens bevegelse enn man har håp om direkte å kunne beregne dødeligheten for.

Ad I. Dette grupperingsprinsipp gjelder både for folketellingene og folkemengdens bevegelse. For folketellingene inneholder det i virkeligheten kravet om en dobbeltgruppering. Gruppering efter næringer (bedrifter) kan man nemlig ikke opgi. Denne er ennå et av de aller viktigste midler til å kunne følge det samlede næringslivs utvikling. En dobbeltgruppering av de viktigere stillinger som har selvstendig interesse kan man foreta, og det har man også, i større eller mindre utstrekning, mer eller mindre fullkomment, gjort i de fleste land hvor næringsgrupperingen ligger til grunn. Å gjennomføre en dobbeltgruppering over hele linjen vil antagelig være utelukket, selv om arbeidet teknisk kunde la sig gjøre, fordi primæropgavene ikke kan bli detal-

jerte nok (jfr. en rekke arbeidsstillinger innen industrien). Mange stillinger som nok kan gå igjen fra en slags bedrift til en annen har ikke så sikre fagbetegnelser at de i sin almindelighet brukes som tittel i det daglige liv, og man blir derfor nødt til å karakterisere dem ved den bedrift eller næring hvor personene har sitt arbeide.

Ved en dobbeltgruppering gjelder det altså her først og fremst å gjøre et skjønnsomt utvalg, og utvalget vil som regel måtte innskrenkes til de stillinger som har en sikker fagbetegnelse som brukes som tittel i det daglige liv. I enkelte tilfelle kan man bli nødt til å spalte også slike stillinger efter bedriftene fordi det også for dødelighetsstatistikken spiller en rolle hvor de er beskjeftiget (eksempel: fyrbøtere ved jernbanen, til sjøs, ved fabrikker).

I folkemengdens bevegelse vil næringsgrupperingen ha mindre interesse for de stillinger der her er tale om, og man må der kunne nøie sig med bare å gruppere dem efter personlig stilling.

Ad II. Opgaven blir her først og fremst å få gjennomført en bedrifts-spesifikasjon i folkemengdens bevegelse. I folketellingene skulde man kunne nå ganske langt. I folkemengdens bevegelse derimot vil spesifikasjonen volde overordentlig store vanskeligheter, netop fordi det her i mange tilfelle er vanskelig å avgjøre, selv for den dodes efterlatte, gjennom hvad slags arbeide han skal karakteriseres.

Ad III. I de norske folketellinger er der lagt megen vekt på at livsstillingene blir karakterisert ut fra et erhvervssynspunkt, således at det er den stilling som er personens hovederhverv — den viktigste kilde til livsopphold — man søker å få opgave over. I en rekke tilfelle vil det ikke være den stilling personen opgir når der i det daglige liv spørres om hvad han er. Der velges ofte den stilling som sosialt sett har den største anseelse, eller som av andre grunner brukes som tittel. I folkemengdens bevegelse vil antagelig denne stilling oftest bli opgitt. Erhvervssynspunktet i folketellingene kan man ikke opgi, om det enn i mange tilfelle vilde være ønskelig også å ha en klassifisering efter mere enn hovederhvervet. Det må i så fall skje gjennom en bearbeidelse av både hoved- og bierhverv. I norsk statistikk kan man iakttå at pointeringen av erhvervssynspunktet har hatt betydelig innflydelse på opgavens art (jfr. blandt annet N. O. St. V 179, særlig par. 69 ff.). Nu er det sannsynlig at erhvervssynspunktet ikke har kunnet gjennomføres i folkemengdens bevegelse i samme utstrekning som i folketellingene, og herved får man uensartet materiale. På dette punkt er det særlig for Norge med sine mange kombinerte erhverv overordentlig viktig å legge meget arbeide, men det er sannsynlig at det alltid vil bli vanskelig å få erhvervssynspunktet gjennomført i folkemengdens bevegelse.

Ad IV. En vidtdreven spesifikasjon skulde vesentlig ta sikte på å gjøre det mulig å nå til rimelige forhold i alle de tilfelle hvor grupperingen ikke er sikker. Eksempelvis kan nevnes at det vil være lite vunnet ved å spesifisere gullsmedene som håndverkere hvis man ikke samtidig spesifiserer gullsmedarbeidere ved gull- og sølvvarefabrikker. Så lite presise som opgavene alltid vil bli, må man holde sig utveien åpen for en beregning for begge under ett.

Såvidt erfaringene fra Norge rækker, så synes det slik, som det administrativt ligger an, vanskelig å gi spørsmålene om livsstilling og erhverv en så detaljert form i folkemengdens bevegelse som i folketellingene. Det turde også gjelde andre land hvor man bygger opgavene på folketellinger og registre. For Sverige gjelder jo som bekjent disse vanskeligheter ikke. Såvidt jeg kan se vil det ikke være til å undgå at man i folkemengdens bevegelse må gå til en ganske inngående revisjon hvis opgavene skal kunne benyttes i forbindelse med folketellingene. Det er mulig at gjennomførelsen av en civilregi-

strering i forbindelse med almene folkeregistre vil kunne rette noget på forholdet, men det er for Norges vedkommende ialfall temmelig langt frem.

Gjennemgåelsen av de norske opgaver har overbevist mig om at man bør søke å få opgaver over dødeligheten også efter civilstand innen de forskjellige stillinger; ellers vil man ikke kunne få helt ensartede masser å sammenligne, og man vil i enkelte tilfelle kunne tilskrive dødeligheten erhvervet, mens den for en vesentlig del står i en eller annen forbindelse med civilstanden.

Ved folketellingen av 1920 har man hele tiden hatt for øie at den ved siden av annet skulde danne grunnlaget for en nøiere benyttelse av opgavene i folkemengdens bevegelse. Hvad livsstillingsgrupperingen angår, så var det fra først av hensikten at man skulde gå til en temmelig vidtløftig dobbeltgruppering. Vi er imidlertid blitt stående ved som hovedprinsipp å foreta en sterk spesifikasjon efter bedrifter og innen hver spesiell bedriftsgruppe spesifisere i socialstillinger. Bare i enkelte tilfelle, hvor der forekommer viktigere spesialstillinger er disse spesifisert under bedriftsgruppene. For de større sammendragsgrupper efter næringer (f. eks. industrien) er der derimot foretatt en sterkere spesifisering av de personlige stillinger både for selvstendige, funksjonærer og til dels for arbeidere. Endelig er der som en særopgave gitt en spesifikasjon av en rekke stillinger som forekommer i forskjellige erhverv. I de opgaver som utarbeides over alder og livsstilling er klassifikasjonen noget anderledes for industriens vedkommende. Her er alle håndverkere efter fag, alle fyrbøtere, kjøtere etc. tatt ut og gruppert efter alder. Antall arbeidere under hver bedriftsgruppe vil derfor bare omfatte de egentlige produksjonsarbeidere med undtagelse av håndverkerne. I de tabeller hvor der ikke er spesifisert efter alder kommer derimot arbeidergruppene også til å omfatte håndverkere, fyrbøtere m. fl. Alderstabellene er derfor i større grad bygget på den personlige stilling enn hovedtabellene i livsstillingsstatistikken. I forbindelse med tellingen av 1920 har jeg tenkt mig å bruke opgavene fra folkemengdens bevegelse for 1919—20—21—22. Der er her først og fremst lagt vekt på en grundig revisjon av livsstillingsmaterialet. Klassifiseringen, som ennå ikke er påbegynt, vil såvidt mulig foregå efter nøiaktig de samme prinsipper som i folketellingen med en temmelig vidtgående spesifikasjon av langt flere stillinger enn jeg har håp om å kunne utarbeide koeffisienter for.

Dødeligheten innen de forskjellige erhverv vil først få større betydning når den kan kombineres med dødsårsaken. Det skulde ikke volde større praktiske vanskeligheter; det hele avhenger av hvordan opgavene over dødsårsaker meddeles. Såvidt jeg kan se skulde der ikke være vanskeligheter på dette område for Danmark og Sverige. I Norge bearbeides som bekjent ikke nogen dødsårsaksstatistikk i Byrået, til tross for at registrene over de døde inneholder slike opgaver. Opgavene bearbeides og offentliggjøres av medisinaldirektøren, men der er ingen vanskelighet ved også å få disse opgaver inn på de lister over de døde som sendes inn til Byrået. Dette er gjennomført fra 1920 av. For 1919 har man vært nødt til å føre på listene dødsårsakene efter de enkelte dødsanmeldelser som ligger til grunn for medisinaldirektørens statistikk. For fremtiden vil man også benytte disse enkelte anmeldelser til revisjon av de opgaver som kan være av tvilsom art i dødslistene. Formodentlig vil det lykkes å få grunnmaterialet, særlig for landsbygdens vedkommende, noget bedre. Jeg skal imidlertid ikke gå nærmere inn på dette og heller ikke berøre de spørsmål som står i forbindelse med analysen av et materiale hvor massene blir meget små.

Jeg vil til slutt fremheve ønskeligheten av at man også i Danmark og Sverige går til en bearbeidelse av statistikken over folkemengdens bevegelse i denne retning. Oppgavene i de tre land vil gjensidig kunne støtte hverandre, og statistikken vil for hvert land på denne måte vinne i verdi. Det er f. eks. et ganske annet holdepunkt å kunne sammenligne de norske tall med de svenske og danske enn med de engelske. Foruten å gi en støtte til de andre land vil utvilsomt en statistikk på dette område ha stor selvstendig interesse.

Betænkning Nr. 5.**Den officielle Høststatistikks Metoder.**

Af Departementschef Adolph Jensen.

I.

Det er faa Grene af den økonomiske Statistik, der kan se tilbage paa en saa lang Udviklingsperiode som Høststatistikken. Men uagtet man saaledes paa et tidligt Tidspunkt erkendte Betydningen af at have gode Oplysninger om Jordens Udbytte, er det dog en Kendsgerning, at Høststatistikken og dens Resultater en Tidlang var mindre paaagtet, end man skulde vente. Der blev ganske vist i de fleste Lande anvendt et ret betydeligt Arbejde paa dette Felt, men den Interesse, der vistest Resultaterne, var som oftest behersket. Det er i al Fald næppe urigtigt at paastaa, at Høststatistikkens Resultater i lange Tider tildrog sig mere Opmærksomhed fra den statistisk-videnskabelige Side end fra det praktiske Erhvervslivs og Administrationens Side.

I nogen Grad ændredes dette Forhold, da det internationale Landbrugsinstitut straks efter sin Oprettelse gjorde det til en af sine Hovedopgaver at regulere Efterretningsvæsenet vedrørende den hele Verdens Landbrugsproduktion. Et vigtigt Led i Institutts Arbejde er Indsamlingen og Bearbejdelsen af maanedlige Beretninger fra de forskellige Lande om Høstudsigter og Høstudbytte, og det vakte en ikke ringe Opmærksomhed, da der blev truffet den Bestemmelse, at Institutts Resumé af Maanedsberejningerne skulde offentliggøres paa ganske bestemte Tidspunkter, nemlig om Aftenen den Lørdag, der laa nærmest ved den 20de i hver Maaned. Tanken hermed var den, at Resultaterne i Løbet af Natten og den paafølgende Søndag skulde kunne blive bekendt hele Verden over — altsaa paa et Tidspunkt, da Børsene og Kornmarkederne er lukkede. I hvilken Grad Instituttet har naaet at indvirke regulerende paa Kornhandelen og de praktiske Forhold, der knytter sig til denne, skal være usagt; sikkert er det, at det lykkedes i nogen Grad at vække Interessen for Høststatistikken, og at denne Interesse flere Steder satte Frugt i Forbedring af de anvendte Metoder.

Praktisk Anvendelse i ganske anden Forstand end før fik Høststatistikken under Verdenskrigen. Den bratte Standsning af den frie Kornhandel, Blokade- og Spærringsforanstaltninger overfor krigsførende og neutrale Lande, Nedgangen i Jordens Afkastning paa Grund af mangelfuld Dyrkning og Brist paa Gødningsstoffer — alt dette rejste rundt om i Landene Ernæringsproblemer af hidtil ukendt Omfang og Vanskelighed. Kornforsyningen (og Kornfordelingen), som før havde ordnet sig automatisk gennem den frie Handel, blev nu et Forvaltningsspørgsmaal — og et af dem, der stod i første Række. Nu blev der for Alvor praktisk Brug for Høststatistikken; nu den skulde staa sin Prøve.

Saa gjorde Statistikerne da paa dette som paa andre Omraader den bitre Erfaring, at det tilvante System kom tilkort overfor Øjeblikkets alvorlige Krav og den ekstraordinære Situation. Værst var det vel nok i de af de krigsførende Lande, der i det væsentlige var henvist til Selvforsørgelse. Men ogsaa i de forholdsvis mere begunstigede Lande var der Anledning nok til at revidere Systemet, prøve nye Metoder o. l. Undertiden førte den samtidige Anvendelse af forskellige Metoder til den frygteligste Forvirring, som da det tyske

Rige i Aaret 1917—18 stod med ikke mindre end 4 Opgørelser af Brødkorn-høstens Størrelse: den egentlige »Ernteschätzung«, en »Nachschätzung«, en »Nachprüfung« og endelig en »Nachprüfung der Nachprüfung«. Der kan dog ogsaa nævnes Eksempler paa, at de anvendte Kontrol- og Hjælpeundersøgelser i glædelig Grad bekræftede Forsvarligheden af den ordinære Høststatistik. Men i alle Tilfælde har den officielle Høststatistik paa mange Maader hjembragt værdifulde Erfaringer fra Krigsaarenes Ildprøve, og selv om der ikke i Øjeblikket er samme praktiske Nødvendighed for en nøjagtig Opgørelse af Jordens Afkastning, turde der være tilstrækkelig Anledning til at samle Opmærksomheden om de forskellige Metoder, der anvendes, og prøve paa at undgaa de Fejkilder, hvis Tilstedeværelse Erfaringen har aabenbaret. Som Grundlag for en Forhandling herom skal der i det følgende kortfattet gøres Rede for de vigtigste Fremgangsmaader, der anvendes dels ved Tilvebringelsen af Beretninger om Høstudsigterne, dels ved den egentlige Statistik over Høstudbyttet. Med Hensyn til Enkelthederne i de Metoder, der benyttes i de nordiske Lande og Tyskland, henvises til Bilag A.

II.

De moderne Beretninger om de dyrkede Afgrøders Tilstand under Vækstperioden og om Høstudsigterne har udviklet sig af ældre Tiders rent beskrivende Høststatistik. Meddelelser om Udbyttet af den dyrkede Jord indgik jo allerede ret tidligt i de Beretninger, som det i de fleste Kulturlande paa-lagdes de lokale Embedsmænd med et eller flere Aars Mellemrum at indsende til Centraladministrationerne. Disse Meddelelser forelaa i hine Tider sjældent eller aldrig i talmæssig Form, men i Skikkelse af almindelige Vurderinger, omfattende større lokale Omraader eller hele Provinser.

Denne rent beskrivende Form, der nogle Steder bibeholdtes, ogsaa efter at man var gaaet over til at indkræve Beretningerne flere Gange i Løbet af Vækstperioden, maa vistnok erkendes at være lidet fyldestgørende overfor Nutidens Krav. De skønmæssige Vurderinger giver først et nogenlunde fast Billede, naar de fremkommer i akcentueret Form, med Benyttelse af faste, ensartede Udtryk for Bedømmelsen. Ved at anvende bestemte Udtryk ved Vurderingerne opnaas der bl. a. Mulighed for en egentlig statistisk Bearbejdelse af Materialet. (Hvis 25 pCt. af Bedømmelserne lyder paa: udmærket god Høst, 60 pCt. paa: god Høst og 15 pCt. paa: middelmanig Høst, faar man et Helhedsbillede, der ligger over Middelhøst).

Et Skridt videre er man naaet ved at indføre Talværdier i Karakter-skalaen, saaledes at der kan udregnes en Gennemsnitskarakter. Det faste Punkt i Skalaen er det, der betegner Middelhøst, det for det paagældende Landomraade normale Udbytte. Dette System — med nogen Variation i Formerne — anvendes nu saa at sige overalt, og med mindre kan en rationel Høstudsigts-Statistik ikke nøjes.

Høstudsigts-Statistikens Nytte og Berettigelse har været bestridt — ikke mindst af Statistikerne. Til Vurdering af enkelte Sider af den Kritik, der er rejst, er der for Danmark og Sverige foretaget en Række Beregninger, hvis Resultater er gengivne i Bilag B. Her skal tilføjes nogle faa Bemærkninger om Sagens almindelige og praktiske Side.

De Indvendinger, der er rejst mod de officielle Høstudsigts-Beretninger, gaar i første Række ud paa, at Opgaven er uløselig; Udfaldet af en kommende Høst er bestemt ved en Mængde Omstændigheder, som man ikke kan have Kendskab til i Sommerens Løb, ja ikke før Afgrøden er endelig bjerget. Det sidste er selvfølgelig rigtigt, men Indvendingerne skyder alligevel over Maalet, idet man forveksler to helt forskellige Opgaver. Høstudsigts-Beretningerne giver sig ikke ud for at kunne spaa om Høstens Udfald. Eller hvis de gør det, er det i hvert Fald en Fejl, som man bør agte vel paa at rette. Høstudsigts-Beretningerne giver Udtryk for et sagkyndigt Skøn over Afgrødernes Tilstand i det enkelte Øjeblik — og ikke mere (jfr. den i de danske Beretninger hvert Aar fremhævede Sætning: »Disse Karakterer benyt-

tes som Udtryk for et Skøn over, hvorledes den paagældende Afgrøde tegner ved Tidspunktet for Indberetningernes Udfærdigelse, og da særlig, hvorledes Plantebestanden menes at kunne karakteriseres i Forhold til, hvad der for den paagældende Egn tør betragtes som det nogenlunde normale.◊).

Men naar Høstudsigts-Beretningerne ikke giver andet og mere, end her antydet, rejser sig det Spørgsmaal, om man ikke ved at udarbejde og publicere disse Beretninger giver Offentligheden Støene for Brød. Hertil er formentlig at svare, at Offentligheden kræver at være underrettet paa dette Punkt, og hvis der ikke foranstaltes officielle Høstudsigts-Beretninger, vil saadanne fremkomme ad privat Vej gennem Landbrugsbladene og Dagpressen. Men de Vurderinger, som Pressen kan fremskaffe, vil næppe være i Stand til at give et saa paalideligt Billede af Tilstanden som den officielle Statistik. Dag- og Fagpressen bygger overvejende sine Beretninger paa Skøn, der afgives af tilfældige Korrespondenter i de forskellige Egne, og uden at undervurdere de Skøn, der fremkommer ad denne Vej, tør det dog vist siges, at de for en stor Del lider af den Fejl, at de knytter sig til et alt for snævert Omraade (ofte Korrespondentens eget Brug). Pressens Høstudsigts-Beretninger kan være et udmærket Supplement til de officielle, men erstatte dem kan de næppe.

I denne Forbindelse bør det fremhæves, at det er af stor Betydning for de officielle Høstudsigts-Beretninger, at det Korps af Korrespondenter, der anvendes, vælges saa omhyggeligt som muligt. Statens og Landbrugsorganisationernes Planteavlskonsulenter er formentlig de til dette Hvert bedst egnede. Med faglig Dygtighed forener de Øvelse i at iagttage og vurdere, og de er ikke i samme Grad som private Landbrugere fristede til at knytte deres Skøn alene til Forholdene paa egen Ejendom.

III.

Den talmæssigt udformede Statistik over Høstafrødernes Udbytte hviler i Regelen paa en Beregning, hvori der indgaar de to Faktorer: Størrelsen af det anvendte Areal og Høstudbyttet pr. Arealenhed (Foldudbyttet).

De Fremgangsmaader, der benyttes for at vinde Kendskab til disse to Momenter, varierer stærkt fra Land til Land.

Hvad først angaar Høstarealet, er der visse Lande, hvor Oplysninger herom kun tilvejebringes med flere Aars Mellemløb. I Tiden før Verdenskrigen opgjorde man i Danmark Høstarealets Størrelse hvert 5te Aar. Høststatistikken for de mellem Arealtællingerne liggende Aar blev naturligvis unøjagtig i samme Forhold, som der foregik Forskydninger i Arealanvendelsen. I nogle Lande med samme System har man bødet paa Manglerne ved hvert Aar at lade foretage skønsmæssige Vurderinger af Forskydningerne. Erfaringerne bl. a. fra Tyskland gaar i Retning af, at denne Fremgangsmaade er alt andet end betryggende, idet den som Regel fører til, at man regner med for store Tal. (I Bayern beregnede man i 1915 først Høstudbyttet af Brødkorn paa Grundlag af det antagne Brødkornsareal for 1909—13, nemlig 922 000 ha; en af Kommunalbestyrelserne foretagen skønsmæssig Revision af Tallene gav en Totalsum af 901 000 ha, men ved direkte Tælling gennem Spørgsmaal til de enkelte Jordbrugere naaede man kun til 770 000 ha.) — Bedre er formentlig det i Sverige anvendte System med Lokalundersøgelser, som i Løbet af en Aarrække inddrager hele Landets Høstareal under direkte Tælling. — Idealet er dog naturligvis en direkte Tælling af Høstarealet hvert Aar, saaledes som det f. Eks. er sket i Danmark i Aarene under og efter Verdenskrigen. Bortset fra Bekostningsspørgsmaalet, kan der i Grunden kun gøres een Indvending imod aarlige Tællinger af Høstarealet, nemlig at de hyppige Tællinger skulde svække Brugernes Interesse for Sagen og derved foranledige mindre nøjagtige Resultater. Men lige overfor denne Indvending kan det gøres gældende, at Brugernes gennem de aarlige Tællinger opøves i at besvare Spørgsmaalene og vænnes til at have Rede paa Forholdene.

Ved de Metoder, der anvendes for at vinde Kendskab til Høstudbyttet pr. Arealenhed, spiller den skønsmæssige Vurdering en væsentlig Rolle. Men selv hvor Høststatistikken bygges op paa Oplysninger, der i Formen er skønsmæssige, er det dog som oftest en Forudsætning, at Skønnet foretages paa Grundlag af eller i hvert Fald med Støtte i Erfaringer. Det er klart, at jo flere og jo mere omfattende Erfaringer, der kan skaffes til Støtte for Skønnet, des sikrere bliver dette. Dette er utvivlsomt Grunden til, at den endelige Høstberetning i flere Lande udarbejdes ret sent. Da det nu ofte vil være af Betydning saa tidligt som muligt at have Kendskab til Høstudbyttets Størrelse, er man ofte gaaet den Vej at udarbejde dels en foreløbig, dels en endelig Høstberetning. Nyttens heraf synes dog meget tvivlsom. I Sverige f. Eks. giver den foreløbige Høstoptagelse meget nær samme Resultater som den endelige. I Danmark, hvor Oplysningerne om Foldudbyttet tidligere afgaves af Kommunalbestyrelserne i Januar Maaned, har man i Aarene under Verdenskrigen ikke taget i Betænkning at fremskynde Afgivelsen af disse Oplysninger til Efteraarsmaanederne (September og Oktober), idet der dog samtidig blev truffet Foranstaltning til Tilvejebringelse af et saa fyldigt Støttmateriale som muligt (Prøvetærskninger o. l.). I Nutiden, hvor Tærskningen i mange Tilfælde foregaar forholdsvis tidligt, ja ofte samtidig med Indhøstningen, synes meget at tale for at udelade den foreløbige Høstoptagelse og indsamle Materialet til Høststatistikken umiddelbart efter Høstens Afslutning.

Kravet om paa et meget tidligt Tidspunkt at faa Klarhed over Høstudbyttets forventede Størrelse førte i Krigsaarene til forskellige ekstraordinære Foranstaltninger. I saa Henseende kan mindes om de i Betænkningen Nr. 6 beskrevne Undersøgelser, der i Danmark foretoges af eller paa Foranledning af Ernæringsraadet. Under ordinære Forhold vil de her anvendte Metoder dog næppe være anbefalelsesværdige.

Medens det er det mest almindelige, at Høststatistikken fremgaar af en Beregning paa Grundlag af Oplysninger om Arealets Størrelse og Foldudbyttet, savnes der ikke Eksempler paa, at Materialet skaffes ad direkte Vej. Her kan saaledes nævnes den af det norske Rationeringsdirektorat i 1918 foretagne Undersøgelse, hvor Høstprodukternes Mængde opgjordes paa Grundlag af direkte Vejninger paa saa mange Brug, at omkring Halvdelen af Høstarealet var repræsenteret. Mod Anvendelsen af denne Metode er der formentlig intet at indvende ud over, at den er meget besværlig og kostbar. — Ogsaa som ordinær Foranstaltning anvendes den direkte Metode, saaledes i Finland, i Holland og delvis i Schweiz. Saa vidt vides, foreligger der ikke Holdepunkter for en Bedømmelse af, hvorledes Systemet virker i de nævnte Lande. Fra et almindeligt Synspunkt er der imidlertid meget tiltrækkende ved Tanken om at søge Høstudbyttet oplyst ved direkte Forespørgsel hos hver enkelt Bruger, — og da ikke mindst det, at man ad denne Vej vilde kunne erhverve et omfattende Materiale til Bedømmelse af Jordens Givtighed paa større og mindre Brug. Der kan dog ikke ses bort fra, at en hurtig Høstoptagelse næppe kan tilvejebringes ad denne Vej. — I Tyskland, hvor de vanskelige Ernæringsforhold under Krigsperioden foranledigede indgaaende Overvejelser angaaende Reformen af Høststatistikken, er der fremkommet flere Forslag til Anvendelse af den direkte Metode i Høststatistikken. Af disse Forslag fortjener særlig det, der skyldes Fr. Schanz, Opmærksomhed; det er meget vidtgaaende, idet det egentlig forudsætter, at hver enkelt Landbruger fører og stiller til Raadighed for statistisk Øjemed et fuldstændigt Bogholderi over Virksomheden.

Medens det dog vistnok maa betragtes som givet, at man baade i Danmark, Norge og Sverige af praktiske Grunde indtil videre maa give Afkald paa at opbygge den almindelige Høststatistik paa direkte Meddelelser om Udbyttet fra samtlige Jordbrugere, fortjener det formentlig at overvejes, om ikke den direkte Metode burde tages i Høststatistikens Tjeneste som Kontrolforanstaltning. Forbilledet for saadanne Undersøgelser kunde søges dels i den ordinære finske Høststatistik (det modificerede von Althanske

System, jfr. Bilag A, Side 57), dels i den af det norske Rationeringsdirektorat i 1918 foretagne repræsentative Undersøgelse (Bilag A, Side 53). Materialet til saadanne Undersøgelser vilde det formentlig være rettest at søge tilvejebragt ad frivillig Vej ved Landbrugsorganisationernes Medvirkning. Det vilde næppe være nødvendigt at faa Oplysninger fra alle Brug; Hovedvægten maatte lægges paa at faa fuldt ud gode Oplysninger fra et saa stort Antal Brug af forskellig Størrelse og Art, at Undersøgelsens Resultater kunde betragtes som almengyldige. Nogen Vanskelighed vilde det vel nok volde at faa Oplysninger (og rigtige Oplysninger) fra de mindre veldrevne Brug, hvor baade Interessen for og Evnen til at give Oplysninger er mindre end hos Jordbrugere med større faglig Dygtighed. Imidlertid lod denne Vanskelighed sig dog maaske overvinde ved velvillig Medvirkning af Planteavlskonsulenter og lignende.

Bilag A til Betænkning Nr. 5.**Høststatistikken i Danmark, Norge, Sverige, Finland og Tyskland.****I. Danmark.****1. Tiden før 1875.**

De første Forsøg paa Tilvejebringelse af en officiel dansk Høststatistik rækker tilbage til anden Halvdel af det 18. Aarhundrede. Allerede fra 1770 begyndte det daværende »Rentekammer« at indsamle aarlige Beretninger om Udfaldet af Høsten i alle Landets Egne, og i 1783 blev det yderligere paalagt Amtmændene gentagne Gange i Løbet af Sommermaanederne at indberette, hvorledes Høsten tegnede. Noget ind i det 19. Aarhundrede gik man et Skridt videre, idet man i Henhold til en kgl. Resolution fra 1810 forlangte Indberetninger fra Amtmændene om, hvorledes Vintersæden var bleven lagt, om Dyrkningen af sjældne Foderurter og Handelsplanter m. m. Alle disse Foranstaltninger afgiver et Vidnesbyrd om den levende Interesse, man paa den Tid i Regeringskredse nærrede for Landbruget — det var jo under og umiddelbart efter de store Landboreformers Periode. Men set med Nutidens Øjne maa man sige, at Resultaterne var overordentlig magre: alt hvilede paa rene Skøn, og Meddelelserne blev holdt i almindelige Udtryk, kun sjældent støttede af talmæssige Data.

En egentlig Høststatistik, der gav direkte Svar paa Spørgsmaalet om Kornproduktionens Størrelse, fik man i Danmark først 1838, da Tabelkommissionen i Forbindelse med en omfattende Undersøgelse af mange forskellige Landboforhold tilvejebragte Oplysninger fra hvert enkelt Sogn om Jordernes Besaaing og Udbytte. Som Indsamlere af dette Materiale benyttede man Præsterne, fordi — som Tabelkommissionen selv skriver — man »vidste ingen andre, til hvilke dette Arbejdes Bestyrelse overalt paa Landet med Tryghed kunde betros.« Tilliden til de gejstlige Embedsmænds landøkonomiske Indsigt rakte dog paa den anden Side ikke saa vidt, at man tiltroede dem at kunne give Oplysningerne ud af deres eget gode Hoved; man forudsatte en Medvirkning fra den landbrugende Befolknings Side, og det paa en Maade, som næppe nu vilde vinde Bifald; det henstilledes til Præsterne at formaa Sognebørnene til at give Møde i Præstegaarden og der afgive Forklaring — det minder noget om Kejser Augustus' Folketælling, da Alverden skulde indskrives i Mandtal, og da Joseph og Maria i den Anledning maatte rejse til Bethlehem, hvorfra deres Slægt stammede.

Den Høststatistik, der udarbejdedes i 1838, byggede ikke — som nu — paa et Kendskab til Størrelsen af det Areal, der var besaaet med de forskellige Kornsorter. Hvad man søgte oplyst, var kun, foruden Størrelsen af Udsæden, et Skøn over, »hvor mange Fold hver Sædart i jævngode Aar kan antages at give«, og ved Fold forstod man Udbyttet i Forhold til Udsæden.

Høst opgørelsen af 1838 blev ikke gentaget, og der forløb nu mere end en Menneskealder, inden man atter tog fat paa Udarbejdelsen af en talmæssig Høststatistik. I al den Tid hjalp man — sig saa godt eller daarligt, det lod sig gøre — med Amtmændenes aarlige, rent skønsmæssige Meddelelser, der oven

i Købet ikke kom Offentligheden til Gode, men begravedes i Arkiverne. Først fra Slutningen af Halvfjerdserne offentliggøres Resultaterne af de fra Amtmændene indsendte skønsmæssige Beretninger.

2. Reformen af 1875.

Fra og med Aaret 1875 begynder Udarbejdelsen af en egentlig Statistik over Høstudbyttet, byggende paa Oplysninger fra de kommunale Raad om det gennemsnitlige Udbytte pr. Arealenhed af de forskellige Arter af Afgrøder. Ved Siden af den saaledes tilvejebragte talmæssige Opgørelse bibeholdtes man imidlertid lige indtil for faa Aar siden de ovenfor omtalte skønsmæssige Indberetninger og de derpaa byggede aarlige Oversigter. Fra Aaret 1896 offentliggjordes de to Aarsberetninger hver for sig, saaledes at der kom til at foreligge en foreløbig og en endelig Høstberetning.

3. De foreløbige Høstopgørelser.

Den foreløbige Høstberetning, der i Almindelighed udkom i Midten af November Maaned, gav dels en Fremstilling af Landbrugsaarets Vejrforhold og disses Indvirkning paa Landbrugsarbejdet og Markafgrødernes Vækstforhold, dels en Karakteristik af Høstudbyttet, saaledes som dette frembød sig for et foreløbigt Skøn. Materialet til denne Karakteristik tilvejebragtes ved Skemaer, der gennem Amtmændene tilstilledes de landøkonomiske Foreninger og et stort Antal Landbrugere i de forskellige Egne. I disse Skemaer spurgtes der ikke om Høstafrødernes Foldudbytte, men for hver af Hovedafgrøderne meddeltes ved Hjælp af Karakterbetegnelser et Skøn over Udbyttets Mængde og Godhed i den paagældende Egn. De Karakterer, der anvendtes, var følgende: »udmærket god«, »meget god«, »god«, »temmelig god«, »maadelig« og »slet«, idet Karakteren »god« skulde svare til Middelhøst. For Hovedkornsorterne, Hvede, Rug, Byg og Havre, opgaves tillige den hollandske Vægt, ligesom Skemaet havde en Rubrik til Oplysning om Aarsagerne til, at Høstudbyttet med Hensyn til en eller flere Arter af Afgrøder muligvis antoges at ville blive afvigende fra det almindelige. Endelig skaffede man sig ved disse Indberetninger en Række almindelige Udtalelser om fremherskende Plantesygdomme, Larveangreb o. lign. og om Vejrforholdenes Indflydelse paa Høstarbejdet og Høstens Udbytte. I saadanne Tilfælde, hvor sen Indhøstning, Storm o. l. havde forringet Udbyttets Størrelse, gaves der en skønsmæssig Vurdering af Udbyttets Forringelse.

Det centrale i den foreløbige Høstopgørelse var naturligvis Karakteropgivelserne for de forskellige Afgrødernes Mængde og Godhed. Disse bearbejdedes paa den Maade, at der for hver Afgrøde beregnedes Gennemsnitskarakterer for hvert Amt, og paa Grundlag af Amtskaraktererne udregnedes atter Gennemsnitskarakterer for hele Landet, idet man ved den sidstnævnte Beregning gav de enkelte Amter Vægt i Forhold til Udstrækningen af det Areal, der anvendtes til den paagældende Afgrøde.

4. Oversigter over Høstudsigterne.

De her omtalte foreløbige Høstberetninger ophørte i 1914, og i Stedet for gik man fra og med Aaret 1915 over til at tilvejebringe periodiske Oversigter over Høstudsigterne. Grunden hertil var, at det under de Vanskeligheder for Landets Forsyning, der opstod som Følge af Verdenskrigen, i Sommeren 1915 var paatrængende nødvendigt paa et saa tidligt Tidspunkt som muligt at faa Klarhed over Høstens forventede Udbytte. Oversigterne over Høstudsigterne tilvejebringes ved Indberetninger, der hver anden Uge i Tiden fra 15. Juni til 1. September indsendes til Det statistiske Departement fra henimod 100 Sagskyndige (Planteavlskonsulenter m. fl.) rundt om i de forskellige Egne af Landet. De skønsmæssige Bedømmelser meddeles ved Tal-Betegnelser, der indføres paa et Skema. Skemaet har for hver Art af Høstprodukter to Rubrikker, for Mængdeudbyttet og for Kvaliteten. De anvendte Tal-Betegnelser

er følgende: 6 = udmærket god, 5 = noget over Middelhøst, 4 = Middelhøst, 3 = noget under Middelhøst, 2 = daarlig men dog ikke slet, 1 = slet. For hver Art af Afgrøder beregnes der for hver af de to Hoveddele af Landet, Øerne og Jylland, et Middeltal (simpelt aritmetisk Gennemsnit), og disse Middeltal offentliggøres i »Statistiske Efterretninger« saa hurtigt som muligt. Sammen med de beregnede Gennemsnitstal offentliggøres et Udtog af de Bemærkninger, der som Regel ledsager Indberetningerne (om Plantesygdomme, om Vejrets Indflydelse paa Vækstforholdene osv.).

5. Den egentlige Høststatistik.

Den egentlige Høststatistik, det vil sige den talmæssige Opgørelse af Høstudbyttet blev, som foran nævnt, paabegyndt i 1875. Paa mange enkelte Punkter er der i Aarenes Løb foretaget Ændringer, men med Hensyn til Statistikkens Anlæg og det benyttede ydre Apparat følges i det væsentlige endnu den Dag i Dag den oprindelige Plan.

Hovedmaterialet bestaar af Oplysninger fra de kommunale Raad om det gennemsnitlige Foldudbytte for hver Art af Afgrøder i hvert enkelt Sogn. Disse Opgivelser blev oprindeligt afgivet ret sent (i det følgende Aars Januar Maaned), idet man lagde Vægt paa at vælge Tidspunktet saaledes, at Tærskningen i alt væsentligt kunde være afsluttet. I 1915 gik man imidlertid over til at fremskynde Afgivelsen af Indberetningerne meget betydeligt, idet man samtidig indførte en Ændring i Metoden, der tilsigter at skabe positive Holdpunkter for de Skøn, der afgives af de kommunale Raad; forud for Afgivelsen af Indberetningerne indsamler Raadene ved Hjælp af særlige Skemaer Oplysninger fra saadanne Landbrugere, som allerede umiddelbart efter Høstens Afslutning helt eller delvis har aftærsket deres Korn eller som i hvert Fald har foretaget Prøvetærskninger. Indberetningerne om Foldudbyttet afgives i Regelen for Kornafgrødernes Vedkommende i September Maaned og for Rodfrugthøsten i Begyndelsen af December. I Indberetningerne opgives for Sædafgrødernes Vedkommende 1) Kornudbyttet i Tdr. eller Hektokilogram pr. Td. Land, 2) Antallet af Læs pr. Td. Land og 3) den almindelige Vægt af et Læs (de to sidste Angivelser af Hensyn til Beregningen af Halmudbyttet). For Rodfrugterne opgives Sognets Gennemsnitshøst i Tønder eller Hektokilogram pr. Tønde Land (dog for Sukkerroer og Cikorierødder i Centner pr. Td. Land). Endelig opgives Høsten af Hø i Læs pr. Td. Land med Tilføjelse af den almindelige Vægt af et Læs Hø.

De fra de kommunale Raad modtagne Oplysninger benyttes nu paa den Maade, at Foldtallene for hver Art af Afgrøder multipliceres med det Tal, der angiver Størrelsen af det Areal, der indenfor hvert Sogn er benyttet til den paagældende Korn- eller Rodfrugtsort. Et saadant detailleret Kendskab til Arealets Benyttelse havde man tidligere ikke for hvert enkelt Aar; indtil 1915 havde man kun de Arealopgørelser, der foretoges hvert 5te Aar, og man maatte da benytte disse Opgørelser uden Hensyn til de mulige Forandringer i Arealfordelingen, der var foregaaet siden sidste Opgørelse. Dette var et øjnefaldende svagt Punkt i Høststatistikens Metode. Der har utvivlsomt været en Tid, da Arealanvendelsen i Danmark forandrede sig grumme lidt fra Aar til andet, og hvor de Forskydninger, der foregik i Løbet af et Femaar, var uden nævneværdig Betydning for Beregningen af Høstens Helhedsresultat. I de sidste to Snese-Aar har vi jo imidlertid været Vidne til en mægtig Udvikling, hvor det samlede Høstareal er blevet forøget med en Sjettedel eller mere, — hvor Rodfrugtdyrkningen Aar for Aar vandt stigende Udbredelse, — hvor der indenfor Kornavlens foregik betydelige Forskydninger, navnlig i Retning af forøget Anvendelse af Blandsæd. Alt dette bevirkede naturligvis, at de beregnede Høstresultater til en vis Grad blev urigtige, fordi man benyttede Areal-Tal, som paa Grund af den hastige Udvikling straks var forældede. Det er klart, at hvor Udviklingen havde en bestemt Retning, maatte Fejlen vokse for hvert Aar, man fjernede sig fra den benyttede Arealopgørelse. Ganske vist blev der, naar der var afholdt ny Arealopgørelse, foretaget en Omregning af

de foregaaende Aars Høstresultater, idet man tog Hensyn til de konstaterede Forskydninger, men denne Revision af ældre Beregninger fik jo kun historisk Interesse; de aktuelle Tal for sidst forløbne Høstaars Udbytte var altid i nogen Grad behæftede med metodiske Fejl. — Paa det her berørte Punkt er imidlertid de ekstraordinære Krav, der i Krigsaarene stilledes til et nøje Kendskab til vort Landbrugs Produktionsforhold, kommen Høststatistikken til Gode. De tidligere Arealopgørelser med 5 Aars Mellemløb er fra og med 1915 blevet afløst af aarlige Opførelser af Høstarealet. Det er at haabe, at denne Ordning, der under Trykket af Krigssituationen gennemførtes som ekstraordinær Foranstaltning, maa kunne bevares i Fremtiden.

6. Værdiberegning.

Høststatistikken giver i første Række Oplysning om de indhøstede Mængder af Kærne, Rodfrugter, Halm og Hø. For imidlertid at tilvejebringe et Enhedsudtryk, bl. a. til Brug ved Sammenligninger fra Aar til Aar, har der lige siden Høststatistikken paabegyndtes været udført særlige Beregninger. For at naa til et samlet Fællesudtryk for alle Arter af Afgrøder er man gaaet til forskellige Veje. Den første Vej var at benytte Værdien af de avlede Høstprodukter. De Priser, man lagde til Grund for Værdiberegningen, var de officielle Priser, de saakaldte »Kapitelstakster« for Korn. For de Afgrøder, for hvilke der ikke sættes Kapitelstakster — og de blev stadig flere efterhaanden som Aarene gik — benyttedes faste Omregningstal, »Erstatningstale, der udregnede i Forhold til den normale Foderværdi. Disse faste Erstatningstal afløstes i 1904 med varierende Erstatningstal, der fastsattes for hvert Aars Høst, idet de beregnes paa Grundlag af det ved Forsøg rundt om i Landet udfundne Tørstofindhold for Aarets Høst af Foderroer.

I ældre Tid, da Høstprodukterne overvejende var Genstand for umiddelbart Salg, var den beregnede Høstværdi utvivlsomt et ganske godt Udtryk for Høstens Størrelse, ihvorvel der jo altid er den Ulæmpe, at en lille Høst med høje Priser kan give samme Totalværdi som en stor Høst med smaa Priser. Men selv bortset herfra tabte den beregnede Høstværdi i Interesse, efterhaanden som Landbrugerne i stigende Omfang gik over til at opfodre den indavlede Sæd og sælge Smør, Flæsk osv. i Stedet for Korn. Under hele den moderne Produktionsretning indenfor Landbruget kan de Tal, der fremkommer ved en Beregning af Høstværdien, blive i nogen Grad misvisende med Hensyn til den almindelige Status for et givet Aar. Disse og lignende Betragtninger førte til, at man i 1914 gik bort fra Værdiberegningen.

7. Kornenheds-Beregning.

Imidlertid havde man allerede flere Aar tidligere været opmærksom paa den Opgave at finde et nyt Enhedsudtryk for det samlede Høstudbytte. Løsningen af denne Opgave lettedes væsentligt ved den foran omtalte, med Aaret 1904 indførte Fastsættelse af Tørstofindholdet i Foderroer. De derved givne Erstatningstal i Forbindelse med tidligere bestemte Omregningstal for Kartofler, Hø og Halm aabnede en Udvej for Omregning af det hele Høstudbytte til »Kornenheder« (Foderværdien af 1 kg Korn) eller »Afgrodeenheder« (à 1000 kg Korn). Ved denne Beregningsmaade, der allerede var bragt i Anvendelse for Høsten i 1908, naaedes der et af Prissvingningerne uafhængigt Fællesudtryk for det enkelte Aars samlede Høstudbytte.

Naturligvis har ogsaa Kornenheds-Beregningen sine svage Punkter. Der kan altid tvistes om, hvorvidt de benyttede Omsætningstal er rigtigt valgte, og selv om de er fremgaaede af omhyggelige Forsøg, er det jo muligt, at man i enkelte Aar egentlig skulde bruge Omsætningstal, der afveg fra de normale. Denne Indvending rammer navnlig Omsætningen af Hø og Halm efter Normaltal. Efter en langvarig og fugtig Høstperiode kan Halmens Foderværdi jo undertiden være stærkt forringet, og Høets Kvalitet som Foderemne varierer jo utvivlsomt ogsaa stærkt med Væjrforholdene i de enkelte Aar. Endvidere

gælder det navnlig for Halmens Vedkommende, at Udbyttets større og mindre Rigelighed influerer paa Foderværdien af den samlede Halmmængde; naar der nemlig er mere Halm, end der er Brug for, faar det overskydende kun ringe Værdi, medmindre særlige Omstændigheder muliggør Salg af Halm til lønnende Priser. Imidlertid, selv om Kornenheds-Beregningen har sine Mangler, er der dog næppe Tvivl om, at den giver langt mere sikre Resultater end Værdi-opgørelsen.

8. Opgørelse af Udbyttet af Sommergræsning og Grønfoder.

Siden 1911 er der som Supplement til den danske Høststatistik hvert Aar foretaget en Opgørelse af Udbyttet af Sommergræsning og Grønfoder, altsaa den Del af Planteproduktionen, der danner Grundlaget for Kreaturerens Sommerernæring.

Under Arbejdet paa at finde en brugbar Metode for en Græsnings- og Grønfoderstatistik gik man ud fra, at en saadan ikke kan bygges op paa samme Grundlag, hvorpaa den øvrige Høststatistik hviler, nemlig Arealet. Størrelsen af de Arealer, hvis Afgrøde opfodres i umoden Stand, varierer bl. a. efter Fodermængden paa de egentlige Græsningsarealer, og desuden vilde en skønsom Opgivelse af Fodermængden pr. Arealenhed formentlig give meget usikre Resultater. Man er derfor gaaet den mere direkte Vej at benytte de Oplysninger om Forbruget af de forskellige Foderemner, som tilvejebringes af Kontrolforeningerne. Disse Oplysninger tilvejebringes saavel for Sommerfoderets som for Vinterfoderets Vedkommende, og Forbrugets Størrelse omregnes altid til Foderenheder (Kornenheder). Denne Kontrolforeningernes Foderenhedsberegning har efterhaanden vundet en saa betydelig Sikkerhed og Ensartethed, at den maa betragtes som et brugbart Maal for Sommergræsningens og Grønfoderets Udbytte. Den i Praksis benyttede Metode er følgende.

Efter Græsningstidens Ophør om Efteraaret udsendes der Skemaer til alle Kontrolforeninger, og disse giver da Oplysning for hver enkelt i Kontrollen deltagende Kreaturbesætning dels om Navnet paa det Sogn, hvori Ejendommen er beliggende, dels om Antallet af de til Fodring af Køer forbrugte Græs- og Grønfoderenheder, dels endelig om Antallet af Køer i Besætningen. Paa Grundlag af disse Skemaer foretages for hvert Sogn en Beregning af det gennemsnitlige Forbrug af Græs- og Grønfoderenheder pr. Ko indenfor de kontrollerede Besætninger. For de Sogne, hvorfra ingen positive Oplysninger foreligger, fastsættes tilsvarende Forbrugstal pr. Ko under Hensyntagen til Forholdet i de omliggende Sogne. Erfaringerne fra de kontrollerede Køer bliver derefter for hvert enkelt Sogn overførte paa den hele Kreaturbestand, saaledes som denne er konstateret ved Aarets Kreaturtælling. Ved denne Beregning gaar man ud fra visse, gennem sagkyndigt Skøn fastslaaede Regler med Hensyn til det Forbrug, der falder paa andre Kreaturer end Malkekøer.

II. Norge.

1. Historisk og orienterende oversikt.

(Meddelt av sekretær S. Skappel.)

Allerede under foreningen med Danmark blev der iverksat innhentelse av årlige oppgaver ad administrativ vei, nemlig gjennom amtmennene, over høstens utfall. Etter 1814 blev foranstaltningen opprettholdt og videre utformet. Overensstemmende med de av Rentekammeret i sin tid gitte forskrifter, som senere blev nærmere bestemt ved daværende 4de departements cirkulære av 20 januar 1816 og Finansdepartementets cirkulære av 22 desember 1826, pålagdes det nemlig amtmennene ved utgangen av hvert års juli måned å avgi innberetning om utsiktene for korn- og høihøsten i amtsdistriktet og innen midten av hvert års oktober måned å innberette om høstens utfall.

Disse innberetninger var avfattet alene i almindelige uttrykk, idet der ikke var stillet noget forlangende om tallmessig eller annen bestemt gradering av høstutbyttets kvantitet eller kvalitet.

Et sammendrag av innberetningene om høsten offentliggjordes hvert år; således fra 1829 til 1879 i «Departementstidende» og fra 1880 i «Årsberetning angående de offentlige foranstaltninger til landbrukets fremme». De årlige publikasjoner var gjerne ordnet i følgende tre avsnitt: 1. beretning om utsiktene for høsten, 2. beretning om utfallet av høsten, 3. beretning om tilstrekkeligheten av høsten. Den første var grunnlagt på innberetninger fra distriktene under vekstperioden, den annen umiddelbart etter innhøstningens avslutning og den tredje grunnet på innberetninger i de første måneder av det følgende år.

I denne form innkom og offentliggjordes høstberetningene helt til århundredets utgang.

Det første forsøk på å fastslå størrelsen av det absolutte høstutbytte blev foretatt i 1809. Dette var et isolert tiltak, fremkommet og gjennomført ved den på grunn av krig og blokade fremkalte nødstilstand.

Fra 1835 innhentes i forbindelse med de almindelige folketellinger tillike oppgaver over utsædens størrelse ved hvert bruk i Riket. I forbindelse med publikasjonen av disse oppgaver er der foretatt en beregning over høstutbyttets størrelse grunnet på oppgavene over utsæd i forbindelse med tilsvarende over foldigheten.

Senere er disse beregninger gjentatt for hver telling. De er i regelen utført således at de angir den gjennomsnittlige avl pr. år i det femår som avsluttes med tellingsåret.

Ved siden herav er der i forbindelse med fylkesmennenes femårsberetninger innhentet oppgaver for hvert femår over den almindelige utsæd og avl pr. mål samt foldighet.

Ved utgangen av forrige århundrede optok landbruksdirektøren arbeidet for en utvidelse og omordning av de årlige høstberetninger, således at de innkomne oppgaver kunde være tjenlige som grunnlag for en beregning over høstutbyttets absolutte mengde.

Reformen gjennomførtes ved Landbruksdepartementets sirkulære til fylkesmennene av oktober 1900, og det i forbindelse dermed utfordigede skjema med postvis opstilte spørsmål, hvilke skjemaer gjennom vedkommende fylkesmenn blev tilstillet lensmennene, som anmodedes om å tilbakesende dem i utfylt stand innen utgangen av oktober måned. Dette skjema inneholder foruten spørsmål vedrørende veirforholdene og andre omstendigheter som kan ha øvet innflydelse på høstens kvantitet og kvalitet m. v. følgende spørsmål:

1. Hvorledes kan årets utbytte i mengde betegnes? a. Høi, b. Vinter-sæd, c. Bygg, d. Havre, e. Poteter, f. Turnips, g. Havesaker (frukt), h. Havnegang eller Seterdrift? Svaret skulde angis i tall, således at 100 betegnet middelsårs utbytte; under eller over dette betegnedes med lavere eller høyere tall, f. eks. 80 hvis der var høstet 20 pct. mindre, og 115 hvis utbyttet var 15 pct. over et middelsår.

2. Hvordan var kvaliteten av: a. Fôravlingen? b. Kornavlingen, c. Potetavlingen? Kvaliteten skulde betegnes med: dårlig, mindre god, middels, god og meget god. Middelsavlingens absolutte størrelse beregnedes for de forskjellige perioder av det Statistiske Centralbyrå på grunnlag av de almindelige tellingers oppgaver i forbindelse med skjønsmessige oppgaver over foldighet og utbytte pr. arealenhet.

Fra og med året 1900 har Landbruksdepartementet på grunnlag av de således innhentede opplysninger hvert år utgitt detaljerte høstberetninger med beregninger over høstutbyttets mengde og kvalitet samt inneholdende opplysninger om veirforholdene m. v. Etterhånden er disse beretninger blitt mer utførlige, idet navnlig flere kulturer er tatt med i beregningene, likesom verdiberegning er tilføiet. I 1907 blev således for første gang optatt på skjemaet spørsmål om utbyttet av blandkorn, erter og vilde bær. Dessuten blev for alle

kjernevekster tilføjet en rubrikk for halm, likesom der blev innhentet særskilte opgaver for frukt og for grønn saker.

I 1911 blev, ved kgl. resolusjon av 9 juni, følgende endringer og næiere utformning i reglene for høstopgavens innhentelse bestemt:

1. at lensmenn og fylkesmenn herefter fritas for å avgi særskilt beretning om utsiktene for årsveksten og høstens tilstrekkelighet.

2. at fylkesmennene pålegges å innsende særskilt beretning når årsveksten i det hele eller nogen del av denne er så mislig at der kan bli spørsmål om ekstraordinære foranstaltninger fra det offentliges side til avhjelpelse av årets verste følger.

3. at beretning om utsiktene for årsveksten blir å avgi av fylkenes landbruksfunksjonærer på den måte som Landbruksdepartementet bestemmer.

4. at beretning om høstens utbytte avgis av lensmenn og fylkesmenn etter Landbruksdepartementets nærmere bestemmelser.

Ved den næiere utformning av punkt 3 anordnet departementet at fylkenes landbruks- og havebruksfunksjonærer i hver av månedene mai, juni, juli, august og september har å avgi innberetning om årsvekstens stilling og utsiktene for høsten. Likeså skulde de innberette om förbeholdningene og deres tilstrekkelighet m. v.

På grunnlag av de således innhentede opplysninger er der for hver måned utarbeidet for hele riket en oversikt som bl. a. har vært tilstillet pressen.

Ved utferdigelsen av disse opgaver over utsiktene for årsveksten benyttedes betegnelsene meget god, god, middels, mindre god.

Heri er der ved utferdigelsen av skjemaene for inneværende år skjedd den forandring at der nu, i likhet med hvad tilfellet før var for opgavene vedkommende høstutbyttet, skal angis i procenter hvorledes utsiktene for høsten forholder sig til middelsåret, idet dette settes til 100.

Vedrørende de årlige beretninger om høsten i Norge, som utarbeides og publiseres av Landbruksdepartementet, kan enn videre følgende bemerkes:

De absolutte mengder av de forskjellige avgrøder har forsåvidt korn og poteter angår tidligere vært angitt i rummål (td., hl.), i de senere år tillike i vekt (tonn).

Til benyttelse ved oversikter og sammenligninger mellem de forskjellige års utbytte og innbyrdes mellem de forskjellige avgrøder har man som felles enhet benyttet verdiberegning, til dels (dog kun forsåvidt angår korn og poteter) en beregning i byggverdier.

2. Til Vurdering af den norske Høststatistik's Nøjagtighed.

Af Sekretær Skappels foranstaaende Redegørelse fremgaar, at det, for at kunne udnytte de ved Høst-Indberetningerne tilvejebragte Oplysninger om Høstudbyttet i Procent af et Middelaars Udbytte, er nødvendigt at kende Gennemsnitsavlingen af hver af de forskellige Afgrøder indenfor de enkelte administrative Distrikter. I de Tabeller, der af det statistiske Centralbureau udarbejdes paa Grundlag af Amternes Femaarsberetninger, og hvoraf den sidst foreliggende omfatter Aarene 1911—15, haves Oplysning om Gennemsnitsavlingen pr. Arealenhed. Disse Oplysninger hviler paa skønsmæssige Opgivelser fra Lensmændene. Om Størrelsen af det til de enkelte Afgrøder benyttede Areal faas Oplysning gennem de periodiske Jordbrugstillinger, der normalt skal afholdes hvert 10de Aar, og hvoraf den sidste afholdtes 1. Januar 1918. Beregningen illustreres ved følgende Eksempel.

Beregning af Udbyttet af Rug i Østfold Fylke 1920:

Areal: 3 747 ha

Gennemsnitsavling pr. Maal (å 10 ar) i Aarene 1911—15: 2.45 hl.

Høstudbytte i Procent af Middelaaret: 96

Beregnet Udbytte: $3\,747 \times 24.5 \times 0.96 = 88\,128$ hl.

Af de tre Faktorer, der indgaar i Beregningen af Høstudbyttets Størrelse, er Arealangivelsen for saa vidt den sikreste, som den skyldes en Optælling

af Opgivelser for hvert enkelt Brug. Arealtællinger holdes imidlertid kun med ret lange Mellemrum (i Forbindelse med de tiaarlige Jordbrugstællinger). Der kan saaledes blive ret betydelig Usikkerhed paa de Areal-Tal, hvormed der regnes. — De to andre Faktorer beror begge paa skønmæssige Vurderinger. Hvad særlig angaar de aarlige Vurderinger af Høstudbyttet i Procent af Middelhøst er at bemærke, at en Undersøgelse af disse Tal for en Aarrække giver Mulighed for at bedømme, hvorvidt de giver et Billede, der nogenlunde stemmer overens med de virkelige Forhold. Gennemsnittet for en længere Aarrække skulde give 100 Procent; Gennemsnitstallene for Perioden 1900—14 saavel som for Perioden 1908—19 ligger imidlertid for alle Afrødearter under 100. Til Forklaring heraf anføres følgende: »Naar en Gaardbruger skal angive et Middelaar — altsaa i Virkeligheden Gennemsnittet af Avlingen i en Aarrække — ser han let bort fra Uaar. Hvad han kalder Middelfkastning kun til at udtrykke hans Forventning, hans nøgterne Krav til Gaardens Afkastning. Han beregner ikke det aritmetiske Gennemsnit af de enkelte Aars Avl, men tænker paa den Avlingsmængde, som er den hyppigste, den almindeligste. Men da regner han ikke med de Aar, da Avlingen slaar fejl, han skønner Middelaavlingen for højt. Dette medfører, at hans Skøn over Aarets Avl i Procent af den forventede Middelaavling bliver for lavt ansat. For de Kulturer, som er mest aarsikre, giver de skønmæssige Opgivelser de bedste Resultater. (Norges officielle Statistikk. VI. 167. Side 35).

3. Høstudbyttet, bestemt ved direkte Maalinger.

En Mulighed for til en vis Grad at prøve den norske Høststatistik's Nøjagtighed byder de periodiske Jordbrugstællinger. Paa det Spørgeskema, der anvendtes ved Jordbrugstællingen i 1918, var saaledes optaget en Rubrik til Angivelse af Avlen i 1917. Paa det Tidspunkt, da Tællingen afholdtes, havde den paa Grund af Verdenskrigen herskende Krise og de offentlige Foranstaltninger, der var iværksat til Fremme af Produktionen og Regulering af Forbruget, imidlertid skabt en almindelig Tendens hos Jordbrugerne til at opgive for lavt, og denne Tendens gjorde sig særlig gældende overfor Opgivelserne om Avlens Størrelse, saaledes at man ikke mente at turde tillægge de paa-gældende Tal synderlig Betydning. Dette gælder i særlig Grad Opgivelserne om Størrelsen af Avlen af Korn og Rodfrugter, og disse Tal er derfor ikke blevet offentliggjorte. Ogsaa Besvarelsen af Spørgsmaalet om Mængden af indhøstet Hø var mangelfuld, men ikke desto mindre giver denne Gren af Undersøgelsen i visse Henseender Fingerpeg, som ikke er uden Interesse, saaledes om Forholdet mellem Høudbyttet af de forskellige Arter af Eng. Man har her et Eksempel paa, hvorledes et i og for sig daarligt statistisk Materiale kan give brugbare, ja endog værdifulde Oplysninger. De ved Verdenskrigen foranledigede Vanskeligheder for Landets Forsyning førte iøvrigt til, at der i 1918 blev foretaget en ekstraordinær Undersøgelse, der blandt andet tog Sigte paa at bestemme Høstudbyttet med større Nøjagtighed end den, der kan tillægges den ordinære Høststatistik. Undersøgelsen foretoges pr. 20. Juni 1918 af Statens Rationeringsdirektorat; den omfattede — foruden Arealanvendelse og Husdyrhold — tillige en Undersøgelse af Vægten af Kærneudbyttet af Korn og Ærter, af Kartoffler, Kaalearter og Turnips samt af Hø. Det ejendommelige ved denne Undersøgelse er, at den for en Del hviler paa direkte Maalinger. For Avlens Vedkommende var det fastsat, at Maaling (Vejning) skulde ske paa mindst 5 forskellige Steder indenfor hvert Næringsnævns Omraader. For Hø, Kartoffler, Kaalearter og Turnips blev der udstukket retvinklede Afsnit af bestemt Størrelse, og Avlen paa disse blev vejjet. For Korn og Ærter bestemtes Avlens Størrelse paa den Maade, at det samlede Areal for hver Art af Afrøde paa de til Undersøgelse udtagne Brug blev opmaalt, og Kærnen vejjet ved Tærskningen. Til Undersøgelse valgtes saadanne Brug, hvor der tærskedes tidlig, og hvor hele Avlen aftærskedes under eet. Ved Valget af Brug blev der lagt Vægt paa, at Undersøgelsen kom til at omfatte Jorder med Middelfkastning, og at Brug af forskellig Størrelse blev repræsenteret.

Som det fremgaar af det foran anførte omfattede denne Undersøgelse ikke samtlige Ejendomme, men kun et repræsentativt Udsnit, som imidlertid var ret betydeligt, idet der forelaa Maalinger for ca. Halvdelen af Kornarealet, Halvdelen af den kunstige Engs Areal og to Femtedele af det naturlige Engareal.

Bearbejdelsen foretoges paa den Maade, at man udregnede Gennemsnitsavlingen for hver Gaard, og af de saaledes fundne Gennemsnitsavlinger beregnede man for hvert Herred det aritmetiske Middeltal og multiplicerede dette med Herredets Areal af vedkommende Afrødeart. Fylkernes Middeltal beregnedes ved vejede Gennemsnit, idet de enkelte Herreders Areal og beregnede Avling opsummeredes, og Fylkegennemsnittene udfandt ved at dividere de opgivne Herreders Avling med deres Areal. Man betragtede altsaa de opgivne Herreder som repræsenterende hele Fylket. Denne Fremgangsmaade er afvigende fra den, der benyttes ved den af Landbrugsdirektøren udarbejdede aarlige Høststatistik, hvor der bruges et simpelt Gennemsnit ved Bestemmelsen af de enkelte Fylkers Avling.

Det er af Interesse at sammenligne Resultaterne af denne paa direkte Maalinger hvilende Undersøgelse med den ordinære Høststatistik Resultater. Det viser sig, at den ordinære Høststatistik for alle Kornsorternes Vedkommende gav højere Tal; Forskellen, der for de forskellige Kornsorter varierede mellem 1.8 og 7.8 Procent, var dog for den samlede Kornhøst under eet ikke betydelig, nemlig kun 3.9 Procent. Om den ovenfor omtalte forskellige Fremgangsmaade ved Gennemsnitsberegningen for Fylkerne har nogen Andel i Differencen — og da hvilken — lader sig ikke afgøre paa Grundlag af de Oplysninger, der foreligger.

III. Sverige.

1. Den almindelige Organisation.

Den Fremgangsmaade, der for Tiden benyttes ved Udarbejdelsen af Høststatistikken i Sverige, hviler i Hovedsagen paa Bestemmelserne i Reglement af 13. December 1912 angaaende Foranstaltninger til Tilvejebringelse af Oplysninger til Rigets officielle Jordbrugsstatistik.

I Henhold til det nævnte Reglement foretages der aarlige jordbrugsstatistiske Lokalundersøgelser paa den Maade, at hvert Husholdningsselskabs Omraade er delt i 8 Distrikter, hvoraf et undersøges hvert Aar, saaledes at hele Riget er fuldstændig undersøgt i Løbet af 8 Aar¹⁾. Undersøgelserne foretages ved Husholdningsselskabernes Foranstaltning af dertil antagne sagkyndige Personer, de saakaldte »Lokalundersøgere«. Inddelingen af hvert Husholdningsselskabs Omraade i 8 Distrikter samt den Rækkefølge, hvori de forskellige Distrikter skal undersøges, fastsættes efter Forslag af vedkommende Husholdningsselskabs Forvaltningsudvalg af det statistiske Centralbureau, som ligeledes efter Forslag af Forvaltningsudvalget fastsætter en Plan for hvert Aars Lokalundersøgelser. Til Brug ved Udførelsen af Lokalundersøgelserne foretages der hvert Aar ved det statistiske Centralbureaus Foranstaltning Udtog af Mandtalslisterne for de Sogne og Stæder, som skal undersøges; paa disse Udskrifter af Mandtalslisterne opføres Navnene paa samtlige Landbrugsejendomme, deres Ejere og Brugere. De ved Undersøgelserne indsamlede Oplysninger indtegnes for hver Jordlod (»brukningsdele») paa et særskilt Spørgeskort, hvortil Formularen udarbejdes af det statistiske Centralbureau og Landbrugsstyrelsen i Forening. For Udførelsen af Lokalundersøgelserne m. m. udarbejder det statistiske Centralbureau og Landbrugsstyrelsen en Instruktion. Bearbejdelsen af det ved de jordbrugsstatistiske Lokalundersøgelser

¹⁾ Efter at den 8-aarige Turnus for Lokalundersøgelserne nu er udløbet, er der ikke planlagt nogen ny Turnus, og Spørgsmaalet om en Nyorganisation af Høststatistikken i Sverige er f. T. under Overvejelse.

tilvebragte Materiale foretages af det statistiske Centralbureau. Lokalundersøgelserne, hvis Antal veksler mellem ca. 80 og ca. 100, er for største Delen praktiske Landbrugere, Lærere ved Landbrugsskoler, Jordbrugs- og Mejerikonsulenter, Kontrolassistenter, Studerende ved Landbrugsinstitutter, Folkeskolelærere og l. — De Oplysninger, der tilvebringes gennem Lokalundersøgelserne, vedrører: Arealets Anvendelse, Udsæden, Høstudbyttet og Kreaturbestanden.

Ved Siden af Lokalundersøgelserne, som hvert Aar kun omfatter en Ottededel af Riget, indsamles til Brug for den officielle Jordbrugsstatistik visse aarlige Oplysninger for hele Riget til Belysning af saadanne Forhold, som er underkastet større Forandringer fra Aar til Aar. Til Meddelelse af saadanne Oplysninger paahviler det Husholdningsselskaberne at udpege dels et Ombud for hvert Herred (»häradsombud«), dels et Ombud for hvert Sogn (»sockenombud«). De Oplysninger, der meddeles af disse Ombud, er følgende. Herredsombudene indsender den sidste Søndag i hver af Maanederne Maj—September Beretninger om Vækstforholdene og Høstudsigterne, og endvidere før Midten af November Maaned en foreløbig Meddelelse om Høstens Udfald. Sogneombudene indsender før Udgangen af Februar Maaned til vedkommende Husholdningsselskab Oplysning om Høstudbyttet (og Arbejdsløbninger) det foregaaende Aar. For saa vidt det statistiske Centralbureau efter Samraad med Husholdningsselskaberne maatte anse det for nødvendigt, skal Sogneombudene endvidere før Udgangen af Juni Maaned indsende Oplysninger om Anvendelsen af det dyrkede Areal i det paagældende Aar til eventuel Brug ved Beregningen af Høstudbyttets Størrelse. For de Oplysninger, der indsamles af Herreds- og Sogneombudene, fastsættes Formularer af det statistiske Centralbureau og Landbrugsstyrelsen. Det af Ombudene tilvebragte Materiale bearbejdes af det statistiske Centralbureau.

2. Beretninger om Høstudsigterne.

Som foran nævnt, indsender Husholdningsselskabernes Herredsombud ved Slutningen af hver af Maanederne Maj—September skønsmæssige Meddelelser om Høstudsigterne (»allmänna omdömen om årsväxten«). For hver Art af Kornafgrøder, Rodfrugter og Hø gives en Karakterbetegnelse, hvorved benyttes følgende Skala: 5 = mycket god skörd, 4 = god skörd, 3 = medelmåttig skörd (medelskörd), 2 = betydligt under medelmåttig skörd, 1 = nära missväxt, 0 = fullständig missväxt. Desuden indskydes i Skalaen to Mellemkarakterer, nemlig 3.5 = över medelmåttig men till myckenheten icke fullt »gode« skörd, og 2.5 = under medelmåttig men likväl icke »betydligt under medelmåttig« skörd. — Ved Siden af disse Karakterbetegnelser gives endvidere i Tekstform Oplysninger om Vejrligets Indflydelse paa Vækstforholdene, om Plantesygdomme og Insektangreb m. m. Endelig meddeles i Herredsombudenes Rapport for September Maaned en skønsmæssig Angivelse af Høstudbyttet (i kilogram pr. Hektar) af Vinterhvede og Vinterrug. De paa Grundlag af Herredsombudenes Beretninger udarbejdede Oversigter offentliggøres hver Maaaned af det statistiske Centralbureau.

3. Den foreløbige Høstberetning.

Materialet til den foreløbige Høstberetning udgøres i det væsentlige af de Meddelelser, som før Midten af November Maaned afgives af Husholdningsselskabernes Herredsombud. I disse Rapporter gives der for hvert Herred (tingslag) en skønsmæssig Vurdering af Høstudbyttet (i kilogram pr. hektar) af de forskellige Kornafgrøder, Bælgrugtafgrøder, Rodfrugter, Hø og Halm. Endvidere angives efter Skøn Vægten (i kilogram pr. hektoliter) af Kornsorter og Bælgrugter. For alle Arter af Afgrøder meddeles desuden Prisen pr. 100 kilogram for Varer af Aarets Middelkvalitet. Endelig ledsages de talmæssige Angivelser af Bemærkninger om Høstens Beskaffenhed (om den er godt bjerget, skadet af Regn, af Plantesygdomme o. lign.). Paa Grundlag af de indsendte

Beretninger beregner det statistiske Centralbureau for hvert Amt (län) det gennemsnitlige Høstudbytte pr. hektar og den gennemsnitlige Pris pr. 100 kilogram samt for Korn- og Bælgrugtafgrødernes Vedkommende Middelvægten pr. hektoliter. — Den foreløbige Høstberetning bliver imidlertid ikke staaende ved en Gengivelse af de Resultater, der alene kan udledes af Herredsombudenes Rapporter. Der foretages tillige en Beregning af selve Høstudbyttets Mængde og Værdi. De hertil nødvendige Oplysninger om Størrelsen af de Arealer, der er anvendte til hver enkelt Afgrøde, faas normalt fra Lokalundersøgelserne, der — som foran nævnt — hvert Aar omfatter en Ottendedel af Rigets Totalareal. Disse Arealtal kan altsaa kun være approksimative og i de senere Aar har man derfor skaffet sig mere eksakte Oplysninger om Arealet gennem særlige Undersøgelser (»arealinventeringer«.). Saadanne Areal-tællinger er foretagne i 1917, 1918 og 1919. Det er egentlige Tællinger, der hviler paa Opgivelser fra hver enkelt Jordbruger (bortset fra Jordlodder under en Fjerdedel hektar). Ved Beregningen af Høstudbyttet i 1920 anvendtes hovedsagelig Arealoplysningerne fra den i 1919 foretagne Arealtælling. For imidlertid at erholde Kendskab til de Forandringer, der i Løbet af det mellem-liggende Aar var foregaaet med Hensyn til Agerjordens Anvendelse, lod det statistiske Centralbureau efter Samraad med Landbrugsstyrelsen Sogneombudenes indberettede skønsmæssige Oplysninger om Forøgelser og Formindskelser indenfor hver Kommune af de til hver Art af Afgrøder anvendte Arealer. Med Vejledning i disse Indberetninger foretoges en Beregning af de omtrentlige Arealer i 1920.

4. Den endelige Høstberetning.

Medens Materialet til den foreløbige Høstoppørelse — som foran nævnt — tilvejebringes af Husholdningsselskabernes Herredsombud, skaffes der ved Hjælp af Sogneombudene nye Indberetninger til Brug for den endelige Høstberetning. Sogneombudenes Beretninger, der afgives inden Udgangen af Februar Maaned, giver for hvert Sogn og hver Stad en Vurdering af Høstudbyttet (pr. hektar eller pr. Tønde Land) af hver Art af Afgrøder. Udbyttet angives i kilogram, i Sække à 100 kg, i hektoliter, i Tønder eller i Kubikfod. Opgivelserne er vel i Hovedsagen skønsmæssige, men det er dog foreskrevet, at der skal fremskaffes Oplysninger fra et saa stort Antal Jordbrugere, at der haves tilstrækkelig Vejledning til Beregning af Høstudbyttet pr. Arealenhed for hele Sognet. Ligesom i Indberetningerne til Brug ved den foreløbige Høstberetning tilføjes Bemærkninger om Høstens Beskaffenhed. For Kornafgrødernes Vedkommende angives Vægten pr. hektoliter eller pr. Tønde. Vægtangivelsen gælder Vægten i Gennemsnit for hele Høsten, altsaa ikke alene for den salgbare Vare. Opgivelserne af Høstudbyttet refererer sig alene til den Sæd, der høstes i moden Tilstand, men ved Siden heraf meddeles hvor stor en Brøkdel af de med Hvede, Rug, Byg, Havre og Blandsæd besaaede Arealer, der er anvendt til Afgræsning eller Grønfoder. Medens Oplysningerne for Hovedafgrødernes Vedkommende angaar Høstudbyttet pr. Arealenhed, gives for Kløverfrø, Græsfrø, Tobak, Høfrø m. m. en skønsmæssig Meddelelse om Vægten af hele Høsten indenfor Sognet. Endelig gives der i Tekst Oplysninger om Græsningens Beskaffenhed, Vejrforhold, Høsttid, Hagl- og Regnskade, Frost, Insektangreb o. l.

Ved Beregningen af Høstudbyttets Mængde benyttes, ligesom ved den foreløbige Høstberetning, de foreliggende Oplysninger om Arealet, dels fra Lokalundersøgelserne. dels (for de seneste Aars Vedkommende) fra de ekstraordinære Areal-tællinger.

Ligesom ved den foreløbige Høstberetning foretages Beregninger af de forskellige Afgrødernes Gennemsnitsvægt og Værdi. Med Hensyn til det sidst-nævnte Punkt har de under Krigsaarene fastsatte Maksimalpriser naturligvis bevirket, at den beregnede Værdi ikke kan betragtes som et adækvat Udtryk for Høstresultatet set fra Jordbrugsnæringens Synspunkt.

Ved Siden af den beregnede Totalværdi anvendes et andet Helhedsud-

tryk for Høsten, idet Høstudbyttet af de forskellige Afgrøder omregnes til en Enhed, der saa nær som muligt angiver hver Afgrødearts rent fysiologiske Næringsværdi. Ved denne Beregning anvendes en Række faste Omregningstal, idet der ikke (som i Danmark) tages Hensyn til Rodfrugternes forskellige Tørstofindhold i de enkelte Aar. Ved Sammentælling af det beregnede Antal Foderenheder eller Høstenheder faas et Helhedsudtryk for Høstmængden af Korn, Bælg-sæd, Rodfrugter, Hø og Halm. For imidlertid at naa til en fuldstændig Opgørelse af hele Jordbrugets Afkastning af Planteprodukter foretages en supplerende Beregning med Hensyn til Rodfrugttop, Græs og Grøn-foder. Denne Beregning, der hviler paa visse almindelige Forudsætninger om Forholdet mellem Mængden af de paagældende Produkter og Mængden af de Afgrøder, hvortil de knytter sig, eller hvormed de er beslægtede, kan naturligvis ikke gøre Krav paa at betragtes som nøjagtig.

IV. Finland.

1. Historisk Oversigt.

Opriidelsen til den officielle Landbrugsstatistik i Finland maa søges i de Indberetninger, som det allerede før Midten af det 18de Aarhundrede paa-lagdes Landshøvdingene at afgive. Disse Indberetninger var dog nærmest af beskrivende Art, og det samme gælder delvis de aarlige, treaarlige og fem-aarlige Redegørelser, der fra 1799 tilvejebragtes af Landshøvdingene med Bistand af Kronefogderne og Magistraterne.

En for Landbrugsstatistikken meget betydningsfuld Reform gennemførtes i 1877, da det fastsloges, at Guvernørberetningerne skulde deles i en beskri-vende og en tabellarisk Afdeling. Den sidstnævnte skulde bl. a. indeholde Oplysning om Arealet af dyrket Jord, Udsæden og Høstudbyttet af de vig-tigste Afgrøder. Disse Oplysninger, der med Bistand af Kommunalraadene indsamledes gennem Lensstyrelserne, skulde afgives kommunevis, men saa-ledes, at Oplysningerne meddeltes for hvert enkelt Jordbrug.

I 1878 fremkom der fra den daværende Guvernør i Nylands Len, den senere Senator Friherre G. von Alfthan et interessant Forslag, gaaende ud paa at de Blanketter, hvorpaa Jordbrugerne gav Oplysning om Høstudbytte, Kreaturhold m. m., skulde suppleres med et Sæt Formularer, indrettede til at optage de samme Oplysninger for en Aarrække. De sidstnævnte Skemaer skulde saa forblive i Jordbrugernes Besiddelse, saaledes at disse herigennem fik en Art Bogføring over deres Bedrift. Dette Forslag støttedes af Statistisk Bureau, dog med den Ændring, at Blanketterne skulde samles i smaa Hæfter, som af Kommunalbestyrelserne skulde uddeles alene til de Jordbrugere, som ønskede det og som forpligtede sig til at stille Hæfterne til Raadighed for statistiske Formaal. Det var Tanken, at der herigennem ikke alene skulde vækkes Interesse for Bogføring hos Jordbrugerne, men at der efterhaanden skulde kunne dannes et Kataster til Nytte saavel for Statistikken som for Landbrugskreditten. Det af von Alfthan fremsatte Forslag blev ikke gennem-ført paa det daværende Tidspunkt, men den rigtige og sunde Tanke, der laa til Grund for det, blev senere taget op i noget modificeret Form (se nedenfor).

Efter en mindre Reform i 1888 af de for Landbrugsstatistikken fastsatte Regler nedsattes i 1898 en Kommission, som i Aaret 1900 bl. a. foreslog følgende Ordning: Landbrugsstatistikken skulde omfatte en Tiaarsstatistik, en aarlig og en maanedlig Statistik. Af de Oplysninger, der middelbart eller umiddelbart tjener Høststatistikken, skulde Oplysninger om Jordens Anvendelse indgaa i Tiaarsopgørelserne, medens Spørgsmaalene om Udsæd og Høstudbytte skulde indgaa i den aarlige Statistik. Endelig skulde der i Løbet af Sommeren indsamles maanedlige Oplysninger om Høstudsigterne og dermed sammenhørende For-hold. Til Tiaarsstatistikken skulde Primæroplysningerne tilvejebringes af sær-lig sagkyndige Personer. Den aarlige Statistik skulde af Kommunalbestyrel-

serne indsamles direkte hos de enkelte Jordbrugere. Endelig skulde Beretningerne om Høstudsigterne afgives af private Personer. Bearbejdelsen af det hele Materiale lagdes i Hænderne paa en statistisk Afdeling under Landbrugsstyrelsen. Dette Forslag gennemførtes ved en Forordning af 1907, som i det væsentlige giver Grundlaget for Høststatistikens nuværende Ordning.

2. Beretninger om Høstudsigterne.

Fra et større Antal Korrespondenter rundt om i Landet indsendes den 15de i hver af Maanederne Juni—September direkte til Landbrugsstyrelsen skematisk Indberetninger for hver Kommune om Høstudsigterne for de forskellige Kornsorter, Ærter, Kartoffler, Rodfrugter samt Ager- og Enghø. Høstudsigterne betegnes ved en Talskala fra 1 til 8, hvor de enkelte Tal har følgende Betydning: 8 = synnerligen god, 7 = god, 6 = öfver medelmåttig, 5 = medelmåttig, 4 = under medelmåttig, 3 = dålig, 2 = nära missväxt, 1 = missväxt. Beretningerne giver desuden Oplysninger om Vejrforholdene, Plantesygdomme, Insektangreb o. l.

3. Foreløbig Høstvurdering.

I Oktober Maaned indsendes fra hver Kommune til Landbrugsstyrelsen en foreløbig Vurdering af Høstudbyttet af Rug, Byg, Havre og Kartoffler. For disse 4 Afrøder indeholder Beretningerne Besvarelse af følgende 2 Spørgsmaal: »Huru mångte kornet erhalles enligt Eder uppskattning i Eder kommun?« og »Skördens relative värde?«. Ved Besvarelsen af sidstnævnte Spørgsmaal anvendes følgende Talbetegnelser: 8 = riklig, 7 = god, 6 = öfver medelmåttig, 5 = medelmåttig, 4 = mindre än medelmåttig, 3 = knapp eller ringa, 2 = nära missväxt, 1 = missväxt. Ved Bedømmelsen af Høsten skal ikke alene Korntallet, men ogsaa Kærnsens Vægt og Beskaffenhed, Halmens Mængde og Beskaffenhed samt andre Omstændigheder, der har Indflydelse paa Høstudbyttets Værdi, tages i Betragtning. I de foreløbige Høstindberetninger opgives endvidere en kvantitativ og kvalitativ Vurdering af Udbyttet af Hø i Kommunen.

4. Den endelige Høststatistik.

Oplysningerne til Brug for den endelige Høststatistik tilvejebringes gennem de Skemaer, der benyttes ved Aarsstatistikken. Disse Skemaer er samlede i Hæfter, hvoraf der uddeles et til hver Ejer og Indehaver af mandtalskreven Jord. Hvert Hæfte indeholder Formularer for flere Aar, og hver Aarsformular bestaar af en dobbelt Blanket. Jordbrugeren udfylder inden den 10. Juli den for vedkommende Aar bestemte Blanket in duplo. Den ene Del af Blanketten beholder Jordbrugeren selv, medens han afgiver den anden (indeholdende de samme Oplysninger) til Kommunalbestyrelsen. Kommunalbestyrelsen reviderer de af Jordbrugerne udfyldte Skemaer og bistaar ved Udfyldningen, hvor dette er fornødent. De kontrollerede Blanketter indsendes gennem Landshøvdingen til Landbrugsstyrelsen inden den 1. August. De Høststatistikken vedkommende Oplysninger i Aarskemaet er følgende: Det paagældende Brugs hele Høstudbytte det foregaaende Aar af Hvede, Rug, Byg, Havre, Blandsæd, Boghvede, Ærter og Bønner, Kartoffler, Roer, Spindestoffer, Hø. Endvidere: Udsæd af de forskellige Kornsorter og Kartoffler.

Løvrigt er en Ændring af Skemaet for Aarsstatistikken f. T. under Overvejelse.

V. Tyskland.

1. Oplysninger om Høstarealets Størrelse.

De for Høststatistikken nødvendige Oplysninger om Anvendelse af Landbrugsarealet blev i Tiden før Verdenskrigen tilvejebragte dels ved Opgørelser over det samlede Areal, dels ved aarlige Opgørelser over Størrelsen af de Arealer, der anvendtes til de vigtigste Afrøder.

Ved de store Arealteøllinger, der (siden 1878) afholdtes hver 10de Aar, kunde Forbundsstaterne selv bestemme, om de vilde gaa frem efter den individualstatistiske Metode (Enkeltskemaer) eller foretage Opgørelser paa Grundlag af de i de enkelte Kommuner eller Distrikter nedsatte Kommissioners skønsmæssige Indberetninger. Denne sidste meget simple Metode var dog næsten eneherkende: Man gik ud fra »Grundsteuerkatastrernes« Angivelser; de største Jordbrugere spurgtes om deres Arealanvendelse, og de derved fremkomne Resultater benyttedes saa ved Opgørelsen over Kommunernes samlede dyrkede Jord. Denne Fremgangsmaade blev til en vis Grad forbedret derved, at Taksationsdistrikterne dannedes ved Sammenlægning af økonomisk ensartede Omraader. Disse »store« Opgørelser dannede Grundlaget for de aarlige Opgørelser over Arealens Anvendelse: Hvert Aar skulde Kommuneforstanderne, eventuelt ved Sagkyndiges Medhjælp, i Begyndelsen af Juni Maaned beregne de vigtigste Afgrøders Arealer. De saaledes fremkomne Indberetninger betød i Praksis dog kun en skønsmæssig Forandring af de ved den forudgaaende store Opgørelse vundne Tal, og Kritiken mod denne Statistik blev stedse skarpere, eftersom Opgørelsen af Agerjordsarealet udviste en altfor stor Fremgang Aar for Aar.

I Krigsaarene var det af største Vigtighed at faa paalidelige Resultater frem. Man gik derfor ved den aarlige Opgørelse over Arealens Anvendelse i 1915 over til at benytte Individual-Metoden som Kontrol med Resultaterne af den ældre Fremgangsmaade. Det viste sig, at Afgrødernes Arealer efter Individual-Metoden laa 13—14 % under de efter den hidtidige Metode fremkomne Tal. De tyske Statistkere er i Almindelighed enige deri, at ingen af de to Metoder er fuldt tilfredsstillende, og at man i og for sig sandsynligvis vilde naa det nøjagtigste Resultat ved at kombinere begge Metoder. Siden 1916 har man dog alene anvendt Individual-Metoden, idet man dog stadig har forsøgt, ved Kommuneforstandernes og Kredskommissionernes Kontrol at forebygge alt for smaa Angivelser. Tællingskortene udfyldes ikke af Jordbrugeren selv, men af Tællere, som stiller Spørgsmaal til Jordbrugeren.

2. Vurderingen af Høstudbyttet før Høsten.

Landbrugskamrene og Landboforeningerne har udpeget Tillidsmænd, som for Distrikter med ensartet Jordbund (omfattende flere Smaakommuner) hvert Aar fra April til December i Begyndelsen af Maanednen indsender skønsmæssige Meddelelser om Høstudsigterne for de vigtigste Afgrøder. Der anvendes en Art Karaktersystem (Tallene 1—5), og disse Karakterbetegnelser suppleres med tekstmæssige Oplysninger og Forklaringer.

Ved Siden heraf udarbejdes der imidlertid Oversigter, som mere direkte tager Sigte paa en Forudvurdering af den kommende Høsts Udbytte.

Prøjsens og nogle andre Forbundsstaters statistiske Centralbureauer har, foranlediget ved en Anmodning fra det Internationale Landbrugsinstitut i Rom, siden 1910 udgivet saakaldte »Erntevorschätzungen«. Paa Grundlag af de ovenfor nævnte Tillidsmænds (Saatenstandsberichterstatter) Indberetninger foretager man et Skøn over det forventede Høstudbytte.

Denne i Fredstid meget stærkt kritiserede Statistik blev under og efter Krigen til en Nødvendighed af Hensyn til Lovgivningen om Brødkornsadministrationen. Kort før de enkelte Afgrøders Høst indberettes Udbyttet pr. ha, dels af de omtalte Tillidsmænd, dels ved en særlig i hver Kreds nedsat Kommission af Sagkyndige med Landraaden som Formand.

3. Statistikken over det endelige Høstudbytte.

I November Maaned indberetter de omtalte »Saatenstandsberichterstatter« om Hovedafgrødernes gennemsnitlige Udbytte pr. ha for vedkommende Distrikter. De indberettende Organer er endnu stadig de samme som før Krigen.

Men før Krigen multiplicerede man Gennemsnitstallene med de af Kommuneforstanderne m. fl. takserede resp. beregnede Areal, medens man

siden 1915 benytter de efter den individualstatistiske Metode fremkomne Arealer. I Aaret 1915 kunde man altsaa med Hensyn til Høstudbyttet sammenligne begge Metoders Tal: Det viste sig da, at enkelte Aigrøders Udbytte efter den individualstatistiske Metode kunde ligge indtil 18 %, under de ved den ældre Metode vundne Tal. Efter de af Preussisches Statistisches Landesamt gjorte Erfaringer kommer man Virkeligheden nærmest ved at anvende Gennemsnitstallene pr. ha paa de efter den individualstatistiske Fremgangsmaade beregnede Arealtal.

Man har allerede længe i Tyskland diskuteret det Spørgsmaal, om ikke ogsaa Udbyttet pr. Areal burde findes ved at udsørge de enkelte Jordbrugere.

1—6 og i Sverige Tallene 1—5, idet henholdsvis Tallene 4 og 3 er Udtryk for Middelhøst. Det System der fra og med 1921 anvendes i Norge, hvor Bedømmelsen angives som en vis Procent af Middelhøst, er i Virkeligheden det samme.

Værdien af de officielle Beretninger om Høstudsigterne er meget omstridt. Disse Beretninger koster et betydeligt Arbejde, idet Materialet maa tilvejebringes ved Samvirken af en stor Mængde Mennesker Landet over. Det er derfor paa sin Plads, at man prøver paa at gøre sig klart, i hvor høj (eller i hvor ringe) Grad Beretningerne om Høstudsigterne formaar at give en Forestilling om Udbyttet af den kommende Høst. En Analyse af Høstudsigts-Beretningerne for en Række Aar giver i saa Henseende nogen Vejledning.

Tabel 2.

Alle Kornafgrøder							Alle Aarene 1916—20						
Danmark													
Øerne	15. Juni	1. Juli	15. Juli	1. Aug.	15. Aug.	1. Sept.	Øerne	15. Juni	1. Juli	15. Juli	1. Aug.	15. Aug.	1. Sept.
	1916.....	218	223	230	236	228		226	Hvede.....	199	205	207	210
1917.....	160	157	152	159	158	152	Rug.....	196	200	203	210	207	203
1918.....	166	177	188	193	191	196	Byg.....	177	185	197	208	203	197
1919.....	186	195	212	222	222	221	Havre.....	188	189	197	203	203	197
1920.....	214	217	220	229	226	210	Blandsæd...	184	190	198	208	203	201
	944	969	1002	1039	1025	1005		944	969	1002	1039	1025	1005
Jylland							Jylland						
1916.....	223	226	231	239	238	236	Hvede.....	187	195	198	198	194	197
1917.....	160	168	158	162	159	158	Rug.....	181	186	191	195	195	195
1918.....	181	180	190	203	197	196	Byg.....	184	185	195	203	200	197
1919.....	167	174	187	196	193	197	Havre.....	191	187	194	204	201	203
1920.....	198	195	206	206	205	205	Blandsæd...	186	190	194	206	202	200
	929	943	972	1006	992	992		929	943	972	1006	992	992
Sverige													
	31. Maj	30. Juni	31. Juli	31. Aug.	30. Sept.			31. Maj	30. Juni	31. Juli	31. Aug.	30. Sept.	
1916.....	224	238	256	250	237		Høsthvede..	159	162	163	161	154	
1917.....	188	166	171	174	170		Høstrug...	142	144	147	146	144	
1918.....	211	200	209	206	198		Byg.....	155	155	163	160	158	
1919.....	206	225	238	238	235		Havre.....	149	156	166	163	159	
1920.....	217	225	227	220	215		Blandsæd...	149	153	164	163	158	
	1046	1054	1101	1088	1055			1046	1054	1101	1088	1055	

I Tabel 1 findes gengivet for Danmark (særskilt for Øerne og Jylland) og for Sverige Gennemsnitstallene fra Høstudsigts-Beretningerne i Aarene 1916—20. Allerede en umiddelbar Betragtning af disse Tal giver Indtryk af, at Bedømmelsen som oftest varierer ret stærkt fra det ene Tidspunkt til det andet indenfor Vækstperioden. Dette er jo rimeligt, da Bedømmelsen i det enkelte Øjeblik kun giver — og kun kan og skal give — et Billede af Afgrødens Væksttilstand paa det paagældende Tidspunkt. Da Afgrødens Tilstand i hvert enkelt Øjeblik er stærkt paavirket af Vejrforholdene (Temperatur, Nedbør), og da disse normalt veksler stærkt igennem Perioden, er det at vente, at der maa fremkomme betydelige Variationer i Bedømmelsesresultaterne.

Tabel 3.

	Høstudsigterne efter Bedømmelsen 1. Septbr.					Høstudbytte i Deciton pr. Hektar					
	1916	1917	1918	1919	1920	1916	1917	1918	1919	1920	1909-18 gsnrl.
Danmark:											
Øerne											
Hvede	4,4	3,1	4,4	4,6	4,2	27,9	23,0	31,7	33,6	29,4	30,3
Rug	4,1	3,4	4,3	4,4	4,1	19,0	18,0	21,6	23,8	22,1	23,4
Byg	4,6	2,8	3,8	4,4	4,1	22,2	16,9	22,9	25,5	23,7	24,9
Havre	4,8	2,9	3,4	4,3	4,3	23,7	16,0	20,7	24,2	23,3	22,3
Blandsæd....	4,7	3,0	3,7	4,4	4,3	22,7	15,7	20,6	23,8	23,3	23,0
Jylland											
Hvede	4,4	2,8	4,3	3,9	4,3	22,6	17,9	25,1	25,4	25,0	28,4
Rug	4,4	2,9	4,1	3,8	4,3	12,3	10,3	11,6	13,4	12,4	15,1
Byg	4,8	3,2	3,8	4,0	3,9	17,8	14,9	16,8	18,9	17,7	20,2
Havre	5,1	3,5	3,7	4,0	4,0	15,4	12,8	13,9	15,2	14,4	16,8
Blandsæd....	4,9	3,4	3,7	4,0	4,0	15,9	12,8	13,8	15,9	14,9	17,7
	Høstudsigterne efter »allmänna omdömena« 30. Septbr.					Høstudbyttet i Deciton pr. Hektar					
	1914	1915	1916	1917	1918	1914	1915	1916	1917	1918	1911-15 gsnrl.
Sverige:											
Høsthvede...	3,3	3,3	3,3	2,3	3,0	21,3	21,1	19,5	15,1	17,0	20,7
Høstrug	3,3	2,6	2,9	2,0	3,0	17,5	15,6	14,8	10,8	13,1	16,0
Byg	2,7	3,3	3,6	2,8	2,9	15,6	17,7	17,9	14,0	13,6	18,0
Havre	2,0	3,5	3,7	2,8	2,8	10,3	15,6	16,0	11,4	11,1	14,7
Blandsæd....	2,2	3,4	3,7	2,5	2,9	12,2	18,6	18,8	12,4	14,2	17,4
	Procent af Middelhøst										
Danmark:											
Øerne											
Hvede	110	78	110	115	105	92	76	105	111	97	
Rug	102	85	107	110	102	81	77	92	102	94	
Byg	115	70	95	110	102	89	68	92	103	95	
Havre	120	73	85	108	108	106	72	93	108	104	
Blandsæd....	118	75	93	110	108	99	68	90	104	100	
Jylland											
Hvede	110	70	108	98	108	80	63	88	89	88	
Rug	110	73	103	95	108	81	71	77	89	82	
Byg	120	80	95	100	98	88	74	83	94	88	
Havre	128	88	93	100	100	92	76	83	90	86	
Blandsæd....	123	85	93	100	100	90	72	78	90	84	
Sverige:											
Høsthvede...	110	110	110	77	100	103	102	94	73	82	
Høstrug	110	87	97	67	100	109	98	93	68	82	
Byg	90	110	120	93	97	87	98	100	78	76	
Havre	67	117	123	93	93	70	106	109	78	75	
Blandsæd....	73	113	123	83	97	70	107	108	71	82	

Spørgsmaalet er nu bl. a., om der kan paavises en bestemt Tendens i disse Variationer. For at lette Undersøgelsen heraf er de i Tabel 1 indeholdte Tal sammendragne ved Opsummering (Tabel 2). Tallene viser, at det almindeligste er, at den laveste Vurdering falder i Begyndelsen af Perioden, at der derefter er en Stigning i Vurderingen indtil Tiden omkring 1. August, hvorefter der følger nogen Nedgang. Det er sandsynligt, at denne Bevægelse i Tallene hænger sammen med de meteorologiske Forhold. Danmark (og Sverige) har i Reglen en tør Forsommer, »Regnen kommer for sent» siger Landmanden. Deraf de forholdsvis lave Vurderinger i Juni. Naar saa endelig Nedbøren kommer, øver den en stærk Indflydelse paa Markernes Udseende, Vurderingerne af Høstudsigterne faar et lysere Præg. Men ligesom man i Forsommeren er tilbøjelig til at vurdere for lavt, saaledes ser man omkring 1. August nærmest for lyst paa Tingene. Mod denne overdrevne Optimisme følger som oftest en Reaktion, især da Tiden omkring 1. August hyppigt er regnfuld, medens man paa dette Tidspunkt af Hensyn til Indhøstningen ønsker tørt Vejr. Reaktionen giver sig Udtryk i de seneste Vurderinger lige før Høst.

Det synes nu rimeligt at antage, at af de under Vækstperioden foretagne Høstvurderinger vil den seneste som Regel være i bedst Overensstemmelse med det virkelige Høstresultat. I Tabel 3 er for Danmarks Vedkommende (Øerne og Jylland hver for sig) foretaget en Sammenstilling af Høstudsigtstallene pr. 1. September i hvert af Aarene 1916—20 med Høstudbyttet i D.Ct. pr. Hektar i de samme Aar. Endvidere er anført det gennemsnitlige Udbytte pr. ha for Femaaret 1909—13, der i den officielle danske Høststatistik regnes for at betegne en Art Normal. Tilsvarende Tal for Sverige er anførte for hvert af Aarene 1914—18; som betegnende det normale er her valgt Gennemsnittet af de 5 Aar 1911—15. For begge Lande er udregnet Høstværditalle i Procent af det Tal, der angiver Middelhøst (i Danmark 4, i Sverige 3) og Høstudbytte-tallene for de enkelte Aar i Procent af det benyttede Femaars Middeltal. En Sammenligning af de to Rækker af Procenttal giver et Bidrag til Vurdering af Høstudsigtstallene ved Vækstperiodens Slutning.

Det vil ses, at der i Almindelighed er ret god Overensstemmelse i Talrækkernes Forløb; i enkelte Tilfælde er de næsten parallelle. Som Regel ligger den Række, der angiver Høstudbyttet i Forhold til Middeludbyttet, noget lavere end den Række, der angiver Vurderingen pr. September i Forhold til Middelhøst. Dette kunde synes at tyde paa, at Høstudbyttet gennemgaaende vurderes noget for højt, men det kan selvfølgelig ogsaa skyldes, at de Femaar, der er valgt som Sammenligningsbasis, har et Gennemsnitsudbytte, der ligger noget over det normale.

Bilag C til Betænkning Nr. 5.

Litteraturfortegnelse vedrørende Høststatistikens Metoder.

- Statistisk Bureaus Historie. Udgivet af Statens statistiske Bureau. København 1899.
- Det statistiske Departement 1896—1920. Udgivet af det statistiske Departement. København 1920.
- Forhandlinger ved det i Kristiania den 21., 22., 23. og 24. August 1894 afholdte nordiske statistiske Møde. (Tillæg Nr. 1 til »Meddelelser fra det statistiske Centralbureau«, 12te Bind). Kristiania 1894.
- Norges officielle Statistik. V. 145. Jordbruketstillingen i Kongeriket Norge 30. September 1907. Tredje Hefte: Oversigt m. v. (S. 160 ff.). Kristiania 1911.
- Norges officielle Statistik. VI. 167. Areal- og husdyrtellingen pr. 20. Juni 1918. Avholdt af statens rationeringsdirektorat. (S. 29 ff.). Kristiania 1920.
- Statistiska kommittéens betänkande. Jordbruksstatistik. Stockholm 1908.
- Sveriges officiella Statistik. Jordbruk och boskapsskötsel år 1913. (S. 1—6). Stockholm 1916.
- Betänkande af komitén för omorganisation af jordbruksstatistiken. Helsingfors 1900.
- Bidrag til Finlands officiella statistik. III Landthushållning. 3. Jordbruk og boskapsskötsel i Finland år 1908. Helsingfors 1910.
- Statistiska meddelanden utgifna af Statistiska Centralbyrån i Finland. 17. H. Paavilainen: Om landthushållningen och åtgärderna för dess främjande åren 1908—10, med beaktande af utvecklingen under senaste årtionde. Helsingfors 1914.
- Institut International d'Agriculture. L'organisation des services de statistique agricole dans les divers pays. Rome 1909.
- Organisation du Service de la Statistique Agricole en France. Bulletin mensuel de l'Office de renseignements agricoles. Paris 1909.
- Einar Cohn. Høstudsigter og Høstudbytte i Danmark. Nationaløkonomisk Tidsskrift. 49. Bind. København 1911.
- Ernest H. Godfrey. Methods of Crop Reporting in Different Countries. Journal of the Royal statistical Society. Vol LXXIII. London 1910.
- Dr. Haselberger. Erntefeststellung und Bewirtschaftung des Getreides. Allgemeines statistisches Archiv. 11 Band 1918—19, Hefte 1—2. München, Berlin og Leipzig 1919.
- Emile Levasseur. Les procédés de la statistique agricole. Bulletin de l'Institut International de Statistique. Tome XIII, 2 livraison. Budapest 1902.
- Lucien March. La statistique des états de culture. Bulletin de l'Institut International de Statistique. Tome XX, 2 livraison. Vienne 1915.
- Rudolf Meerwarth. Einleitung in die Wirtschaftsstatistik. Jena 1920.
- Umberto Ricci. Les différentes manières d'exprimer l'état des cultures et de réduire les expressions d'un système à celles d'un autre (Institut International d'agriculture. Assemblée générale, Troisième session 1911). Rome 1911.

- Umberto Ricci. Statistique internationale des états des cultures. Bulletin de l'Institut International de Statistique. Tome XIX, 3 livraison. La Haye.
- Umberto Ricci. Statistique internationale des superficies et des productions agricoles. Bulletin de l'Institut International de Statistique. Tome XX, 2 livraison. Vienne 1915.
- E. Sidenblad. Om uppskatning af årsväxten. Statistisk Tidsskrift 1890.
- H. D. Vigor. On the use of the »normal crop«. Journal of the Royal Statistical Society. Vol LXXIV. London 1911.
- F. Zahn. Die Statistik in Deutschland nach ihrem heutigen Stand. II Band. München u. Berlin 1911.
- Friederich Zahn. Fortbildung der Landwirtschaftsstatistik. Allgemeines Statistisches Archiv. 10. Band 1916—17. Hefte 3—4. München, Berlin und Leipzig 1917.

Betænkning Nr. 6.

De i Danmark under Krigsaarene anvendte særlige Høstbedømmelsesmaader.

Af Statskonsulent K. Hansen.

Efter Anmodning skal jeg herved meddele følgende angaaende særlige Høstbedømmelsesmaader, som jeg har bragt i Forslag, og som forsøgsvis har været anvendt.

Ved lange Køreture — mest med Automobil — som jeg i nogle Aar foretog for de fynske og sjællandske Landboforeninger for at besigtige Saasædmarker, lagde jeg mig efter under selve Kørselen at bedømme Foldudbyttet og Størrelsen af de Kornmarker, som jeg passerede. Da jeg havde erhvervet mig nogen Øvelse heri, gennemførte jeg en saadan Bedømmelse i større Udstrækning paa Fyn i Sommeren 1915. Talmaterialet herfra afgav jeg efter Aftale til Det statistiske Departement til Bearbejdelse. Departementet meddelte mig i Skrivelse af 30. September 1915 Resultatet af en Sammenligning af mine gennemsnitlige Foldtal med Gennemsnittet af samtlige fynske Sogneraads paa sædvanlig Maade opgivne Foldtal. Denne Sammenligning viser, at for de Sædarters Vedkommende, hvis Tøndevægt ligger i Nærheden af 100 kg (Rug, Hvede og Byg), er Overensstemmelsen i det hele ganske god, idet mine Tal dog i det hele ligger lidt højere end Sogneraadenes, højest for Hveden. For de lavvægtige Afgrøders Vedkommende (Havre og Blandsæd), er mine Tal lavere end Sogneraadenes, særlig for Blandsæd.

Trods Uoverensstemmelsen fandt jeg denne Bedømmelsesmaade brugbar, naar det var magtpaaliggende saa tidligt som muligt at have et Skøn over Kornhøstens Størrelse. Dette Tilfælde indtraf første Gang i 1917. Indenrigsministeriets Udvalg af 4. April 1917 havde bl. a. den Opgave at skulle planlægge den hensigtsmæssigste Anvendelse af Landets Høst. Ved sine Undersøgelser herover lagde Udvalget Gennemsnitshøsten for 1913—16 til Grund. Men da Udvalget senere paa Grund af stedse vanskeligere Udsigter for Tilførsler fra Udlandet fik Paalæg om at foretage sine Beregninger ud fra den Forudsætning, at Tilførsler af Korn og Foderstoffer udeblev, maatte Udvalget anse det for meget vigtigt allerede før det nye Høstaars Begyndelse at have et paalideligt Skøn over Kornhøstens Størrelse. Som Medlem af det nævnte Udvalg stillede jeg da efter stedfunden Forhandling med Det statistiske Departement Forslag om, at Udvalget iværksatte en Bedømmelse i Lighed med den, jeg forsøgsvis havde foretaget paa Fyn i 1915 men med den meget væsentlige Udvidelse, at der desuden med Bistand særlig af Landboforeningernes Planteavlskonulenter foretoges Foldbedømmelse af samtlige Kornmarker (over 1 Tønde Lands Størrelse) i 200 Sogne, udpeget af Departementet under Hensyntagen til de nærmest forudgaaende Aars Foldudbytte. Forslaget vedtoges. Hvorledes de 2 Bedømmelser planlagdes — og i alt væsentligt gennemførtes — fremgaar af de som Bilag aftrykte »Vejledende Bemærkninger« for henholdsvis »sognevis« (d. v. s. systematisk Bedømmelse af

alle Kornmarker i 200 Sogne) og »distriktsvis« Bedømmelse (d. v. s. Bedømmelse fra Automobil¹⁾).

Talmaterialet afgaves til Departementet, der velvilligst paatog sig Bearbejdelsen af dette. Hovedresultaterne var følgende, naar Tallene fremkomne paa Grundlag af denne Bedømmelse sammenlignedes med den officielle Høststatistik's Tal, angivet i 1000 Hkg.

	1917	Udvalgets Bedømmelse	Officiel Statistik	Udv. B. større end off. St. pCt.
Hvede, Jylland.....		200	182	9,34
— Øerne.....		1 014	987	2,74
Ialt... 1 214			1 169	3,85
Rug, Jylland.....		1 585	1 385	14,44
— Øerne.....		912	868	5,07
Ialt... 2 497			2 254	10,83
Byg, Jylland.....		1 485	1 152	28,91
— Øerne.....		3 519	2 741	28,38
Ialt... 5 004			3 893	28,54
Havre, Jylland.....		4 653	3 556	30,82
— Øerne.....		2 425	1 909	27,03
Ialt... 7 078			5 465	29,52
Blandsæd, Jylland....		1 945	1 457	32,81
— Øerne.....		1 666	1 295	28,57
Ialt... 3 611			2 752	31,18

Umiddelbart før Høsten 1918 foretoges ved Ernæringsraadets Foranstaltning en tilsvarende sognevis Bedømmelse, medens den »distriktsvis« Bedømmelse fra Automobil udelodes. Resultaterne af denne Bedømmelse fremgaar af følgende Tal:

	1918	Ernæringsraadets Bedømmelse	Officiel Statistik	Ernr. B. større end off. St. pCt.
Hvede, Jylland.....		292	297	÷ 1,68
— Øerne.....		1 345	1 426	÷ 5,52
Ialt... 1 637			1 723	÷ 4,99
Rug, Jylland.....		1 963	1 747	12,36
— Øerne.....		1 458	1 486	÷ 1,87
Ialt... 3 421			3 233	5,78
Byg, Jylland.....		1 574	1 294	21,63
— Øerne.....		3 553	3 380	5,12
Ialt... 5 129			4 674	9,71
Havre, Jylland.....		4 463	3 727	19,74
— Øerne.....		2 575	2 307	11,62
Ialt... 7 038			6 034	16,63
Blandsæd, Jylland....		1 894	1 488	27,28 ^o
— Øerne.....		1 902	1 761	8,00
Ialt... 3 796			3 249	16,83

¹⁾ Den i Bilag B gængsne Vejledning for den sognevis Bedømmelse vedrører den i 1918 af Ernæringsrådet foretagne Undersøgelse (se i det følgende), men er i det væsentlige overensstemmende med den ved Undersøgelsen i 1917 benyttede Vejledning.

Naar bortses fra, at Tallene for Hveden i 1918 og for Rugen paa Øerne samme Aar er lidt højere efter den officielle Statistik end efter »Bedømmelsen«, er »Bedømmelsens« Tal overalt højere end Statistikkens. For 1917 gælder dette for hele Landet, for 1918 i langt højere Grad for Jylland end Øerne. Da der er den Forskel paa Fremgangsmaaden i de 2 Aar, at Tallene for 1917 er fremkomne som Gennemsnit af »distriktsvis« og »sognevis« Bedømmelse, men i 1918 alene ved sidstnævnte Fremgangsmaade, ligger det nær at formode, at »Distriktsbedømmelsen« i 1917 har højnet Tallene, særlig paa Øerne. Naar Tallene efter »Bedømmelsen« i det hele og særlig for 1918 er højere i Jylland end paa Øerne i Forhold til Statistikkens Tal, kan dette muligvis delvis forklares ved, at Sogneraadene i Jylland gennemsnitlig har bedømt Høsten forsigtigere end Øboerne. Men Forklaringen til Afvigelsen mellem de to Hovedlandsdele kan ogsaa delvis ligge i, at unge Konsulenter, der ikke gennem en Aarrækkes Praksis er fuldt fortrolige med jydsk Forhold, ofte vil være tilbøjelige til at vurdere Foldudbyttet paa en Del af Jyllands Jorder for højt, idet Sæden paa de lavere Jorder, der forekommer i forholdsvis stor Udstrækning i Jylland, ofte giver noget mindre Kærneudbytte end den med Forholdene ikke fuldt fortrolige venter efter Sædens Udseende. At det — navnlig i 1918 — særlig er Havren og Blandsæden, der har højere Tal efter »Bedømmelsen« end efter Statistikken, kan muligvis for en Del ligge i forskellig Vurdering af disse Afgrøders Rumvægt og en noget forskellig Opfattelse af det vage Begreb »Fold«; noget lignende kan maaske til en vis Grad have gjort sig gældende for Byggets Vedkommende.

Løvrigt lader det sig jo ikke med Sikkerhed afgøre, hvilke Tal der kommer Virkeligheden nærmest. Der kan være nogen Grund til at anse Sogneraadenes Opgivelser — ikke mindst i Krigsaarene — for at være temmelig lave, idet det ikke er usandsynligt, at man af nærliggende Grunde har villet være sig imod at vurdere for højt, og i Bestræbelserne for paa den Maade at ville holde sig til »den sikre Side« kommer man uvilkaarligt for lavt. At Sogneraadene Opgivelse af Høstudbyttet kan være usikre, tyder Regnskabet over Afleveringen til Statslagrene paa. I Høstaaret 1918—19 blev der saaledes paa Øerne afleveret 94 pCt. af den efter Statistikken avlede Rug og 96 pCt. af Hveden. Det er ikke sandsynligt, at Afleveringsprocenten kan have været saa stor, efter at Saasød og de tilladte 3 pCt. er fradragne, og naar det tages i Betragtning, at der i mangfoldige Tilfælde derudover maa forudsættes at have været »Svind« af mange forskellige Aarsager. Det ses da ogsaa i Regnskaberne over Afleveringen, at denne i adskillige hele Amter kommer over 100 pCt. af den officielle Statistiks Tal — i Aarhus Amt saaledes 129 pCt. Hvede, i Københavns Amt 121 pCt. Rug, i Odense Amt 112 pCt. Hvede. Til Gengæld viser Regnskaberne over Afleveringen i Høstaaret 1919—20, at adskillige hele Amter kun har afleveret ca. Halvdelen af den officielle Høst, Hjørring og Ringkøbing Amter saaledes kun 52 pCt. af Rugen, Hjørring og Ribe Amter henholdsvis kun 35 og 47 pCt. af Hveden. Der er ingen anden Forklaring til saa lave Tal end den i og for sig paafaldende, at Sogneraadene dette Aar paa store Strækninger — og gennemgaaende — har vurderet Foldudbyttet meget højt, naar man ikke vil beskyldte Landmændene for at have gjort sig skyldige i meget grove Overtrædelser af Kornloven, og noget saadant har sikkert ikke fundet Sted.

Min Opfattelse af Brugbarheden af de omhandlede »Bedømmelser« af Foldudbyttet er følgende. Bedømmelsen fra Automobil kan give et i Hovedsagen paalideligt Skøn under Forudsætning af, at Turen planlægges tilstrækkeligt omfattende og med nøje Hensyntagen saavel til den i For sommeren faldne Regnmængde som til de forskellige Egenes Jordbundsforhold, hvorhos Bedømmelsen skal foregaa saa kort Tid som muligt forud for Høstens Begyndelse og helst foretages af de samme, øvede og kyndige, Personer hele Landet over. Den samlede Vejlængde, der skal tilbagelægges, kan ikke være mindre end ca. 5000 km og vil kunne gøres paa ca. 14 Dage. Foruden Chaufføren skal der være 4 Personer: 2 til at foretage Bedømmelsen, 1 til at skrive

og 1 til at dirigere Kørslen. — En saadan Bedømmelse vil altid let kunne iværksættes, og Udgiften derved synes ikke at være afskrækkende.

»Sognevis Bedømmelse« er vistnok principielt at foretrække, naar Sognene — hvis Antal nu antagelig nødtigt maa være mindre end 250, hellere 300 — er rigtigt valgt, saaledes som kun Departementet kan gøre det. Men denne Fremgangsmaade vil, naar den skulde tænkes som en aarlig tilbagevendende Foranstaltning, formentlig i høj Grad vanskeliggøres derved, at det vil blive meget vanskeligt at faa brugbare Personer til at paatage sig Arbejdet. Landbrugskonsulenterne vil der kun kunne regnes med i meget begrænset Omfang, fordi dette Arbejde for en stor Del vil falde i Konsulenternes travleste Tid. Hvis denne Bedømmelsesmaade overhovedet lader sig gennemføre, vil den antagelig koste mindst 2 à 3 Gange saa meget som »Automobilbedømmelsen«.

Begge Fremgangsmaader vil kun kunne give et foreløbigt Skøn og vil jo i alt væsentligt være begrænset til Kornafgrøderne.

Bilag A til Betænkning Nr. 6.

Vejledende Bemærkninger vedrørende den af Udvalget af 4. April 1917 iværksatte distriktsvise Bedømmelse af Kornmarker.

For snarest muligt at kunne have et paalideligt Skøn over Størrelsen af Kornhøsten foretages ved Foranstaltning af Indenrigsministeriets Udvalg af 4. April 1917 (»Ernæringsudvalget») ved Hjælp af Automobilbefordring Bedømmelse af Foldudbyttet paa et større Antal Kornmarker i alle Egne af Landet i Forbindelse med et Skøn over de bedømte Markers Størrelse i Tønder Land.

Udvalget har i dette Øjemed inddelt Landet i 7 Distrikter. Den anslaaede Vejtlængde i hvert Distrikt vedføjes.

1. Vendsyssel og Thy (Hjørring og Thisted Amter undtagen Mors, samt den Del af Aalborg Amt, der ligger nord for Limfjorden). Anslaaet Vejtlængde: 700 a 800 km (ca. 100 Mile).

2. Viborg og Randers Amter, den Del af Aalborg Amt, der ligger syd for Limfjorden, samt Mors. 900 a 1000 km (ca. 120 Mile).

3. Ringkjøbing Amt. 700 a 800 km (ca. 100 Mile).

4. Aarhus, Vejle og Ribe Amter. 800 a 900 km (ca. 110 Mile).

5. Fyen. 250 a 300 km (ca. 40 Mile).

6. Sjælland. 500 a 600 km (ca. 80 Mile).

7. Lolland-Falster samt Langeland og Møen. 500 a 550 km (ca. 70 Mile).

Hvis overkommeligt vil Bornholm som et 8. Distrikt blive berejst.

Bedømmelsen skal foretages saa nær som muligt ind paa det Tidspunkt da Hovedparten af Kornafgrøderne i de respektive Egne forudsættes at være moden, som Regel i Tiden mellem 25. Juli og 5. August. I visse Distrikter vil det sandsynligvis være rigtigst at berejse forskellige Egne paa noget forskellige Tidspunkter.

Før Rejsens Paabegyndelse planlægges denne i sine Hovedtræk paa Grundlag af Lederens Lokalkendskab og med Benyttelse af medfølgende Generalstabskort, hvorpaa bl. a. alle Sognavne og alle betydeligere Veje findes indlagte. Ved Planlægningen tages særligt Hensyn til

a) at Rejsen indenfor hvert Distrikt fordeler sig nogenlunde forholds- mæssigt over frugtbare og ufrugtbare Jorder,

b) at Rejsen, saa vidt det kan forenes med det under a) anførte Hensyn

tillige gaar gennem Egne med forskellig Regnmængde (jfr. vedlagte Kort over det paagældende Distrikt og medfølgende Forklaring til dette Kort),

c) at Rejsen saa vidt foreneligt med en iøvrigt rimelig Plan kommer til at gaa igennem saa mange som muligt af de paa Kortet med rødt understregede Sogne. I disse Sogne vil nemlig en særlig og mere indgaaende Bedømmelse finde Sted, og det vil da være af Betydning at kunne sammenligne de 2 Bedømmelser.

Under selve Rejsen indlægges paa Generalstabskortet med rød Blyant de virkelig tilbagelagte Strækninger, idet det er af væsentlig Betydning ved Bearbejdelsen af Materialet at kunne se, fra hvilke Strækninger Bedømmelsen hidrører.

Medens de forannævnte Mænd hver for sit Distrikt er ansvarlige for Bedømmelsen, er det nødvendigt, at hver af disse paa hele Rejsen ledsages og bistaaes af en i Bedømmelse af Afgrøder erfaren Mand. Det forudsættes, at Lederne hver især vil kunne udpege en saadan Mand og formaa ham til i Sagens Interesse at yde sin Medvirkning ved Bedømmelsen. Saa vidt muligt bør man have den samme Ledsager paa hele Rejsen.

Arbejdet paa Rejsen bestaar i følgende. I Forbikørselen (som Regel uden at standse) tager man et hastigt og sikkert Skøn over hvormange Fold, forstaaet som Dobbeltcentner (Hkg) pr. Td. Ld. (se det følgende), hver passeret Kornmark anslaaes til at ville give, og samtidig skønnes over Markens omtrentlige Størrelse. Man bedømmer paa denne Maade saa mange af de forbigaaende Marker som muligt, idet det maa erindres, at jo større Markerne er, desto mere magtpaaliggende er det at faa dem med i Bedømmelsen. Marker, der skønnes at være højst 1 Td. Land, kan om fornødent forbigaaes. Af praktiske Hensyn foreslaaes det, at man instruerer Vognstyreren om at være opmærksom paa at mindske Farten; hvor mange mindre Kornmarker ligger tæt ved hinanden, og at forcere Kørselen forbi de store Marker og navnlig hvor der ingen Kornmarker findes.

Efter derom fremsat Ønske forstaaes ved 1 Fold 200 Pund pr. Td. Ld. af samtlige Kornafgrøder. Dette maa særlig haves i Erindring ved Bedømmelsen af Havremarkerne.

Ved Bedømmelsen tages udelukkende Hensyn til Kærneudbyttet. Da der saaledes maa ses ganske bort fra Halmængde, maa det erindres, at selv en meget kortstraadet, lidet fyldende Afgrøde godt kan give normalt Kærneudbytte. Der maa derfor nøje lægges Mærke til Gennemskridningsgraden, Aksudviklingen og Tæthedsgraden af aksbærende Straa. At der ligeledes maa tages skønsmot Hensyn til særlig daarlige (f. Eks. afsvedne) og særlige frodige Partier i en Mark, er en Selvfølge.

Paa Egne, hvor mange Marker allerede ved Bedømmelsen er høstede, og Kornet sat i Hobe, søger man at faa saa mange som muligt af disse med under Bedømmelsen, særlig naar Markerne er af betydelig Størrelse; det vil dog i disse Tilfælde i Reglen være nødvendigt at gaa ind i Marken, tage nogle Hobe i Øjesyn og løfte paa nogle Neg.

I Lommebogens første Rubrik angives i hvilket Amt eller hvilken af Øerne (undtagen Sjælland og Fyen, der tages amtsvis), hver Bedømmelse knytter sig. I anden Rubrik anføres Sognet saa nøje som man ved Hjælp af Kortet kan afgøre Sognegrænsen. Der maa ses bort fra, at der herunder vil indløbe nogle fejlagtige Sogneangivelser, idet man selvfølgelig ikke nøje kan konstatere enhver Sognegrænse; men de heraf følgende Fejl vil i Reglen blive af ringe Betydning, naar Bedømmelserne kun saa nøje, som man ved Kortets Hjælp er i Stand til, knyttes til et Sognavn.

Ved Indførelsen af Fold- og Arealtallene i Lommebogen maa det nøje iagttages, at samtlige Tal indenfor samme Sogn indføres saaledes, at det ses, at de hører til samme Sogn, uanset, at der herved bliver en Mængde tomme Pladser i Bogen. Rubrikkerne maa altsaa ikke fyldes fra oven udover hvad der kan finde Sted indenfor hvert (antaget) Sogn. Udfyldningen af Bogen vil herefter for Kornafgrødernes Vedkommende forme sig saaledes:

Amt osv.	Sogn	Rug		Hvede		Byg		Havre		Blandsæd	
		F.	A.	F.	A.	F.	A.	F.	A.	F.	A.
Svendborg	Guldbjerg	9	4			10	6	11	7	11	3
		8	6			12	5	10	9		
		8	3			11	3				
		7	6								
		10	6								
—	Gudme	8	2	12	18	13	4	14	6	12	5
		8	2			12	7	9	4		
		9	20					11	6		
								10	8		
—	Hesselager										

Det henstilles, at de 2 Rejsefæller deler Arbejdet saaledes imellem sig, at den ene fortrinsvis iagttager Markerne til den ene Side af Vejen, den anden til den anden Side, men at de dog jævnlig, særlig i den første Tid og ved større Marker, konfererer med hinanden om Fold og Størrelse for at blive afstemte med hinanden. Den ene har Lommebogen og indfører heri samtlige Tal, Sognavne m. v., den anden følger Kortet for at passe Vejretningen og skønne over Sognegrænserne.

I Lommebogen maa kun skrives med Blyant (hverken med Fyldepen eller Blækstift). Der benyttes en god, nogenlunde haard og spids Blyant (da det nu paa sine Steder kan være vanskeligt at faa gode Blyanter, medfølger saadanne). Det bedes derhos nøje iagttaget, at Skriften, særlig alle Tal, skrives saa tydeligt, at de med Sikkerhed kan læses. Det henstilles, at man ved hvert Ophold paa Rejsen gennemgaar Tallene og Sognavnene og eventuelt udbedrer Skriften.

Hovedformaalet er Bedømmelse af Kornafgrøderne. Det vil imidlertid være meget ønskeligt at benytte Lejligheden til samtidig at erholde et Skøn over Rodfrugt- og Kartoffelmarkernes Tilstand. Disse Afgrøder medtages dog kun i de Tilfælde, hvor det kan overkommes uden at forsømme Bedømmelsen af Kornmarkerne, og man vil for Rodfrugt- og Kartoffelmarkernes Vedkommende som oftest blive nødt til i endnu højere Grad end for Kornmarkerne at forbigaa de smaa Marker. Da der selvfølgelig ikke nu kan anslaaes noget endeligt Udbytte af Rodfrugter og Kartoffler, indføres i Stedet for Foldtal Karaktererne ug, mg, g, tg, mdl, slet uden mellemliggende Værdier. Lommebogen har Plads til 2 Karakterer for hver bedømt Mark. Øverst gives Karakter for Plantebestand, og hvor Rækkerne skønnes at være ganske uden Spring og med regelmæssig og passende Planteafstand, sl (slet) hvor der skønnes at være højst en Fjerdedel af det normale Plantetal. Nederst gives Karakter for alle de Faktorer, der udover Plantebestanden paa Bedømmelsestiden maa tages i Betragtning, særlig Planternes Fylde, deres mer eller mindre sunde og frodige Udseende, Markens Pasning (Renholdelse) m. v. Ligesom ved Kornmarkerne maa Arealernes skønsvise Størrelse indføres.

.....

Straks efter Rejsens Afslutning indsendes Lommebogen og Generalstabskortet til (Adr. Det tekniske Landbrugsudvalg) med Bemærkning om, hvorvidt Vedkommende for sin Part maatte anse det for ønskeligt at faa Lejlighed til overfor Udvalget at give mundtlige Forklaringer. I saa Fald vil Udvalget eventuelt foranstalte et Møde med Lederne af Bedømmelsen.

Bilag B til Betænkning Nr. 6.**Vejledende Bemærkninger vedrørende den af Ernæringsraadet iværksatte sognevise Bedømmelse af Kornmarker 1918.**

Ved Mødet den 13. Juli i Skanderborg gjorde Undertegnede Rede for Nødvendigheden af, at der saa tidligt som paa nogen Maade muligt blev tilvejebragt et paalideligt Udtryk for Kornafgrødernes Størrelse i forskellige Egne af Landet, for at man paa Grundlag heraf blev i Stand til allerede ved Høstaarets Begyndelse at kunne foretage en i Hovedsagen rigtig Beregning af Kornavlens Størrelse.

Efter Forhandling med Det statistiske Departement har Ernæringsraadet med Indenrigsministeriets Samtykke vedtaget, saa vidt gennemførligt, at lade foretage Bedømmelse af samtlige Kornmarker i 200 Sogne, saaledes valgt, at de parvis svarer til den paagældende Egnns Gennemsnits-Kornhøst og navnlig saaledes, at de tilsammen svarer til hele Landets Middelhøst. Efter den forstaaende og velvillige Stilling, som Planteavlskonsulenterne indtog overfor denne Sag paa det foran nævnte Møde, tør jeg forudsætte, at Konsulenterne vil yde deres værdifulde og uundværlige Medvirkning ved denne overordentlig vigtige Sags Gennemførelse.

De Konsulenter o. a., hvis Bistand jeg mener at turde regne med, og til hvem nærværende Redegørelse sendes, er følgende:

.....

Det forudsættes, at en Konsulent som Regel kan overkomme at bedømme 2 à 4 Sogne. I de Tilfælde, hvor en Konsulent er tildelt flere Sogne, end han selv kan overkomme, forudsættes det, at de paagældende Konsulenter vil kunne skaffe sig Bistand ved Arbejdets Udførelse, dels af egne Assistentter, dels af Medlemmer af Planteavlsudvalgene, fra Statens Forsøgsstationer, fra Lærere ved Landbrugsskoler o. s. v., idet det er magtpaaliggende, at Bedømmelsen saavidt paa nogen Maade muligt gennemføres i samtlige 200 Sogne.

Efter Planen skal Bedømmelsen gaa ud paa saa sikkert som muligt at angive Kærneudbyttet i Fold, forstaaet som Hkg (100 kg) pr. Tønde Land for samtlige Kornafgrøder: Rug, Hvede, Byg, Havre og Blandsæd.

I hvert Sogn skal saa vidt overkommeligt samtlige Kornmarker af mindst 1 Td. Lands Størrelse bedømmes. Skifter under 1 Td. Ld. kan forbigaaes, og hvor Forholdene gør det meget ønskeligt, kan Skifter paa indtil 2 Td. Ld. udelades, da saa smaa Arealer dog kun faar lille Indflydelse paa Slutningsresultatet. Jo større Marker man staar overfor, desto mere magtpaaliggende er en saa rigtig Foldangivelse som muligt.

Ved Bedømmelsen vil det være ønskeligt, at Ejeren er medvirkende; men det maa selvfølgelig afhænge af Forholdene, i hvor stor Udstrækning saadant Samarbejde kan finde Sted; de Konsulenter m. fl., der selv anser sig for mindre sikre til saadan Bedømmelse, gør vel i saa vidt muligt at søge Bistand.

Da adskillige af de Landmænd, hvis Marker bliver bedømt, muligvis kan nære Frygt for, at denne Bedømmelse agtes benyttet ved Kornudskrivningen, skal det udtrykkelig bemærkes, at Bedømmelserne ikke vil faa nogen

som helst Anvendelse herved, men udelukkende skal benyttes som Grundlag for en Beregning af Størrelsen af Landets samlede Høst. Som Grundlag for Kornudskrivningen vilde det selvfølgelig være ganske uden Betydning at have 200 af Landets 16—1700 Sogne. At Brugernes Navne er anført paa medfølgende i Fjor benyttede Skema er udelukkende sket for at gøre det lettere og sikrere for Konsulenterne at faa alle med.

Da der ved Bedømmelsen, som anført, udelukkende skal tages Hensyn til Kærneudbyttet og ganske ses bort fra Halmængden, maa det særlig under de i Aar tilstedeværende Forhold erindres, at selv om Straaet er kort, kan der dog være en forholdsvis god Kærneafgrøde. Der maa skønnes paa Grundlag af Aksenes Størrelse, Udviklingsgrad og Tæthed samt efter Kærnsens Udviklingsgrad. Det er en Selvfølge, at der maa tages skønsomt Hensyn saavel til særlig daarlige eller »afsvedne« som til særlig frugtbare Pletter i Marken. Det maa nøje erindres, at det gælder om at angive netop det rigtige Foldudbytte saa nøje som muligt og ikke »holde sig til den sikre Side« ved f. Eks. altid at være sikker paa, at man ikke har bedømt for højt; thi da kommer man som Regel noget for lavt, og omvendt.

I adskillige Egne vil Høsten maaske allerede være begyndt, naar Bedømmelsen foregaar. Som Regel vil man dog omtrent lige saa sikkert kunne skønne over Foldudbyttet, naar Negene er sat sammen, som naar Sæden staar paa Roden. I de Tilfælde, hvor Sæden ved Bedømmelsen allerede er kørt ind, maa man søge at faa Brugerens bedste Skøn opgivet. Tal, som man har Grund til at anse for mindre paalidelige, bør dog ikke indføres; i saadanne Tilfælde maa det foretrækkes at lade Pladsen staa blank.

Til hver Konsulent sendes:

1) Nærværende Vejledning i lige saa mange Eksemplarer, som den paa-gældende Konsulent har faaet tildelt Sogne, saa at han kan overlade hver af sine Medarbejdere et Eksempel, selv om hver kun faar eet Sogn.

2) 2 Hæfter for hvert Sogn til Indførelse af Tallene. Det ene Hefte vil være tilstrækkeligt for et Sogn; det andet haves i Reserve og kan om ønskes efter Indførelse af Tallene beholdes som Genpart.

3) Det for hvert Sogn i 1917 benyttede Skema. Dette medsendes for at Konsulenterne kan have Oversigt over Antal Jordbrug, Antydning af disses Størrelse samt Brugernes Navne. Disse Skemaer bedes tilbagesendt sammen med Hefterne.

Før Bedømmelsen begynder, tilraades det at overføre Brugernes Navne fra det store Skema til Heftet.

Efter endt Bedømmelse af et Sogn indsendes snarest muligt det udfyldte Hefte og det gamle Skema under Adresse: Det tekniske Landbrugsudvalg, Hotel Kongen af Danmark, København K.

.....

Betænkning Nr. 7.**De internasjonale tabeller i de nordiske lands statistiske årbøker.**

Av direktør Gunnar Jahn.

I.

Spørsmålet om de internasjonale tabeller blev første gang tatt op på det nordiske statistiske møte i Stockholm i 1897 av direktør Kiær.

Der blev besluttet at nogen blad av årboken skulde anvendes for den slags oversikter med særskilt hensyn til de nordiske land. I direktør Kiærs forslag heter det at hvert lands byrå såvel i henseende til arrangement som innhold har full frihet til å ordne stoffet, også det fra de to andre land motatte, på den for den internasjonale oversikt hensiktsmessigste måte, og at der således skal være full adgang til å innskrenke det i bearbeidet form motatte stoff. Nogen nærmere avtale om tabellenes form inneholdes ikke i det referat som er offentliggjort fra møtet.

I den norske årbok for 1898 er der for første gang offentliggjort internasjonale oversikter. Disse omfatter 13 tabeller, nemlig:

- 1) Areal og folkemengde i de forskjellige verdensdeler. (Opgave over antall innbyggere og areal.)
- 2) De europeiske lands areal, folkemengde, befolkningens bevegelse m. m. Folkemengde i 1890, i alt og pr kv. km. Folkemengde 1895. Levendefødte, dødfødte, døde, inngåtte ekteskap 1896. Årlig tilvekst i procent av befolkningen 1880—90. Levendefødte, dødfødte, døde, gifte årlig 1891—95 i procent av middelfolkemengden. Uekte fødsler i procent av samtlige fødsler. Antall menn pr. 1 000 innbyggere.
- 3) Fordeling efter trossamfund i de europeiske land. (Protestanter, romersk-katolske, gresk-katolske, jøder, andre.)
- 4) De europeiske landes oversjøiske utvandring (1871—75, femårsvis til 1896).
- 5) Innvandringen til Amerikas Forenede Stater (1890—91 . . . 1896—97).
- 6) Arealets benyttelse og høstutbyttet i de europeiske land (hvetet, rug, bygg, havre, belgfrukter, mais, bokhvete og andre modne kornsorter, hør og hamp, tobakk, frukt og vinavl, poteter, sukkerroer, fôrroer og andre fôrstoffer, høi, skoger og haver).
- 7) Kreaturhold angitt i 1 000 stk. i de europeiske land (hester, esler og mul-esler, storfe, herav kjøer, får, gjeiter, svin, rener).
- 8) De viktigste lands utenrikske handelsomsetning i årene 1895—1896. (Innførselsverdi, utførselsverdi, samlet omsetning i alt og pr. innbygger.)
- 9) De viktigste lands handelsflåte 31 desember 1896 sammenlignet med 1895 (skib over 50 tonn, 1896: i alt antall, tonnasje, herav dampskib: antall tonnasje, 1895 og 1896: beregnet samlet tonnasje, antall beregnede tonn pr. 1 000 innbyggere).
- 10) De viktigste lands utenrikske skibsfartsbevegelse i 1895 og 1896 (samlet tonnasje av inn- og utgående utenriksk skibsfart, herav med ladning for inngående, for utgående, samlet inn- og utgående utenriksk skibsfart pr. 1 000 innbyggere).

- 11) De viktigste lands jernbaner i årene 1895—96 (linjenes lengde ved årets utgang, antall reisende, befordret vektmengde av gods, linjenes lengde pr. 1 000 innbyggere, pr. 1 000 km²).
- 12) De viktigste lands telegrafvesen i årene 1895—96. (Linjenes lengde ved årets utgang, antall takserte telegrammer innen- og utenlands, antall telegrammer pr. 1 000 innbyggere.)
- 13) De viktigste lands postvesen i årene 1895—96. (Samlet antall brev avsendt til innlandet, avsendt til utlandet, ankommet fra utlandet, til sammen antall brev pr. 1 000 innbyggere.)

Disse tabeller optas nogenlunde i uforandret form i de følgende års årbøker. Man skal dog merke sig at tabellene over arealets benyttelse og høstutbyttet allerede i 1899 får en noget annen og mer innskrenket form. Fra dette år av omfatter de bare kornvekster og poteter.

I årboken for 1902 er der tatt inn tre nye internasjonale tabeller, nemlig:

- 1) Stats- og kommunefinanser i Europa og Amerikas Forenede Stater,
- 2) Krigshærene på fredsfoot i Europa og Amerikas Forenede Stater,
- 3) Krigsflåtene i Europa og Amerikas Forenede Stater.

Tabellene går ut igjen følgende år.

I 1909 kommer der tre nye tabeller til, nemlig:

- 1) De skandinaviske samt de viktigste øvrige seddelutstedende hovedbankers stilling.
- 2) De faglige landsorganisasjoner i året 1907.
- 3) Arbeidsstansning i noen europeiske stater og i Amerikas Forenede Stater i året 1907.

Disse tabeller er også optatt i årbøkene for 1910 og 1911.

I 1912 kom der en ny tabell til: Statsgjeld i de forskjellige land.

På det nordiske statistiske møte i Kjøbenhavn 1913 var de internasjonale tabeller på nytt gjenstand for behandling. Der blev vedtatt forskjellige endringer i de gamle tabeller, nemlig:

- 1) Å dele tabell B om landenes areal og folkemengde og befolkningens bevegelse i to tabeller. Nogen realitetsforandring i de tidligere opgaver betyr denne beslutning dog ikke.
- 2) Å utelate verdien av mynt og myntmetall i kolonnene for innførsels- og utførselsverdiene i tabell G om handelsomsetningen. Kolonnen for samlet omsetning skulde gå ut, samlet omsetning pr. innbygger bibeholdes. Som ny kolonne skulde optas verdien av den samlede omsetning av mynt og myntmetall.
- 3) Å tilføie en særskilt rubrikk som angav antall av store skib over 2 000 reg. tonn brutto eller over 1 000 reg. tonn netto i tabell H handelsflåtene.
- 4) Å supplere tabell I telegrafvesenet med opplysninger om telefonvesenet.
- 5) Å tilføie ny kolonne med opplysning om den offisielt noterte diskonto i bankene, la kolonnen for reservefond utgå, opføre tallene for beholdning av gull i bankenes kjellere i kolonnen for gullbeholdning, erstatte kolonnen: forandringer i veksler o. lign. med to kolonner: samlet utlån og: herav veksler, og ta med et større antall hovedbanker
- 6) Å omarbeide tabell P arbeidsstansninger slik at den bare omfatter de tre nordiske land, men gir fyldigere opplysninger enn hittil.

Det blev videre vedtatt å opta følgende nye tabeller:

- 1) Produksjonstabell for sukker, kaffe, bomull, kull, petroleum, jern og gull (utarbeides av Danmark).
- 2) Forbrukstabell over alkoholiske drikke og sukker, kaffe, te, tobakk (utarbeides av Norge).
- 3) Tabell over statsskatter og -gjeld i forskjellige land (utarbeides av Sverige).

Det blev endelig vedtatt å ordne landene på en bestemt måte.

Disse beslutninger er delvis blitt gjennomført.

Endringene i befolkningstabellen, handelstabellen, telegraftabellen, tabellen over arbeidsstansninger allerede fra 1913 av. Den nye produksjons- og forbrukstabell kommer med i 1913 og 1914. Endringen i tabellen over han-

delsflåten er først kommet senere. Endringen i banktabellen er delvis blitt gjennomført fra 1916 av, mens den nye tabell over skatter aldri er blitt utarbeidet.

Av endringer i de internasjonale tabeller i årene til og med 1916, som ikke er behandlet på de statistiske møter, skal nevnes at tabellen over høstutbyttet og arealets benyttelse fra 1912 av også omfatter sukkerroer.

Som ny tabell blev i 1915 «Economists» pristall tatt inn.

På det statistiske møte i 1917 blev det vedtatt å gjøre en rekke utvidelser og endringer i de internasjonale tabeller:

- 1) Å skille mellom land- og vannareal i befolkningstabellene (Sverige.)
- 2) Å utvide tabellen over arealets benyttelse slik at den viser landarealets fordeling på aker, eng, skog og annet areal. (Sverige.)
- 3) Å ta inn en internasjonal tabell over havfiskeriene. (Norge.)
- 4) Å meddele en internasjonal oversikt over bergverksproduksjonen og i forbindelse hermed ta op noen flere artikler i produksjonstabellen. (Sverige.)
- 5) Å meddele oppgave over eksport og import av endel viktigere artikler. (Norge.)
- 6) En omarbeidelse av tabellen over verdens handelsflåte. (Norge.)
- 7) Å la tabellen over skibsfartens bevegelse gå ut. (Norge.)
- 8) Å utarbeide en ny tabell over drivkraften og dennes fordeling på de forskjellige kraftkilder. (Danmark.)
- 9) Å utarbeide en forsikringstabell (livsforsikringen). (Danmark.)
- 10) Å utarbeide en internasjonal tabell over beskatningen til stat og kommune. (Sverige.)
- 11) Å utarbeide en tabell over parlamentsvalg. (Norge.)

Endelig blev der fremhevet ønskeligheten av å kunne meddele totalsummer for alle land, ialfall for Europa.

Av beslutningene på møtet i 1917 er meget lite gjennomført. Ingen av de foreslåtte nye tabeller er kommet i gang, og endringer er bare gjennomført for befolkningstabellene og skibsfartstabellenes vedkommende. Blandt skibsfartstabellene er for øvrig fra 1917 av tatt inn en ny tabell over skibsbygning, kjøp og salg av skib i de viktigste land.

I de første krigsår har man som bekjent ikke kunnet skaffe oppgaver til mange av de internasjonale tabeller, og det har vært nødvendig å la dem undergå forskjellige forandringer. De gjennomgående trekk skulde være at man har søkt å behandle 1913 eller det nærmeste år før krigen som normalår og ellers føre oppgavene frem så langt som det har vært mulig for de forskjellige land.

II.

Idet jeg går ut fra at man er enig i at internasjonale tabeller er en meget verdifull del av de statistiske årbøker, og at det er ønskelig at de blir så fyldige som mulig, skal jeg komme med noen bemerkninger, forslag til endringer og nye tabeller.

Ved å ta op dette spørsmål må man imidlertid være klar over at det for mange opgavers vedkommende neppe ennu lar sig gjøre å gi internasjonale sammenstillinger. For det første er forholdene ennu ikke bragt helt i orden for flere lands vedkommende. For det annet foreligger der ennu ikke tilstrekkelige statistiske data om de nye stater eller om de gamle stater med deres nye landareal. For det tredje vil alle internasjonale sammenstillinger hvor det gjelder verdier være vanskelige å foreta på grunn av de ustabile valutaforhold. Dette siste har allerede gjort at de nuværende tabeller delvis er av liten verdi. Handelstabellene f. eks., hvor verdiene er omregnet etter gullkurs, gir jo meget dårlige holdepunkter for sammenligning mellom landene. Men selv med disse forhold for sie bør man søke å opstille et program for årbøkens internasjonale tabeller, som kan gjennomføres litt etter litt, men som dog ikke bør ta mere enn det som man rimelig kan gjennomføre i løpet av en kortere tidsperiode.

Jeg vil i det følgende ta tabellene i den rekke de kommer i årboken:

1. Ad. befolkningstabellene.

Tabell A og B 1 inneholder nu utelukkende opplysninger om areal og folke- mengde. I B 1 er tallene for 1913 tatt med. Spørsmålet er om det ikke vilde være ønskelig, så snart det blir mulig, å ta op igjen de tidligere opplysninger om menn og kvinner, antall mennesker pr. km² og folketilveksten. Disse opgaver burde kunne meddeles også for en rekke av de uteneuropeiske land. Kunde dette gjøres, så kunde tabellene slås sammen til én tabell i likhet med den tilsvarende tabell i den tyske årbok.

Videre kunde det være av betydning å få med en tabell over kolonial- maktene i likhet med tabellen «Superficies et populations des grandes puis- sances mondiales» i den franske årbok.

For øvrig kunde der være tale om å drøfté flere opgaver når resultatene av folketellingene omkring 1920 foreligger. (F. eks. en sammenstilling av be- folkningen etter erhverv i de forskjellige land.)

Tabellene over befolkningens bevegelse foreslår jeg utvides til å gjelde uteneuropeiske land, først og fremst de Forenede Stater, engelske kolonier, men også land som Japan etc., så langt som opgaver kan skaffes.

Videre bør man som supplement til opplysningen om dødeligheten opta opgaver over barnedødeligheten. En sammenstilling om dødeligheten innen de forskjellige aldersklasser har også stor betydning, men bør vel neppe optas før nye opgaver foreligger etter folketellingene omkring 1920.

2. Ad. jordbrukstabellene.

Jeg foreslår at man der først og fremst tar sikte på å gjennomføre be- slutningen fra møtet 1917.

Jeg vil samtidig peke på at tabellen om den nye arealfordeling visstnok den gang var tenkt som en selvstendig tabell, men det vilde vel være mer hensiktsmessig å arbeide den sammen med den nuværende tabell D om are- alets benyttelse. Det vil i så fall være mer naturlig om det land, i dette til- felle Danmark, som utarbeider denne tabell også påtok sig utvidelsen.

Foreløbig bør man antagelig neppe gå til videre utvidelse for landbruks- tabellenes vedkommende.

3. Ad. fiskeri.

Jeg har undersøkt muligheten av å la lage en internasjonal tabell over fiskeriene. Som bekjent har Mr. Rew behandlet spørsmålet i «Bulletin de l'Institut International de Statistique» XIX, 2, og efter den har den franske statistiske årbok meddelt en internasjonal oversikt. En internasjonal oversikt over fiskeriene vil imidlertid, hvordan man enn legger den an, bli lite full- stendig og også vanskelig å gjøre, fordi statistikken er overordentlig uens- artet oppbygget. Hertil kommer at man ikke nu lenger har noget felles mål for fiskerienes betydning i verdioppgavene. Mengdeoppgavene alene vil heller ikke gi et riktig billede.

De momenter som bør komme i betraktning i denne tabell er antall fiskere, antall båter med opgave over tonnasje samt utbyttets mengde og verdi (i de forskjellige lands egen mynt) og endelig kvantum opfisket av de viktigste fiskesorter, som f. eks. torsk, sild, makrell, flyndre m. fl. En slik sammenstil- ling vil måtte ledes av mange anmerkninger, og jeg skal prøve å lå den gjøre som et forsøk til neste årbok.

4. Ad. bergverk.

Her bør beslutningen fra 1917 gjennomføres.

5. Ad. handel.

Handelstabellen er til og med i år gitt i millioner kroner. Jeg foreslår at man inntil videre lar den utarbeide i de forskjellige lands egne myntsor- ter og utelater oppgavene for 1913.

Videre foreslår jeg at der gjøres en prøve på å få utarbeidet noen tabeller

over enkelte artikler, således som foreslått på møtet 1917. Såvidt jeg forstår var det da meningen å gi to rekker tabeller. En hvor landene var det prinsipale og en hvor artiklene var det prinsipale. Den siste skulde nærmest knytte sig til produksjonsoppgavene. Det vil derfor være nødvendig at der her hersker et samarbeide, så at man vet hvilke artikler der skal tas med. Arbeidet med disse tabeller skulde falle på Norge.

6. Ad. skibsfart og landtransport.

Nogen forandring i disse tabeller bør for tiden ikke foretas.

7. Ad. bankvesen m. m.

I tabellen over de seddelutstedende centralbanker har jeg for tiden ikke noget forslag å gjøre. Derimot bør tabellen over «Economist»s pristall byttes med en sammenstilling av engrosindekstallene i de forskjellige land. Ved siden av disse foreslår jeg at man også tar inn en tabell over detaljindekstallene eller leveomkostningsindekset.

8. Ad. sociale forhold.

Her bør komme inn en tabell over arbeidsledighet bygget på fagforeningenes arbeidsledighetstatistikk (jfr. den tyske statistiske årbok). Videre kan det være tale om ikke tabell P, De faglige landsorganisasjoner, om mulig bør utvides ved f. eks. å spesifisere utgiftsarten m. m.

9. Ad. produksjons- og forbrukstabellene.

I forbindelse med bergverkstabellen bør produksjonstabellen utvides som nevnt under møtet i 1917.

Forbrukstabellen vedrørende brennevin, vin og øl bør tas op igjen når nye oppgaver kan skaffes. Dessuten foreslår jeg at man foruten sukker, kaffe, te og tobakk tar med kakao og chokolade og muligens også forbruksoppgaver for andre artikler.

Med hensyn til de nye tabeller som blev foreslått i 1917, og som ikke er nevnt ovenfor, foreslår jeg at man inntil videre ikke prøver å sette i gang forsikringstabellen og tabellen over beskatningen. Tabellen over parlamentsvalg og drivkraft kan derimot muligens utarbeides.

Betænkning Nr. 8.

Den islandske Statistiks Omfang og Vilkaar.

Af Bureauef Thorsteinn Thorsteinsson.

Den islandske Statistik kan med en vis Berettigelse føres helt tilbage til Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, til Folketællingen af 1703. Denne blev foretaget paa Foranstaltning af Professor Arne Magnussen og Lovmand Paul Vidalin, der som Land-Kommission var beskikkede til at undersøge Landets Tilstand. Det er den første moderne Folketælling, i hvert Fald i Norden, idet enhver Person blev opført med Navn, Alder og Stilling. I Forbindelse med Folketællingen blev der ligeledes optaget nøjagtige Registre over Kvægbestanden. Men hverken Folketællingen eller Kvægregistre er blevet bearbejdede og kun en ganske summarisk Optælling foreligger offentliggjort. Materialet, der nu findes i det danske Rigsarkiv, venter endnu paa at blive tilbørligt udnyttet. Da det synes nærmestliggende, at dette skulde ske paa Island, har Islands Ministerium anmodet den danske Regering om at faa Materialet overladt, ligesom det tidligere har faaet Materialet til de i det 19. Aarhundrede paa Island afholdte, men nede i Danmark bearbejdede Folketællinger.

Folketællingen af 1703 var imidlertid et isoleret Fænomen, som ikke blev efterfulgt af regelmæssige statistiske Optagelser. Vel blev der foretaget Folketællinger i 1762, 1769 og 1785, men disse er af langt ringere Værd end Folketællingen i 1703. Først i det 19. Aarhundrede blev der igen foretaget Folketællinger i moderne Stil samtidig med de danske. Disse er blevet bearbejdede og udgivne af den danske Tabelkommission og Statistiske Bureau helt ned til 1901, medens derimod Folketællingen i 1910 blev bearbejdet paa Island ved den islandske Regerings Foranstaltning.

Bortset fra Folketællingerne er den islandske Statistik ikke blevet bearbejdet af de danske statistiske Institutioner. I den danske officielle Statistik er der imidlertid i 1907 optaget et »Sammendrag af statistiske Oplysninger om Island«, hvortil Materialet i alt væsentligt er blevet hentet fra den islandske Statistik, ligesom der aarlig siden 1900 er meddelt nogle Oplysninger om Island i den danske statistiske Aarvog.

Indtil Midten af det 19. Aarhundrede blev der ikke ved offentlig Foranstaltning publiceret andet af islandsk Statistik end Folketællingerne, som blev optagne i det danske statistiske Tabelværk. Enkelte andre statistiske Oplysninger, navnlig om Født og Døde og om Landbrugsforhold blev dog af og til ved privat Foranstaltning offentliggjort i Tidsskrifter eller selvstændige Afhandlinger. I 1855 begyndte imidlertid det islandske Literære Selskab (Hid islenska Bókmentafjelag) at udgive en Samling af statistiske Oplysninger (Skyrslur um landshagi á Islandi), hvilket blev fortsat aarlig med offentlig Understøttelse indtil 1875. I 1874 begyndte Regeringen selv at offentliggøre statistiske Oplysninger, først i meget ringe Omfang, strøet ind imellem forskellige andre officielle Bekendtgørelser i Regeringstidende for Island Afdeling B, men efterhaanden noget udførligere, fra 1881 som en særskilt Afdeling C af Regeringstidenden og endelig fra 1899 som en helt selvstændig Publikation »Landshagsskyrslur fyrir Island« (Statistiske Meddelelser for Island). Ifølge Lov af 20. Okt. 1913 blev Islands Statistiske Bureau op-

rettet fra 1. Januar 1914, hvorefter det har overtaget Bearbejdelsen og Udgivelsen af saa godt som al islandsk Statistik. Grundstammen i denne udgør den aarlige Landbrugs-, Fiskeri- og Handelsstatistik, som blev ordnet ved Lov af 8. Nov. 1895, hvorved der blev paalaagt private Erhvervsdrivende Pligt til at meddele statistiske Oplysninger, medens dog en saadan Pligt i enkelte Retninger allerede havde været tilstede før den Tid.

En aarlig Landbrugsstatistik blev paabudt allerede i 1787. For mange Aar i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede findes der dog ikke fuldstændige Oplysninger, idet de enten er gaaget tabt eller aldrig er blevet fuldstændig indsamlede. Denne Statistik er i Aarenes Løb kun undergaaet ganske uvæsentlige Forandringer. Den falder i to Dele, den ene omfattende Kreaturholdet, den anden Høsten. Paa Foraars-Repstinget skal alle Reppens (Kommunens) Indbyggere opgive Antallet af deres Kreaturer til Repstyreren (svarende til Sognefoged i Danmark), medens man paa Efteraars-Repstinget skal opgive den indhøstede Mængde af Hø og Rodfrugter samt Udbytte af Tørv og Brændeved. Repstyreren opstiller en Liste over alle Opgavepligtige, hvorpaa han tilføjer de ønskede Oplysninger paa Grundlag af de paagældendes egen Opgivelse. Disse Lister indsendes saa gennem Sysselmændene (svarende til Herredsfogder i Danmark) til det statistiske Bureau, som foretager Bearbejdelsen og udgiver hvert Aars Statistik i et særskilt Hæfte. Statistiken over Kreaturholdet omfatter Heste, Hornkvæg og Faar samt Geder og fra 1918 tillige Høns. Det er en Mangel ved denne Statistik, at Opgivelserne gennemgaaende maa anses for at være for lave, navnlig hvad Faarene angaar. Det viste sig saaledes i Vinteren 1907, da alle Faarene blev badet, at der fandtes 109 000 flere Faar end der skulde være ifølge Statistiken, hvad der udgjorde omtrent $\frac{1}{6}$ af det hele Antal. Den alfor lave Opgivelse skyldes vistnok en gammel Vane, der maa antages at virke nogenlunde ens fra Aar til Aar, saaledes at Statistiken alligevel vil kunne give brugbare Oplysninger om de aarlige Forandringer i Faarenes Antal. Opgivelserne om Antallet af Heste og Hornkvæg maa derimod vistnok anses for at være mere paalidelige. — Med Hensyn til Statistiken om Høstudbyttet maa det bemærkes, at Udbyttet af Hø, Tørv og Brændeved opgives i Hestbyrder, men denne Størrelse er langt fra at være saa bestemt som ønskeligt. Den kan variere ikke alene fra Landsdel til Landsdel, men ogsaa fra Rep til Rep og endog fra Gaard til Gaard. Men den er alligevel endnu det almindeligst brugte Maal. — I Forbindelse med Høstudbyttet har det paaahvilet Repstyrerne at opgive Størrelsen af Tun (de dyrkede Hjemmemarker) og Rodfrugtarealer, men da disse Opgivelser har været meget upaalidelige og lidet brugbare, blev det ved Lov af 3. Okt. 1915 bestemt, at alle Tun og Rodfrugtarealer skulde opmaales. Denne Opmaaling skulde være tilendebragt inden Udgangen af Aaret 1920, men endnu er det langt fra, at Resultaterne af Maalingerne er indkommet fra hele Landet. Naar denne Maaling er tilendebragt, skulde man være i Stand til at beregne Høhøsten pr. ha af Hjemmemarkerne. Derimod har man ingen Opgivelser over Arealet af Udmarkerne.

Sammen med Kreatur- og Høststatistiken bliver der aarlig offentliggjort en Statistik om Forbedringer af Jordejendomme, som foretages af Jordbrugs-selskaber, der findes i mange Reppe. De faar Statstilskud, som deles imellem dem i Forhold til Antallet af de paa Forbedringerne anvendte Arbejdsdage. Da Afgivelse af Beretning er en Betingelse for at komme i Betragtning ved Statstilskudets Uddeling, er denne Statistik vistnok nogenlunde fuldstændig saa langt den naar. Men den omfatter kun de gennem Jordbrugsselskaberne foretagne Forbedringer. Hvad der foretages af Forbedringer uden for dem, er dog ifølge kyndige Folks Udsagn ikke stort. De Forbedringer, denne Statistik giver Oplysning om, er Udjevning af Tun samt Udvidelser af Tun, Forøgelse af besaaet Areal, Anlæg af Hegn og Gærder, Diger og Grøfter og Drænelinger samt Bygning af Gødningshuse og Ajeleholdere.

Fiskeristatistiken, hvis Genstand er Landets anden vigtigste Næringsvej, er af en forholdsvis ny Dato, idet den først er begyndt i Aaret 1897. Lige-

som Landbrugsstatistikken hviler den paa Opgivelser fra selve Erhvervets Udøvere. Den nu gældende Ordning blev indført i 1912. For hvert Fartøj (Dækskib eller Baad) skal der aarlig udfyldes et Skema af Rederen med Opgivelse af den i Aarets Løb opfiskede Mængde, specificeret efter Fiskearter. Repstyreren indsamler de udfyldte Skemaer og indsender dem gennem Sysselmanden til Bureauet. Tidligere blev Fiskeriets Udbytte opgivet i Stykketal, hvad der viste sig at være uheldigt, navnlig paa Grund af, at Fisken paa mange Steder slet ikke blev optalt, men kun opgivet til anslaaet Antal, om hvis Rigtighed der kunde næres stor Tvivl. For Dækskibes Vedkommende (Trawlere, Kuttere og Motorbaade over 12 Tons) opgives nu hele den opfiskede Mængde i Vægt (undtagen Sild, der opgives i hl) og dertil føjes tillige Værdien, men man kan opgive Vægten saaledes, som det falder en lettest, enten for ny Fisk, saltet, halvvirket eller fuldvirket. For Fiskeriet paa mindre Motorbaade og Robaade kræves derimod ingen Værdiopgivelse og man kan vælge imellem enten at opgive Mængden i Vægt eller Stykketal. Bureauet maa saa bagefter omsætte de forskellige Mængdeangivelser til fælles Maal, hvortil der bruges forud fastsatte Forholdstal. Dette er en Svaghed, som dog næppe kan undgaaes for Tiden, da Sædvanerne er forskellige og der snarere vilde være Fare for større Fejl ved at overlade Folk selv at foretage Omregningerne.

I Forbindelse med Fiskeristatistikken udgives aarlig en Statistik over Fangst af Stenbidere oppe ved Land, Lax- og Forellefangst, Sæl-fangst, Dunindsamling samt Fuglefangst. Udbyttet opgives alene i Mængde, Dunene i kg, de andre Arter i Stykketal. Oplysningerne opføres af Repstyrerne paa Lister ligesom ved Landbrugsstatistikken.

Handelsstatistikken hviler paa Opgivelser fra selve Importørerne og Eksportørerne. Men da et egentligt Toldvæsen med Toldkontrol mangler her i Landet, har det været forbundet med betydelige Vanskeligheder at faa brugbare Oplysninger om Indførselen og Udførselen. Indtil Begyndelsen af indeværende Aar har Ordningen været den, at efter hvert Aars Slutning skulde enhver Importør og Eksportør udfylde et Skema, hvorpaa der skulde opføres hele hans Import og Eksport i Løbet af foregaaende Aar, specificeret efter Varernes Art og med Angivelse baade af Mængde og Værdi. Sysselmændene og Byfogderne, som tillige er Toldopbeholdelsesembedsmænd, skulde udele Skemaerne til dem, der mentes at have importeret eller eksporteret noget i Løbet af foregaaende Aar, og derefter indsamle dem og indsende dem til Bureauet. Bortset fra at mange mindre Importører og Eksportører paa denne Maade slet ikke kom med, medførte Angivelsen af Anmeldelse om hele foregaaende Aars Import og Eksport paa en Gang for adskillige et betydeligt Arbejde, som nogle søgte at undgaa saa længe som muligt, hvad der foraarsagede en overordentlig Forsinkelse af det statistiske Arbejde, navnlig da Indsamlingen af Skemaerne paa mange Steder ikke blev foretaget med fornøden Energi. For at prøve paa at raade Bod paa disse uheldige Forhold er der fra Begyndelsen af indeværende Aar indført den Forandring, at enhver Vareforsendelse skal anmeldes straks ved Ind- eller Udførselen eller samtidig med, at Tolden betales. Blanketterne skal indsamles af Sysselmændene og — for de Forsendelsers Vedkommende, som gaar igennem Posten — af Postvæsenet og indsendes efterhaanden til Bureauet. Hvorvidt det ved denne Foranstaltning vil lykkes i nogen væsentlig Grad at afhjælpe de hidtil med Materialets Indsamling forbundne Mangler, er det endnu for tidligt at udtale noget om. Sysselmændenes Indsamling af de statistiske Blanketter synes fremdeles at være et ømt Punkt, men det er i hvert Fald nu for Tiden ikke til at komme uden om. — Handelsstatistikken publiceres for et Aar ad Gangen. Fra 1914 er der optaget den skandinaviske Varegruppering i 25 Grupper efter Varernes Beskaffenhed. Indførselen omfatter henved 390 Varenumre, Udførselen henved 90. Der gives i Handelstatistikken Oplysning om Værdien af hver enkelt Vareart og tillige om Mængden af de fleste af dem, begge Dele specificeret efter Indførselsland og Udførselsland.

I Forbindelse med Handelsstatistikken kan Skibsfartsstatistikken næv-

nes. Indtil 1913 blev der aarlig sammen med Handelsstatistiken offentliggjort en Oversigt over Skibe indgaaede til islandske Havne baade fra udenlandske og indenlandske Havne, men derefter agtes den udgivet for flere Aar samlet. Denne Statistik, der hviler paa Indberetninger fra Sysselmændene om ankomne Skibe, lader meget tilbage at ønske, idet Materialet har vist sig at være meget mangelfuldt, og dets store Huller er det trods store Anstrængelser kun tildeels lykkedes at tilstoppe under Bearbejdelsen.

Næst efter Erhvervsstatistiken maa Befolkningsstatistiken anføres. Som allerede nævnt finder Bearbejdelsen af Folketællingerne ikke mere Sted nede i Danmark. Der afholdes en almindelig Folketælling i Island hvert 10. Aar. Den sidste blev afholdt den 1. December 1920. Ifølge Lov af 18. Maj 1920 skal Folketællingen foretages ved ulønnede Tællere under Sognepræsternes Opsyn. Tællerne lader udfylde eller udfylder selv et Skema for hvert Hus eller Gaard, hvorpaa der opføres enhver der paa Tællingsdagen tilstedeværende Person. Spørgsmaalene skiller sig meget lidt fra de tilsvarende danske. I det hele maa Materialet, der for Tiden underkastes en Revision i Bureauet, vistnok anses for at være ret tilfredsstillende. I Forbindelse med Folketællingen 1920 blev der for første Gang søgt Oplysning om Bolig- og Husleje-forhold i Byerne, men denne Statistik er endnu ikke naaet at blive bearbejdet. — Foruden de almindelige Folketællinger hvert 10. Aar har man ogsaa aarlige Tællinger af den bosiddende Folkemængde. I Reykjavik foregaar de under Politimesterens Opsyn paa den Maade, at der i hvert Hus indlægges et Skema, hvorpaa alle Personer i Huset skal opføres, hvorefter det afhentes igen af Politiet efter nogle Dages Forløb. Men udenfor Reykjavik skal Sognepræsterne afgive Beretning om Folkemængden hver i sit Præstekald i Slutningen af hvert Aar, saaledes at de anfører Antallet af Personer i hvert Hus eller Gaard fordelt efter Køn og nogle faa Aldersklasser. Disse aarlige Folketællinger udviser altid noget lavere Tal end de almindelige Folketællinger, idet der i de større Byer vistnok er adskillige, der ikke kommer med ved de aarlige Tællinger, medens disse ude paa Landet vistnok kan anses for at være nogenlunde paalidelige.

Statistiken om Folkemængdens Bevægelse gaar saa langt tilbage, at man har Oplysninger om Fødtte og Døde helt op til 1735. Denne Statistik hviler paa Indberetninger fra Præsterne om Vielser, Fødsler og Dødsfald, der indtil Slutningen af 1915 afgaves aarlig i skematisk Form, men fra Begyndelsen af 1916 er der blevet indført den Forandring, at Præsterne udfærdiger en Blanket for hver Vielse, Fødsel eller Dødsfald med de fleste af de Oplysninger, som Kirkebøgerne indeholder, hvorefter disse gennem Provsterne indsendes kvartalsvis til Bureauet, der foretager hele Bearbejdelsen. Et Hæfte indeholdende Statistik om Ægteskaber, Fødsler og Dødsfald samt de aarlige Folketal i 1911—15, er i Færd med at udkomme. Deri findes ogsaa en Statistik om Dødsaaarsager, der indtil 1911 kun har omfattet Selvmord og Ulykkestilfælde, men ifølge Lov af 11. Juli 1911 skal udvides til at omfatte alle Dødsaaarsager, idet der bestemmes, at naar et Dødsfald indtræffer i et Handelssted, hvor der er Lægebolig, maa Præsten ikke stede Liget til Jorden forinden Dødsattest er fremskaffet fra en Læge, men hvis Dødsfaldet er indtruffet paa et andet Sted, skal Præsten i Ministerialbogen anføre Dødsaaarsagen efter de bedste Oplysninger, han kan indhente. Præsten indsender saa til Distriktslægen aarlig en Fortegnelse over alle, der er blevet jordfæstede i Aarets Løb bilagt med tilhørende Dødsattester eller med Tilføjelse af Dødsaaarsagen, hvor Dødsattest ikke medfølger. Distriktslægen skal revidere Præsternes Beretninger og derefter indsende dem til Landsfysikus, men denne har overgivet dem til Bureauet til Bearbejdelse. Til Brug ved Bestemmelsen af Dødsaaarsagerne har Landsfysikus udgivet en Fortegnelse over Dødsaaarsager indeholdende 155 Numre, hvoraf nogle igen er delte i flere Litra.

Retsstatistiken har været meget lidt omfattende, idet den kun har bestaaet af skematiske Indberetninger fra Sysselmændene om kriminelle Sager og offentlige og private Politisager samt Forligskommissionernes Virksomhed.

Med Aaret 1919 er den imidlertid betydelig udvidet, idet der skal gives detaljerede Oplysninger om de for Forbrydelser domfældte Personer, ligesom ogsaa private Sager og forskellige judicielle Forretninger inddrages under Statistiken. Bureauet har endnu ikke udgivet noget Hæfte om Retsstatistik, men kun optaget summariske Oversigter i Hagtidindi (Statistiske Efterretninger).

Undervisningsstatistiken er først i de allersidste Aar traadt ind i Rækken af den officielle Statistiks Emner. Ifølge Lov af 22. Nov. 1907 blev der indført Undervisningspligt for alle Børn i Alderen 10—14 Aar enten i faste Skoler, Omgangsskoler eller under Tilsyn i Hjemmet. Skole- eller Undervisningskommissioner, som vælges for Distrikter, der i det væsentlige falder sammen med Kommunerne, skal aarlig indgive Beretninger om Undervisningen det foregaaende Aar til Inspektøren for Undervisningsvæsenet, der igen overgiver dem til Bureauet til Bearbejdelse og Udgivelse. Der er hidtil kun blevet udgivet et enkelt Hæfte for Aaret 1914—15, men Materialet for de senere Aar foreligger allerede bearbejdet og Resultaterne agtes udgivet samlede.

Valgstatistiken gaar tilbage til 1874, da Altinget fik lovgivende Myndighed. Hidtil er kun publiceret Statistik om Valgene til Altinget og om Folkeafstemningen om Forbundsloven i 1918, men Bureauet har ogsaa optaget en Statistik om de kommunale Valg for de sidste Valgperioder, skønt den endnu ikke er naaet frem til at blive publiceret.

Indenfor Finansstatistiken kommer den kommunale Finansstatistik i første Række, idet en Oversigt over Kommuneregnskaberne gennem en længere Aarrække er blevet publiceret. Denne Statistik har ikke været bygget direkte paa selve Regnskaberne, men paa skematiske Oversigter udarbejdede af Sysselmændene, hvilket har vist sig uheldigt for Bearbejdelsens Ensartethed. Derfor er den Forandring blevet indført fra Aaret 1915, at en Afskrift af selve Regnskaberne indsendes til Bureauet, som derefter overtager hele Bearbejdelsen.

Foruden Kommunefinanserne er de direkte Statsskatter blevet Genstand for statistisk Behandling, navnlig Indkomstskatten, der indtil nylig ikke var nogen almindelig Indkomstskat, idet Indtægt af Landbrug og Fiskeri var undtaget fra den, samt Huskatten, der begge er blevet Genstand for aarlig Behandling, medens Skatten paa Løsegods kun har været behandlet et Par Gange med flere Aars Mellemrum. I højere Grad end selve Skattebeløbene har Skatteobjekterne været denne Statistiks Genstand. Bureauet har endnu ikke naaet at faa udgivet et særskilt Hæfte, hverken om de kommunale Finanser eller om Statsskatterne, men Oplysningerne for flere Aar foreligger allerede bearbejdede og venter paa Udgivelse.

Om Sparekassernes Tilstand har man statistiske Oplysninger lige fra den Tid, de begyndte at opstaa, i Begyndelsen af 70-erne, idet aarlig Indsendelse af Regnskab har været Betingelse for, at de kunde opnaa de for Sparekasser indrømmede Begunstigelser.

Om Forsikringsvirksomhed foreligger endnu ingen Statistik offentliggjort. Men ifølge Lov af 22. Nov. 1913 er alle udenlandske Forsikrings-selskaber, som driver Forsikringsvirksomhed paa Island, pligtige til aarlig at afgive en statistisk Beretning om deres Virksomhed i Landet. Udførelsen af denne Bestemmelse har dog vist sig meget vanskelig, og det Materiale, som Bureauet med store Besværligheder har faaet i Hænder, er langtfra fuldstændigt. Det vil nok alligevel blive offentliggjort.

Under Trykket af Krigsaarenes store Prisrevolution begyndte Bureauet i 1916 at indsamle Opgaver om Detailpriser paa de vigtigste Madvarer samt enkelte andre Varer blandt de Handlende i Reykjavik. Resultatet af denne Undersøgelse, der gentages for hvert Kvartal, offentliggøres i Hagtidindi. Bureauet har desuden samlet en Del Materiale af samme Slags fra andre Byer, men det er endnu ikke blevet fuldstændig bearbejdet.

Endelig skal nævnes Socialstatistiken, skønt denne Gren af Statistiken næsten helt savnes. Om Alderdomsunderstøttelseskasserne indkommer

der aarlig fra Sysselmændene skematiske Indberetninger, men de er endnu ikke blevet offentliggjorte. Om Fattigvæsenet findes nogle Oplysninger i Kommunernes Regnskaber. Desuden er der engang, for henvend 20 Aar siden, af en parlamentarisk Kommission blevet indsamlet en mere detaljeret Statistik om Fattigvæsenet, og det er Bureauets Hensigt i den nærmeste Fremtid paany at foretage en lignende Undersøgelse.

Endnu kan det tilføjes, at der af Bureauet i Aaret 1915 paa Foranledning af en parlamentarisk Kommission angaaende en ny Navneskik blev udarbejdet og publiceret en Statistik om Personnavne paa Grundlag af Folketællingen i 1910, og at det nu er i Færd med at afslutte Bearbejdelsen af en Statistik om Strandinger og Forlis i islandske Farvande i Aarene 1904—18 som en Fortsættelse af en lignende Undersøgelse, der er blevet foretaget engang før for Aarene 1879—1903. Det er Hensigten efterhaanden at gøre denne Statistik til et regelmæssigt Led i den islandske Statistik.

Næsten al islandsk Statistik hører ind under Bureauets Arbejdsomraade. Kun Telegraf- og Poststatistiken, der bearbejdes af de paagældende Styrelser selv, samt den egentlige Medicinalstatistik, der bearbejdes af Landsfysikus, ligger udenfor. Telegrafstatistiken offentliggøres aarlig, medens Poststatistiken og Medicinalstatistiken ikke er blevet offentliggjorte for en længere Aarrække. Men foruden de egentlige statistiske Arbejder udgiver det statistiske Bureau ogsaa en Haandbog om offentlige Institutioner og deres Personale (Starfskrå Islands) svarende til de nordiske Landes Statskalender. Der er udkommet et enkelt Hæfte, i Aaret 1917, men det er Hensigten at lade den udkomme periodisk.

Bureauets Publikationer er følgende:

1. Hagskýrslur Islands (Islands Statistik), der udkommer i selvstændige Hæfter med fortløbende Numre. Der udkommer aarlig i det mindste tre Hæfter, indeholdende Landbrugs-, Fiskeri- og Handelsstatistik, og desuden hvad Bureauet kan overkomme at faa udgivet om andre Emner. Der er hidtil udkommet 26 Numre.
2. Hagtiðindi (Statistiske Efterretninger), et Blad, der udkommer i det mindste 6 Gange aarlig. Det er dannet efter de danske Statistiske Efterretnings Forbillede for at optage saadanne Ting, som ikke finder Plads i de selvstændige Hæfter, samt forskellige Hoveddata, inden de naar at blive offentliggjorte i de statistiske Hæfter.
3. Starfskrå Islands (Statskalenderen), der er omtalt ovenfor.

Hertil er det Bureauets Hensigt at tilføje, saa snart det lader sig gøre, en Aarvog — hvad enten den kommer til at udgaa aarlig eller med flere Aars Mellemrum — indeholdende Hovedtabeller for alle Grene af Statistiken i Lighed med de nordiske Landes statistiske Aarbøger.

Det statistiske Bureau er sidestillet med Ministeriets Kontorer, idet det ved Siden af Finanskontoret er stillet direkte under Finansministeren. Bureauets Udgifter, der foruden Lønninger, Kontorhold og Publikationsomkostninger tillige omfatter Husleje, Lys og Varme, udgjorde i dets første Aar (1914) godt 10,000 Kr., men i 1920 47,000 Kroner. Siden Bureauets Oprettelse er dets Arbejde blevet betydelig forøget dels ved Optagelse af nye Emner til Bearbejdelse dels ved Centralisation i Bureauet af forskellige statistiske Arbejder, der tidligere blev foretaget ved forskellige Myndigheder rundt omkring i Landet. Bureauets Personale bestaar for Tiden af 6 Personer, hvoraf kun Chefen har en afsluttet akademisk Uddannelse, medens af de øvrige de 3 er Studenter, og 2 har taget Realskoleeksamen. Der er endnu ikke engageret noget Ekstramandskab paa Grund af Folketællingen, hvilket dog næppe helt vil kunne undgaaes i Løbet af den nærmeste Tid.

Landets store Udstrækning, dets spredte Bebyggelse og daarlige Kommunikationsmidler bevirker, at Indsamling af alt statistisk Materiale foregaa

meget langsomt og besværligt. Vel har Telegrafens Oprettelse medført nogen Lettelse i saa Henseende, men Telegrafnættet er langtfra helt færdigt endnu og Postgangen er stadig meget langsom. Naar dertil føjes ringe Interesse for Statistiken hos adskillige af de indberettende og indsamlede Myndigheder kan det nok forstaaes, at Fremskaffelsen af Materialet i Tide ikke altid er en let Sag og at den lægger Beslag paa meget Arbejde. Ved Bearbejdelsen har man vel den Fordel, at Materialet ikke er saa overvældende som i større Samfund og at Forholdene er mere overskuelige, saa at man kan komme længere ved personlig Bekendtskab, men paa den anden Side er Bureauets Arbejdsomraader ret vidtstrakt, idet det spænder over de forskelligste Grene af Statistiken, medens Arbejdskræfterne er smaa, saaledes at der ikke kan være Tale om nogen væsentlig Specialisering i Arbejdet; den samme Person maa beskæftige sig med de forskelligste Emner. Det kan derfor næppe med Rimelighed ventes, at Bureauets Arbejde gaar meget i Dybden.

At de nordiske statistiske Centralinstitutioners Chefer har ønsket at have Island repræsenteret paa de nordiske statistiske Møder, er et smukt Udslag af den nordiske Fællesskabsfølelse, som fra Islands Side i høj Grad maa paa-skønnes, men som de faktiske Forhold nu engang er, vil det næppe kunne undgaas, at Ligestillingen med de store nordiske statistiske Centralinstitutioner paa mange Punkter vil falde meget vanskelig for det lille islandske Bureau.

Betænkning Nr. 9.**Om Udarbejdelsen af aarlige Emne-Lister over de nordiske Landes statistiske Litteratur.**

Af Departementschef Adolph Jensen.

De statistiske Aarbøger, som oprindeligt i det væsentlige begrænsede sig til at give et kort Udtog af selve den officielle Statistiks Publikationer, har i Aarenes Løb optaget nye Emner fra mange forskellige Kilder. Og i Erkendelse af, at Aarbogens Nytte vokser i samme Forhold som dens Indhold bliver mere alsidigt, bestræber man sig for stadig at udvide Emnekredsen saa meget, som de praktiske Forhold gør det muligt. Da det imidlertid er af Vigtighed, at Aarbogens Omfang holdes indenfor rimelige Grænser, nødes man til ofte at resignere overfor Ønsket om at optage dette eller hint.

Tanken er herved blevet henledet paa, at det vilde være ønskeligt, om der hvert Aar kunde komme til at foreligge en praktisk ordnet Emne-Liste over alt, hvad der i det foregaaende Aar er fremkommet paa Tryk af statistiske Data til Belysning af de forskellige Omraader af Stats- og Samfundslivet.

Udarbejdelsen af en saadan Emne-Liste forudsætter en Gennemgang af alle officielle Publikationer, Aarsberetninger fra offentlige Institutioner, Erhvervs- og andre Organisationer endvidere af Tidsskriftlitteraturen, Fagpressen og meget andet, med omhyggelig Registrering af alle statistiske Oplysninger af nogen Værdi.

Vanskelighederne ved et saadant Arbejde er af dobbelt Art.

For det første vil det ingenlunde altid være let at afgøre, hvad der bør medtages, og hvad der bør udelades. Her maa Grænselinien drages efter et fornuftigt Skøn, idet man dog i Tvivlstilfælde hellere maa medtage for meget end for lidt. Den der søger Oplysning om et eller andet Emne, skal ikke alene være sikker paa at finde en Henviisning, hvis Emnet overhovedet er behandlet statistisk i det paagældende Aar, men han skal ogsaa kunne stole paa, at den Omstændighed, at han ingen Henviisning finder, betyder, at vedkommende Emne ikke er statistisk behandlet.

Den anden Vanskelighed bestaar i at finde en passende Form for Emne-Listen. Man kan her gaa forskellige Veje.

Den simpleste Vej vilde være at ordne Emnerne alfabetisk, og ved at anvende Dobbeltposteringer og Henviisninger i stort Omfang vilde man vel ogsaa kunne opnaa at faa et praktisk brugbart Register.

Imidlertid synes en systematisk Ordning dog at være at foretrække, bl. a. fordi man i mange Tilfælde ikke søger et bestemt Emne, men en Kreds af beslægtede Emner.

Som Forarbejde til en Emne-Liste over den danske statistiske Litteratur i 1920 er der i Bilaget forsøgt en systematisk Opstilling af den paagældende Litteratur. Systemet slutter sig meget nær til den Inddeling, der er anvendt i den danske statistiske Aarvog, idet det bestaar af følgende 10 Hovedgrupper:

- A. Naturforhold (herunder meteorologiske Forhold).
- B. Befolkningen.
- C. Erhvervsforhold m. v.

- D. Samfærdsel m. v.
- E. Priser, Penge-, Kredit- og Forsikringsvæsen.
- F. Socialstatistik.
- G. Retsvæsen.
- H. Undervisningsvæsen m. m.
- I. Forvaltning m. v. (herunder offentlige Valg).
- J. Stats- og Kommunefinanser m. m.

Den væsentligste Afvigelse fra Statistisk Aarbogs Inddeling er den, at Naturforholdene er udskilt som en selvstændig Gruppe, omfattende dels Emner, som i Aarbogen er henført til Afsnittet: Areal og Befolkning, dels meteorologiske Forhold, der i Aarbogen er opstillet som en særlig Gruppe. Iøvrigt beror Afvigelserne fra Aarbogens System mest paa, at denne kun indeholder et — ganske vist meget omfattende — Udsnit af den statistiske Litteratur, medens man i nærværende Emne-Liste har tilstræbt en saa fuldstændig Oversigt, som Forholdene har tilladt. I Reglen vil det være forholdsvis let at indordne de i Aarbogen forekommende Emner i dennes System, men paa nogle Punkter kan Opgaven dog frembyde Vanskeligheder, der hyppigst vil skyldes den Omstændighed, at Aarbogens Inddeling — som naturligt er — ikke er opstillet paa Forhaand som et fuldt færdigt og udtømmende System, men er udviklet, efterhaanden som Kredsen af de behandlede Emner udvidedes, og har faaet sit Præg navnlig af den officielle Statistiks Omfang og Indhold. Hermed hænger det ogsaa sammen, at Aarbogens Inddeling viser enkelte Inkonsekvenser, som vilde undgaas, saafremt der forelaa et udtømmende System.

Det er derimod ikke nogen Sær-Ejendommelighed for den omtalte Emne-Gruppering, at den kræver en Række Henvisninger mellem de enkelte Grupper og Undergrupper indbyrdes. De behandlede Emner gaar ofte saa umærkeligt over i hinanden, at de med lige saa stor Ret kan anbringes paa det ene som paa det andet Sted i Grupperingen, og i samme Retning virker det, at beslægtede Emner saavel i den officielle Statistik som i de øvrige Kilder meget ofte er behandlede i Fællesskab. Herpaa vil der dog i Reglen kunne raades Bod ved Henvisning fra den ene Gruppe til den anden, og saadanne Henvisninger er anvendt i et stort Antal Tilfælde, men kunde formentlig med Fordel være anvendt i endnu større Udstrækning.

Ved hver Undergruppe er i Bilaget anført de Kildesteder, hvor statistiske Oplysninger om det paagældende Emne er at finde. I første Række er naturligvis her den officielle Statistik kommet i Betragtning, og indenfor denne navnlig Statistisk Aarvog og Statistiske Efterretninger, samt den af Københavns statistiske Kontor udgivne Statistiske Aarvog for København og Frederiksberg. Hertil kommer Rigsdagstidende, Ministerialtidende, samt et stort Antal Beretninger udgivne af offentlige Myndigheder, f. Eks. Statsbanernes Beretning, Københavns Kommunes Beretning, Sygekasseinspektørens Beretning, Politidirektørens Beretning o. s. v. Endvidere en Række andre periodiske Skrifter og Beretninger, udgivne af private Myndigheder og Korporationer, f. Eks. Landøkonomisk Aarvog, De samvirkende Fagforbunds Beretning, Arbejdsgiverforeningens Haandbog, Industrifagenes Beretning o. s. v. Herunder falder ogsaa et stort Antal Tidsskrifter. Endelig skal fremhæves J. Warming: Lærebog i Danmarks Statistik, København 1920. Iøvrigt skal der med Hensyn til Detailler henvises til Bilaget.

Som anført frembyder det i Bilaget anvendte System visse Mangler og Inkonsekvenser paa Grund af den Maade, hvorpaa det er blevet til. Under Forarbejderne har man forsøgt Opstilling af et System, inddelt i 5 Hovedgrupper, som — uden at gøre Fordring paa at være udtømmende — frembyder større Konsekvens end det i Bilaget anvendte. At denne Konsekvens i nogle Tilfælde medfører, at Systemet virker som en Spændetrøje, lader sig dog ikke skjule, omend denne Indvending sikkert i større eller mindre Grad vil ramme enhver Inddeling.

De 5 Hovedgrupper er her følgende:

- A. Naturforhold.
- B. Befolkningen.
- C. Erhvervsvirksomhederne.
- D. Private Associationer.
- E. Stat og Kommune.

Med ganske enkelte Undtagelser kan de samme Afdelinger og Underafdelinger indgaa i disse 5 Hovedgrupper som i det i Bilaget anvendte System. Derimod maa de forskellige Emner i stort Omfang behandles paa helt andre Steder og i andre Forbindelser, men det maa erkendes, at man ved at anvende Systemet med de 5 Hovedgrupper kan opnaa større Enhed og Afrundethed.

Den her forsøgsvis udarbejdede Emneliste omfatter som foran nævnt alene den danske statistiske Litteratur (i 1920). Hvis de statistiske Bureauer i alle de nordiske Lande enedes om hver for sit Lands Vedkommende aarligt at udarbejde saadanne Lister, vilde der være tilvejebragt et godt Hjælpemiddel for de mange, der har Brug for talmæssige Oplysninger.

Selv for Statistikere af Fag og for andre, der er vel bevandrede paa dette specielle Litteraturomraade, vil Tilstedeværelsen af saadanne Lister utvivlsomt mellem Aar og Dag betyde en ikke ringe Arbejdsbesparelse.

Imidlertid rejser sig det Spørgsmaal om det vil være anbefalelsesværdigt at tilstræbe en Sammenarbejden af Listerne for de forskellige Lande til een enkelt Liste. Nogen nævneværdig Vanskelighed vilde en saadan Sammenarbejden næppe møde. Ved Kildesteds-Angivelserne kunde man anvende Bogstavstyper af forskellig Karakter for hvert Land; eller man kunde anbringe et særligt Kendings-Bogstav foran hvert af Landenes Kildesteds-Angivelser.

Medens der næppe kan være Tvivl om, at Nyten af den hele Foranstaltning vilde forøges, hvis de enkelte Landes Lister sammenarbejdedes, bliver det et andet Spørgsmaal, om den for de nordiske Lande fælles Emne-Liste kunde publiceres i samme Udgave for alle Landene. Herved vilde der naturligvis kunne spares en Del, baade Penge og Arbejde. Imidlertid turde de sproglige Forskelligheder her volde Betæneligheder. Hvis man tænkte sig en Emne-Liste, omfattende den danske, den islandske, den norske og den svenske statistiske Litteratur, skiftevis publiceret af hvert af de fire Landes statistiske Bureauer, vilde de forskellige Aargange af Listerne — som rimeligt er — udkomme paa forskellige Sprog. Selv om nu dette ikke for de faglige Statistikere vilde volde uovervindelige Vanskeligheder ved Benyttelsen, for saa vidt angaar Sprogene Dansk, Norsk og Svensk, stiller Sagen sig anderledes med Hensyn til Islandsk, som vistnok de fleste Statistikere kun læser med Besvær. Og udenfor Statistikernes Kreds vilde de sproglige Forskelligheder afgjort forringe Emne-Listens Brugbarhed. Det synes saaledes at maatte anbefales, at den ved Samarbejde mellem de fire Landes statistiske Bureauer tilvejebragte fælles Emne-Liste publiceres af hvert Bureau for sig i vedkommende Lands Sprog.

Bilag til Betænkning Nr. 9.

Emne-Liste over den danske statistiske Litteratur i 1920.

De ved Kildeangivelserne benyttede Forkortelser:

- St A: Statistisk Aarvog 1920.
 St E: Statistiske Efterretninger 1920.
 St M: Statistiske Meddelelser.
 St T: Statistiske Tabelværk.
 St K: Statistisk Aarvog for København og Frederiksberg 1920.
 M B: Ministerialtidende B, 1920.
 R A: Rigsdagstidende Tillæg A 1919—20.
 R B: Rigsdagstidende Tillæg B 1919—20.
 B T: Tillæg til Borgerrepræsentationens Forhandlinger 1919—20.
 PolB: Politidirektørens Beretning.
 W: J. Warmings Lærebog i Danmarks Statistik, København 1920.

Tallet efter Titlen angiver Sidetallet. Hvor intet andet er anført, er det omhandlede Skrift udkommet i 1920.

Af statistiske Oplysninger vedrørende lokale Omraader er kun de for København medtaget.

Sønderjylland, Færøerne og Grønland er ikke særskilt behandlet.

A. Naturforhold.

I. Landet.

- a. Beliggenhed og Areal, Kystlinie, Landegrænse.
St A 1—3; St E 1; W 47; Kbhvns Beretn. S III.
- b. Landets geognostiske Beskaffenhed.
- c. Overfladeforhold. W 47.
 1. Højdeforhold.
 2. Vandløb og Søer. St A 2.
 3. Heder.
 4. Flyvesandsarealer.
 5. Moser og Engkær. Se C IV h.
 6. Det dyrkede Areal. Se C I c.
- d. Dyrelivet, Jagt. R A 2951 ff.

II. De omgivende Farvande.

- a. Farvandenens Udstrækning, Dybde, Strøm- og Isforhold. St K 46; Nautisk-meteorologisk Aarvog.
- b. Det organiske Liv i Havene. Medd. fra Kommissionen for Havundersøgelser, Serie Plankton.
- c. Havenes Indvirkning paa Kysterne.
- d. Kystsikringsanlæg. Statsregnskabet med Anm.

III. Meteorologiske Forhold. St A 240. Meteorologisk Instituts Dags-, Uge- og Maanedsbetænkninger. Nautisk-meteorologisk Aarvog. Beretning fra Statens Planteavljudvalg.

B. Befolkningen.

- I. Befolkningens Størrelse.
- a. Fordeling paa geografiske Grupper. St A 1—6; St E 1,123; W 1 ff; St K 1—6; Pol B.
 - b. Fordeling efter Køn, Alder og ægteskabelig Stilling. St A 10—12; W 5 ff; St K 8.
 - c. Befolkningens Bevægelser. St A 16—21; St E 35; W 12 ff. St K 13, 18; Pol B. Ugentlig Oversigt over Fødsler, Sygdomme og Dødsfald i Kbhvn.
 1. Fødsler. St A 21; St E 90; W 12 ff; St K 16.
 2. Dødsfald. St A 22—24; St E 75; W 16 ff; St K 17.
 3. Ind- og Udvandring. St A 25; St E 38; W 22 ff; St K 21, 63; Pol B.
 4. Indre Vandringer. St A 15; W 24 ff.
 - d. Folkemængden til forskellige Tider. St A 1—18; W 1 ff; St K 1.
- II. Personlige Forhold.
- a. Antropologiske Forhold. St A 26; W 27; M B 406 ff; St K 27.
 - b. Abnorme. St A 15; W 167; St K 19; Pol B.
 - c. Sygelighed og Invaliditet. St A 26—28; W 165 ff; R A 3663 ff. St K 26, 159. Skematisk Sygeliste for Kongeriget Danmark. Medicinalberetningen. Stadslægens Aarsberetning. Statsbanernes Beretning om Driften. Sygestatistik for Marinen. Ugentlig Oversigt over Fødsler, Sygdomme og Dødsfald i Kbhvn. Beretning om Rationeringens Indvirkning paa Sundhedstilstanden ved M. Hindhede. Pol B.
 - d. Dødelighed. St A 22—24, 27—31; W 16 ff. Dødsaaarsagerne i Kongeriget Danmarks Byer, udgivet af Sundhedsstyrelsen. Pol B. Beretning om Rationeringens Indvirkning paa Sundhedstilstanden ved M. Hindhede.
 - e. Ulykkestilfælde. St A 51; St E 75; W 169 ff; St K 25. Arbejdsforsikringsraadets Beretning. Pol B. Dansk Søulykke-Statistik.
 - f. Selvmord. St A 30; St E 75; W 180; St K 24. Pol B.
 - g. Personlig Rettsstilling.
 1. Indfødsret. St A 25; R A 3735 ff; R B 2457 ff; St K 21.
 2. Fuldmyndighed, Umyndiggørelse.
- III. Familieforhold.
- a. Vielser. St A 16—21; St E 35; W 7 ff. St K 13, 15, 19.
 - b. Skilsmisser og Separationer. St A 16; St E 132; W 10; St K 19.
 - c. Børnetal. W 14; St K 20.
 - d. Uægte Børn. St A 16, 24; St E 90; W 13 ff.
 - e. Genealogiske Forhold.
- IV. Sundheds-, Bygnings- og Brandvæsen.
- a. Læger, Tandlæger og Jordemødre. St A 26; St E 124; W 165. Medicinalberetningen. Kbhvns Beretning. Pol B. Fortegnelse over Læger, Tandlæger og Dyr læger, udg. af Sundhedsstyrelsen.
 - b. Sygehuse.
 1. Almindelige Sygehuse. St A 26; W 165; St K 28.
 2. Tuberkulosehospitaller.
 3. Sindsygeanstalter. St K 29.
 4. Anstalter for Aandssvage, Epileptikere, Vanføre, Drankere o. l.
 - c. Apoteker.
 - d. Sundhedslovgivningen m. m.
 1. Sundhedsvedtægten, Sundhedskommissioner.
 2. Epidemi- og Karantænevæsen.
 3. Tilsyn med Levnedsmidler. M B 142, 366, 412, 493, 535.

4. Fabrikstilsyn. Se F II.
 5. Udryddelse af Rotter. R A 3303 ff; St A 33; Kbhvns Beretn.
 - e. Badeanstalter, Nødtørftshuse o. l. St K 33—34. Kbhvns Beretning.
 - f. Bygningslovgivning. Se B VI.
 - g. Brandvæsen. Kbhvns Beretning. Pol B.
- V. Befolkningens Fordeling efter Erhverv og Forsørgerstilling.
- a. Befolkningens Fordeling efter Erhverv. St A 32; St T V—A—14; W 27 ff; St K 10.
 - b. Forsørgerforhold St A 14; St T V—A—14; W 31 ff.
 - c. Tyendeforhold St A 150—51; St M 4, 59, 1; St K 97—98.
- VI. Boligforhold. St A 38—39; St E 24; St M 4, 59, 3; 4, 60, 5; W 159 ff; R A 2505, 2535 ff; St K 38—45; B T 67—87, 681—97, 253—62, 463—70. Betænkning afg. af Boligkommissionen af 1918. Kbhvns Beretning. Pol B.

C. Erhvervsforhold m. v.

- I. Landbrug. Landøkonomisk Aarbog.
- a. Landejendommenes Antal, Størrelse og Værdi, Landejendomssalg. St A 40—49, 64; St M 4, 58, 6; W 64—70; M B 44, 720; R A 5845 ff. Hof- og Statskalenderen. Danske Herregaarde.
 - b. Landejendommenes Besiddelsesform, Oprettelse af mindre Brug. W 76; M B 44, 720; R A 5911. Betænkning afg. af Landbokommissionen af 1911 II. Statshusmandsbrug. St A 48; St E 123; W 73 ff; R A 5891.
 - c. Landbrugsarealets Benyttelse, Høsten. St A 50—60; St E 8, 16, 81, 89, 105, 107, 115, 121—22, 168—69, 179; St M 4, 58, 1; 4, 60, 2; W 47 ff; R A 6859. Kornordningen osv., se F IV e.
 - d. Husdyrholdet. St A 61—62, 65; St E 6, 148; St M 4, 59, 4; W 57 ff; M B 36, 60, 154, 210, 422, 518, 724, 783, 843. Pol B.
 - e. Mejeridrift. St A 65—66; W 60 ff; M B 412, 493; R A 2807 ff. Danmarks Mejeridrifts-Statistik.
 - f. Landbrugsprodukternes Priser, Ind- og Udførsel. St A 106—10; St E 16; St M 4, 60, 1; W 40 ff, 63; M B 43, 75. Pol B.
 - g. Landbrugets Kreditforhold. St A 132; W 77. Betænkning afg. af Landbokommissionen af 1911 II. Se ogsaa E II e.
 - h. Foreninger. St A 157. Landøkonomisk Aarbog. Se endvidere F VIII c.
 - i. Statstøtte til Landbruget.
- II. Skovbrug. W 81. Fra Skoven og Træmarkedet 3 ff, 56 ff, 105 ff, 191, ff, 231 ff.
- III. Havebrug. Sv. Brun og A. Lange: Danmarks Havebrug og Gartneri.
- a. Bolighaver.
 - b. Kolonihaver.
 - c. Gartnerier.
 - d. Offentlige Anlæg o. l.
- IV. Mineralproduktion, Udnyttelse af Vand- og Vindkraft.
- a. Stenbrud. St A 70—71; St M 4, 59, 2; 4, 60, 4.
 - b. Kalk- og Kridtbrud. St A 70—71; St M 4, 59, 2; 4, 60, 4.
 - c. Teglværker. St A 70—71, 76—77, 81; St E 37; St M 4, 59, 2; 4, 60, 4; W 107—08.

- d. Cementfabrikation. St A 70—71, 76, 77, 81; St M 4, 59, 2; 4, 60, 4.
- e. Molerfabrikation.
- f. Mergelgravning.
- g. Brunkulsproduktion.
- h. Tørvefabrikation. W 52; R A 6097—98; 6109—14; 5129 ff.
- i. Vandforsyning. Se J II a. l.
- j. Udnyttelse af Vandkraft.
- k. Udnyttelse af Vindkraft.

V. Fiskeri. W 84. Fiskeriberetn.

- a. Fiskeriets Udbytte. St A 66.
- b. Fiskefartøjer.
- c. Statsstøtte. R A 5533, 6883. Statsregnskabet med Anm.

VI. Haandværk og Industri.

- a. Antallet af Virksomheder og deres Personel. St A 67—75; W 92 ff. Fortegnelse over Fabrikker og større Haandværksbedrifter i Danmark.
- b. Bedrifternes Størrelse. St A 68—75; St M 4, 59, 2; 4, 60, 4. W 92 ff.
- c. Mekanisk Kraft.
 - 1. Mekanisk Kraft undt. Vand- og Vindkraft. St A 68—73, 76—77; St M 4, 59, 2; 4, 60, 4; W 98—99; M B 380 ff.
 - 2. Udnyttelse af Vandkraft. Se C IV j.
 - 3. Udnyttelse af Vindkraft. Se C IV k.
- d. Produktionsmængden. St A 79—81; St M 4, 59, 2; 4, 60, 4. Danmarks Mejeridrifts Statistik.
 - e. 1. Næringsmiddelindustri. St E 61, 62, 64, 65; M B 51, 142, 366, 412, 493, 535; W 103—04; R A 6843 ff. R B 59 ff. Se ogsaa C I e og C IV i.
 - 2. Tekstilindustrien. W 104—05.
 - 3. Beklædningsindustri. W 105—06.
 - 4. Jordarbejder, Bygnings- og Møbelindustri. W 106—08. B T 76 ff. Se ogsaa B VI.
 - 5. Træindustri.
 - 6. Læder- og Lædervareindustri.
 - 7. Sten-, Ler- og Glasindustri. Se ogsaa C IV a, b, c, og d.
 - 8. Metalindustri.
 - 9. Teknisk og kemisk Industri.
 - 10. Papirindustri.
 - 11. Industri i literær og kunstnerisk Retning.
- f. Fagdannelse, Lærlinge. St A 151; W 99 ff.
- g. Patentvæsen. St A 78. Oversigt over Patentkommissionens Virksomhed.

VII. Varehandel. Handelsberetningen.

- a. Omsætning med Udlandet.
 - 1. Indførsel, Udførsel, Transit. St A 83—89; St E 15, 65, 175, 177; St T V—D—37. Handelsstat. Medd. W 113 ff, 63 ff, 82, 84; St K 61—62; R B 3723 ff.
 - 2. Toldafgifter. St A 82; St T V—D—37; M B 41, 159, 206, 208, 420, 521, 523, 729, 781, 833, 835, 837; St K 63.
 - 3. Frilager- og Kreditoplagsinstitutioner. W 117—18; R A 5205, 6057; St K 68. Se ogsaa C VII a 2.
- b. Handelsvirksomhedernes Antal og Størrelse. W 118 ff; St K 64—65. Samling af Anmeldelser til Handelsregistret.
- c. Foreninger.
- d. Statsstøtte. W 120; R A 2893.

- VIII. Kommissionsvirksomheder o. l.
 IX. Hotel- & Restaurationsvirksomheder.
 St A 159; W 189; St K 65. Pol B.

D. Samfærdsel m. v.

- I. Gader og Veje.
 a. St A 104; St K 36. Kbhvns. Beretn.
 b. Hestekøretøjer og Cykler. St K 72. Pol B.
 c. Automobiler og Motorecykler. St A 105; St E 165. Pol B.
- II. Sporveje og Jernbaner.
 a. Sporveje. St K 71. Kbhvns Beretning.
 b. Jernbaner. St A 102—03; St E 181; W 123—24; R A 6299 ff, 6694 ff; St K 69—70. Statsbanernes Beretn.
- III. Skibsfart m. v.
 a. Havne- og Kanal anlæg. St A 215; W 122—23; R A 5201 ff, 6058 ff. St K 68, 158.
 b. Handelsflaadens Tonnage. St A 94—96; W 121; M B 71; R A 3537—38; St K 66—67. Danmarks Skibsliste.
 c. Antal Rejser og Bestuvning. St A 90—94; St E 175; W 121—22; St K 67.
 d. Fragtraterne.
 e. Lodsvæsen.
 f. Fyr- og Vagervæsen. St A 98.
 g. Strandinger og Redningsvæsen. St A 98—99. Beretning om det danske Redningsvæsens Virksomhed. Dansk Søulykke-Statistik.
 h. Skibsfartens Personel. M B 151 ff.
 i. Statsstøtte til Skibsfarten. W 122. Statsregnskabet m. Anm.
 j. Skibstilsynet. R A 3515 ff.
 k. Lystfartøjer. Pol B. Se ogsaa C VII a 2.
- IV. Post-, Telegraf- og Telefonvæsen.
 a. Postvæsen. St A 100; St K 68. Oversigt over det danske Postvæsens Statistik.
 b. Telegrafvæsen. St A 101; M B 39, 58, 157, 213, 417, 419, 541, 543, 727, 786, 839, 841; St K 70. Stat. Oversigt over det danske Telegrafvæsens Virksomhed.
 c. Telefon. St A 101; M B 39, 58, 157, 213, 417, 419, 541, 543, 727, 786, 839, 841; St K 70—71.
- V. Luftfart.

E. Priser, Penge, Kredit- og Forsikringsvæsen.

- I. Priser.
 a. En gros Priser, Avance. St A 107; R A 6089 ff. Mæglernes Pris-
 kurant.
 b. Produktions- og Handelsavance o. l. R A 6123 ff.
 c. Karteller o. l.
 d. Detailpriser. St A 107—10; St E 4, 11, 14, 23, 77, 111, 114, 147, 159; R A 6175. Danmarks Mejeridrifts-Statistik. Landbrugs-
 produkternes Priser, se C I f. En gros Priser, se E I a. Prisregu-
 lering, se F IV e.
- II. Pengeomsætning og Kreditvæsen.
 a. Sparekasser. St A 130; St E 156; W 134 ff; M B 16, 648; St K 86. Hof- og Statskalenderen. Beretning om Sparekasserne i Dan-

- mark. De enkelte Sparekassers Beretn. og Regnskaber. Maanedlige Oversigter i Finanstidende.
- b. Banker. St A 122; St E 156; W 130 ff. Hof- og Statskalenderen. De enkelte Bankers Regnskaber og Beretn. Nationalbanken, Diskonto. St A 111; W 130 ff; M B 54, 413, 715, 753, 821; St K 75. Ugeberetning i Finanstidende.
 - c. Børs og Børsvæsen. Green og Steins Børstabeller.
 1. Omsætning paa Børsen. St K 78.
 2. Udbud af Aktier og Obligationer. St A 114; St K 84. Maanedlige Oversigter i Finanstidende.
 3. Vekselkurser. St A 111; St K 75. Ugentlige og maanedlige Oversigter i Finanstidende. Dagbladene.
 4. Aktie- og Obligationkurser. St A 118; St K 76. Maanedlige Oversigter i Finanstidende. Dagbladene.
 - d. Vekselererforretninger.
 - e. Kredit- og Hypotekforeninger. St A 132—34; St E 180; W 126 ff, 136 ff; R B 797 ff, 2403 ff; St K 85. Hof- og Statskalenderen. De enkelte Foreningers Regnskaber og Beretninger. Prioritetsgælden, se C I g. Landbrugets Kreditforhold, se C I g.
 - f. Pantelaaner virksomhed. St A 138; M B 773 ff; St K 79. Pol B.
 - g. Overformynderiet. St A 138; M B 633; St K 89.
- III. Forsikringsvirksomhed. Dansk Forsikringstidende. Dansk Assurance. Dansk Forsikringsaarbog. Hof- og Statskalenderen.
- a. Livsforsikring, Enkeforsørgelse o. s. v. St A 140; W 141; M B 429 ff, 723 ff; St K 80. Forsikringsraadets Beretning.
 - b. Ulykkesforsikring. W 140. Se ogsaa F I a 2.
 - c. Brand- og Tyveriforsikring. St A 139; W 140; M B 500, 779; St K 79.
 - d. Socialforsikring. Se F I.
 - e. Anden Forsikring. St A 139; W 140.

F. Socialstatistik.

- I. Socialforsikring m. v.
- a. 1. Ulykkestilfælde. Se B II e.
 2. Arbejder-Ulykkesforsikring. St A 142; W 170—71. Beretning fra Arbejderforsikringsraadet. Se K 93.
 - b. 1. Sygelighed, Invaliditet. Se B II c.
 2. Syge- og Invaliditetsforsikring. St A 144; St M 4, 58, 4; W 166. Sygekasseinspektørens Beretning. R A 3627 ff, 3663 ff; R B 2487 ff; St K 94.
 - c. 1. Arbejdsløshed. St A 147; St E 22, 25, 39, 55, 67, 87, 108, 120, 133, 157, 173; M B 6 ff; W 173 ff; St K 90. Beretn. og Tillæg til Beretn. om De samvirkende Fagforbunds Virksomhed.
 2. Arbejdsløshedsforsikring. St A 145; W 175; M B 512; R A 3439 ff; St K 92.
 3. Arbejdsanvisning. St A 146; W 176; M B 1 ff; St K 92. Beretn. om Centralarbejdsanvisningskontorets Virksomhed.
- II. Arbejderbeskyttelse. Danmarks Sociallovgivning. W 108 ff; M B 374 ff. Beretn. om Arbejds- og Fabriktilsynets Virksomhed. Arbejdsraadets Beretn.
- III. Faglige Organisationer og Arbejdskonflikter. Beretning og Tillæg til Beretning om De samvirkende Fagforbunds Virksomhed.
- a. Fagforeninger. St A 152; W 153 ff; St K 100.
 - b. Arbejdsgiverforeningen. St A 153; W 155 ff; St A 99. Arbejdsgiverforeningens Haandbog. Industrifagenes Beretn.

- c. Arbejdsoverenskomster.
 - d. Arbejdskonflikter. St A 148; W 156 ff. Industrifagenes Beretn.
 - e. Bilæggelse af Arbejdskonflikter. St A 146; W 156 ff.
- IV. Forsørgelseslovgivning.
- a. Alderdomsforsørgelse. St A 165; St E 24; W 167—169; R A 3594 ff; St K 108. Kbhvns Beretn.
 - b. Børneforsorg.
 - 1. Underholdsbidrag til uægte Børn. St A 160—64; St E 128 ff; W 172.
 - 2. Underholdsbidrag til Børn af forladede, separerede eller fraskilte. St A 160—64; St E 128 ff; W 172.
 - 3. Underholdsbidrag til Børn af Enker eller Enkemænd. St A 164; St E 22; W 171 ff; St K 107.
 - 4. Plejebørnstilsynet. Stadslægens Beretning. Kbhvns Beretning. St K 31.
 - 5. Værgeraadene. W 173; St K 104. Statistiske Oplysninger om de fra Hjemmet fjernede Værgeraadsbørn.
 - 6. Børnehjem og Opdragelsesanstalter. W 173.
 - c. Hjelpekasser. St A 160; W 179—180; St K 105. Kbhvns Beretn. Kbhvns Understøttelsesfor. Beretn.
 - d. Fattigvæsen. St A 160—64; St E 128; St K 110—15. Kbhvns Beretn.
 - e. Dyrtidsforanstaltninger m. m., Ernæringspolitik. St A 157; R A 2823 ff, 2793 ff, 6089 ff, 6841 ff; R B 13 ff; St K 128. Beretning om Ernæringsraadets Administration. Kbhvns Beretn. S. XXII ff.
- V. Velgørenhedsforeninger, Stiftelser, Legater. M B 125, 147, 153, 525.
- VI. Arbejdsløn og Arbejdstid.
- a. Landbruget. St A 150; St M 4, 59, 1; W 79.
 - b. 1. Haandværk og Industri. St A 149; St E 19, 69, 117, 153; W 151 ff.
 - 2. Hjemmeindustri. W 97—98; M B 378 ff.
 - c. Handel. W 152—53.
 - d. Tjenestemandslønninger. St E 163; R A 3341 ff, 4951 ff; St K 96; B T 1 ff, 451 ff.
 - e. Arbejdstid. St A 150; W 153. Betænkning af Arbejdstidskommissionen af 1919. I Ind. og Haandv.
- VII. Forbrugsforhold. St A 158.
- a. Forbrug af Varer.
 - 1. Forbrugets Art og Størrelse. St A 157; St E 61 ff; W 158; M B 51, 535 ff.
 - 2. Brugsforeninger. St A 156; St E 27; W 119—20; St K 102.
 - 3. Kontrol med Levnedsmidler. Se B IV d 3.
 - b. Boligvæsen.
 - 1. Bolig- og Huslejestatistik. Se B VI.
 - 2. Bolighaver. Se C III a.
 - 3. Kolonihaver. Se C III b.
 - 4. Bygningslovgivning. Se B IV f.
- VIII. Forskellige Organisationer.
- a. Sociale Selvhjælpsforeninger. Se F I, III og V.
 - b. Afholdsforeninger. St A 159.
 - c. Andelsforetagender. St A 154—56; St E 27; W 161; St K 102. Landøkonomisk Aarbog.

G. Retsvæsen.

(M B 63, 65, 405, 846. St K 124. Pol B).

- I. Jurisdiktioner og Politiet. Sagførere. Kbhvns Beretn.
- II. Den civile Retspleje. St A 166-67; W 142; M B 435, 517.
- III. Den kriminelle Retspleje. St A 168-70; St E 72; W 180; St K 121.
- IV. Fængselsvæsenet. St A 170; W 185; M B 165; St K 124. Kbhvns Beretn.

H. Undervisningsvæsen m. m.

- I. Undervisningsvæsen. W 190.
 - a. Børne og Eksamensskoler. St A 171-72; St E 91; St M 4, 58, 2; M B 788; R A 2827 ff; St K 136.
 - b. Fagskoler, højere Lærestalter, videnskabelige Institutioner. St A 172-76; St E 158, 162; St M 4, 58, 3; M B 215, 349, 647; St K 138. De enkelte Institutioners Aarsberetninger.
 - c. Højskoler. St A 174, 176; St E 158; St M 4, 58, 3.
- II. Biblioteker og Samlinger m. v.
 - a. Biblioteker. St A 177; M B 5017; St K 141. Aarsberetning for det kgl. Bibliotek.
 - b. Musæer og Samlinger. M B 69, 425. St K 141.
- III. Kirkevæsen.
 - a. De forskellige Trossamfund. St A 14; St K 8.
 - b. Kirker, Sogne, Præster o. s. v. St A 4.
 - c. Præstelønninger, Præstegaardsjorder, Tiende o. s. v. St A 106; St E 16; St M 4, 60, 1; M B 78-124, 163-64, 224-348, 436-92, 545, 632, 731-32, 793-99, 846-54. Kapitelstakster, se C I f.
 - d. Menighedsraad.
 - e. De kirkelige Handlinger. Vielser, se B III a.
- IV. Foreninger med kulturelle og humane Formaal m. v.
 - a. Videnskabelige Foreninger.
 - b. Foreninger med kunstneriske og æstetiske Formaal.
 - c. Nationale Foreninger.
 - d. Politiske Organisationer. Det konservative Folkepartis blaa Bog.
 - e. Religiøse Samfund og Foreninger. Se ogsaa H III a.
 - f. Idrætsforeninger.
 - g. Selskabelige Foreninger.
 - h. Andre Foreninger.
- V. Bladvirksomheder. St A 176.

I. Forvaltning m. m.
(herunder: Offentlige Valg.)

- I. De øverste Myndigheder.
 - a. Stat og Kommune. Hof- og Statskalenderen. De enkelte Kommuners Beretninger. Aarvog for Rigsdagssamlingen.
 - b. Rigsdagen, Rigsdagsvalg. St A 178-200; St E 41, 59, 74, 83, 93, 125, 135; St M 4, 61, 1; R A 3123 ff; R B 967 ff; St K 143 ff. Aarvog for Rigsdagssamlingen. Det konservative Folkepartis blaa Bog.
 - c. Centraladministrationen. M B 791 ff, 216 ff; R A 3767 ff.
- II. Den indre Forvaltning.
 - a. Landets administrative Inndeling. St A 4; St E 39; St K 2-6.
 - b. Forvaltningsmyndighederne. St K 154. Politiet se G.

III. Udenrigsstyrelsen og Forsvarsvæsenet.

a. Udenrigsstyrelsen.

b. Forsvarsvæsenet.

1. Sessionerne. St A 26; M B 406, 5918.

2. Hæren. Haandbog for Hæren. Kundgørelse for Hæren.

3. Flaaden. Kundgørelse for Søværnet. Sygestatistik for Marinen.

4. Fæstningsanlæg. R B 251 ff.

IV. De kommunale Raad, Kommunalraadsvalg. St A 201; St K 152.

J. Stats- og Kommunefinanser m. m.

I. De offentlige Finanser. St A 202; R B 715; Statsregnskabet m. Anm.

a. Statens Indtægter. St A 216; W 192 ff.

1. Domæneindtægter.

2. Udbytte af Statsvirksomheder.

3. Renter af Fonds og Beholdninger.

4. Skatter og Afgifter. St A 230.

a. Skatter paa fast Ejendom. St A 40—46; St K 48. Betænkning afg. af Landbokommissionen af 1911 II.

b. Skat paa Indkomst og Formue. St A 230—36; St E 36, 108, 167, 177; St M 4, 58, 5; 4, 59, 5—6.

c. Afgifter af Arv og Omsætning. St A 237.

d. Forbrugsafgifter. St A 238; M B 41, 51, 159, 206—8, 420, 521—23, 729, 781, 833—37.

e. Gebyrer, Sportler og Kendelser.

5. Klasselotteriet.

b. Statens Udgifter. W 199 ff; R B 2647 ff.

1. Lønningsudgifter. St E 163.

2. Udgifter til Fremme af Erhverslivet. St A 48.

3. Udgifter til sociale Formaal.

4. Udgifter til kulturelle Formaal.

c. Statens Formue og Gæld. St A 202, 227—28; W 201.

d. Kommunernes Indtægter. St A 202—15, 239; W 202 ff; R A 5825 ff, 3727 ff; St K 125—27, 129—32, 134; B T 775 ff. Kbhvns Regnskab og Beretn. De enkelte Kommuners Regnskaber og Beretn.

e. Kommunernes Udgifter. St A 202—15; W 207 ff; St K 125—28; B T 241, 364 ff, 737 ff, 785 ff. Kbhvns Regnskab og Beretn. De enkelte Kommuners Regnskaber og Beretn.

f. Kommunernes Formue og Gæld. St A 202—15; W 209 ff; M B 76—77; St K 135. Kbhvns Regnskab og Beretn. De enkelte Kommuners Regnskaber og Beretn.

II. Offentlige Erhvervsvirksomheder.

a. Vand- og Belysningsvæsen. Kbhvns Beretn.

1. Vandvæsen. St K 57; B T 388 ff; Se ogsaa C IV i.

2. Gasværker. St A 53; B T 717 ff.

3. Elektricitetsværker. St A 57; B T 413 ff.

b. Sporveje. Se D II a.

c. Statsbaner, Post-, Telegraf- og Telefonvæsen. Se D II b og D IV.

d. Den kongelige Mønt. St A 114; M B 161—62; R A 5275.

e. Statsprøveanstalten. M B 748.

f. Justervæsenet. M B 829.

g. Statstidende.

h. Assistenthuset. Se E II f.

III. Indtægts- og Formuesforhold.

- a. Den skatteansatte Indtægt og Formue. St A 232, 236; St E 36, 77, 108, 167, 177. St M 4, 58, 5; 4, 59, 5-6. St T V-A-14; W 144 ff; B T 775 ff. Kbhvns Beretn.
 - b. Aktieselskaber m. v.
 1. Juridiske Personers Indkomst og Formue. St A 234; W 138-39.
 2. Aktieselskaber. Hof- og Statskalenderen De enkelte Associationers Regnskaber og Beretninger. St A 115; W 138; St K 84. Registreringstidende for Aktieselskaber.
 - c. Nationalindtægt og -formue. St A 232; St M 4, 59, 6; W 125-28.
-